

Tonje Skarvøy Stene

Arv, klassetilhørighet eller engasjement?

Utviklingen av partiidentifikasjon
i Norge de siste 40 år

Masteroppgave i statsvitenskap

Trondheim, våren 2011

Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Forord

Endelig har avslutningen på fem års studier kommet til sin ende. Takk min kjære Espen for all hjelp, støtte, oppmuntring og ikke minst utholdenhet gjennom alle de årene. Du er fantastisk! Nå er vi klar for neste etappe i livet vårt sammen, som vi lenge har gledet oss til.

Tusen takk til min veileder Anders Todal Jenssen for den beste faglige innsikten man kan få på feltet, og gode råd underveis. Ingen over, ingen ved siden.

Du har hvertfall gitt inntrykk av at du har hatt tro på oppgaven, og du har utvist en betryggende ro gjennom hele prosessen. Dette har jeg satt stor pris på, spesielt i tider hvor jeg har hatt mine tvil. (Om du virkelig har hatt troen hele tiden er en annen sak!).

Takk også til pappa for alle telefoner og oppmuntringer underveis. Du ga ikke opp!

Takk til Joar, resten av familien og andre som står meg nær for at dere er dere.

Livet er ikke alltid like lett og går til tider ikke helt som planlagt, men dere er der uansett og gjør livet både lettere og bedre å leve!

Takk til Vidar og Hilde for utmerket hjelp med denne og andre oppgaver.

For øvrig fortjener mine informanter en takk for at de tok seg tid, var åpen og gav verdifull innsikt i deres partiidentifikasjon og politiske forståelse.

Takk til de som står bak valgundersøkelsene, SSB og Institutt for samfunnsforskning som tilgjengeliggjør enestående data for forskning. I så måte hører denne frasen med:

En del av de data som er benyttet i denne publikasjonen er hentet fra Statistisk sentralbyrå og Institutt for samfunnsforskning valgundersøkelser fra 1969 til 2005. Data i anonymisert form er stilt til disposisjon gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Hverken Statistisk sentralbyrå, Institutt for samfunnsforskning eller NSD er ansvarlig for den analysen eller tolkningen som er gjort her.

Trondheim, 3.juli 2011.

Tonje Skarvøy Stene

1. INNLEDNING	1
2. TEORETISKE PERSPEKTIVER	5
2.1 THE AMERICAN VOTER (MICHIGANMODELLEN)	5
2.2 KRITIKK MOT MICHIGANMODELLEN OG FIORINAS ALTERNATIV.....	8
2.3 TEORIEN OM AFFEKTIV INTELLIGENS	10
2.4 FORBI MICHIGANMODELLEN: NY POLITIKK OG KOGNITIV MOBILISERING	11
2.5 AVTAKENDE POLITISK POLARISERING SOM FORKLARING PÅ NEDGANGEN I PARTIIDENTIFIKASJON	13
2.6 CAMPBELL OG VALEN: PARTIIDENTIFIKASJON SOM KLASSEIDENTIFIKASJON	14
2.7 HYPOTESER	17
3. DATA OG METODE	21
3.1 DATAGRUNNLAG	21
3.2 KONTEKST RUNDT DATAINNSAMLINGSPERIODENE 1969-73 OG 2001-05.....	23
3.3 METODE	23
3.4 KVALITET PÅ DATAMATERIALET	26
3.5 HOVEDVARIABLER OG OPERASJONALISERINGER	28
4. ANALYSER	31
4.1 HYPOTESENE	34
4.1.1 <i>Test av hypotese 1</i>	34
4.1.2 <i>Test av hypotese 2</i>	37
4.1.3 <i>Test av hypotese 3</i>	43
4.1.4 <i>Test av hypotese 4</i>	45
4.1.5 <i>Test av hypotese 5</i>	47
4.1.6 <i>Test av hypotese 6</i>	51
4.1.7 <i>Test av hypotese 7</i>	54
4.2 UTDYPING FRA INTERVJUENE OG IMPLIKASJONER AV FUNNENE	55
4.2.1 <i>Michiganmodellen og betydningen av partiidentifikasjon</i>	59
4.2.2 <i>Partiidentifikasjon et resultat av både sosial tilhørighet, verdivalg og politisk engasjement (affekt og kognisjon)</i>	63
5. KONKLUSJON	65

Figurliste

Figur 1. Prosentvis andel med partiidentifikasjon i Norge fra 1965-2005.....	2
Figur 2. Årsakskjede bak stemmegivning, Inspirert av Michiganmodellen.	5
Figur 3. Campbell og Valens sammenheng mellom klasses tilhørighet, klasseidentifikasjon og partiidentifikasjon.....	15
Figur 4. Sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig etter utdanningsgrupper 1969-2005, prosenttall.	34
Figur 5. Fordeling av politisk interesse etter utdanning 1969-2005, prosenttall.....	36
Figur 6. Graf over prosentandel med sterk partiidentifikasjon, svak partiidentifikasjon og uavhengig etter aldersgrupper 1969 og 2005.	46
Figur 7. Fordeling av politisk interesse etter sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig 1969-2005, prosenttall.....	51

Tabelliste

Tabell 1. Utvalg og frafall.	27
Tabell 2. Utvikling av utdanningsnivå og politisk interesse 1969-2005, prosenttall.	31
Tabell 3. Prosentandel med sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengige 1969-2005.	32
Tabell 4. Prosentfordeling av partiidentifikasjon etter partier samt valgoppslutning, 1969-2005.	33
Tabell 5. Prosentandel med subjektiv klassebevissthet, identifikasjon til arbeiderklassen og identifikasjon til middelklassen 1969-2001.	37
Tabell 6. Logistisk regresjon med partiidentifikasjon/uavhengig som avhengig variabel valgundersøkelsen 1969. Tallene representerer oddsratio.	41
Tabell 7. Logistisk regresjon med partiidentifikasjon/uavhengig som avhengig variabel valgundersøkelsen 2001. Tallene representerer oddsratio.	42
Tabell 8. Sammenhenger mellom arbeiderklasseidentifikasjon, stemmegivning til Ap og partiidentifikasjon til Ap 1969-2001, prosent av gyldige case.....	43
Tabell 9. Korrelasjoner arbeiderklasse og stemmegivning samt partiidentifikasjon til Ap, målt med Cramers V.....	44
Tabell 10. Korrelasjon over alder og sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig, 1969-2005.....	45
Tabell 11. Samsvar mellom sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengige 1973 og 2005 etter sterk, svak partiidentifikasjon (PID) og uavhengige 1969 og 2001, prosenttall.	47
Tabell 12. Ulike korrelasjoner partiidentifikasjon og stemmegivning, 1969-2005.	48
Tabell 13. Prosentandel som stemmer på det parti de har partiidentifikasjon til blant de ulike partiene 1969-2005.....	50
Tabell 14. Korrelasjoner mellom sterk, svak partiidentifikasjon eller uavhengig og valgrelatert interesse og atferd 1969-2005.	53

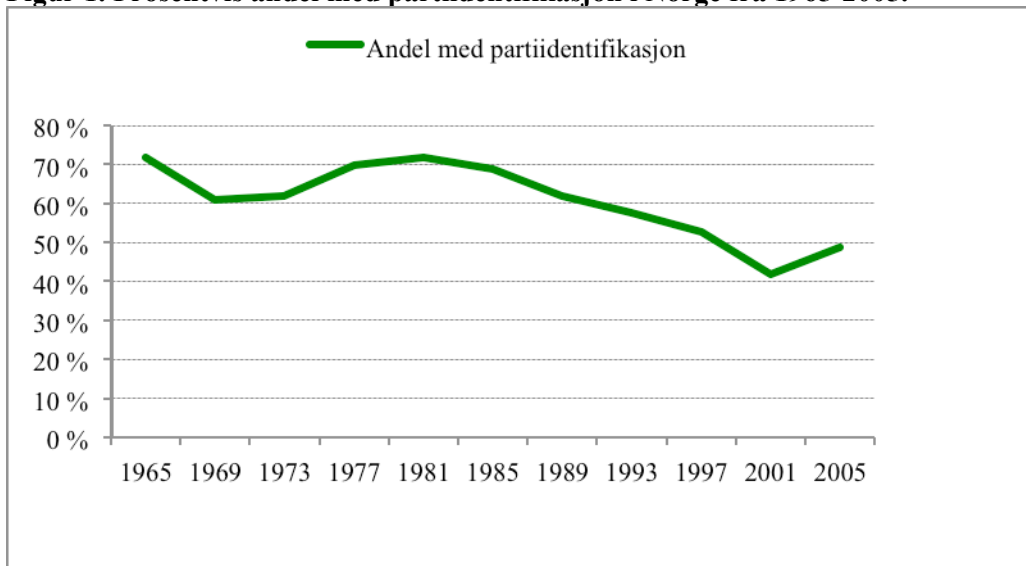
1. Innledning

Frie valg er en grunnpilar i et demokrati, og i det norske politiske systemet velger vi politiske partier¹. Følgelig er det essensielt at de politiske partiene har kontakt med velgerne da partiene skal være meningsbærere for dem. Partiene skal reflektere og representere folket, og når det i de siste 40 årene har vært snakk om synkende oppslutning om partiene kan dette gi en bekymring for demokratiets "helse". Å kunne forstå hva som ligger bak velgeratferd er derfor viktig, og er en sentral del av valgforskningen. Er det sosiale strukturer, gruppetilhørighet, affektive beslutninger, påvirker spesielle saker eller kanskje kandidater, media, familie og venner? Virkeligheten er mangfoldig og kompleks, og det samme er teorier innen valgforskning. I tillegg til å forstå hva som ligger bak velgeratferd har forskningen spesielt siden 1950/60-tallet fokusert på de endringer man har observert blant velgerne. De skifter oftere parti enn de gjorde før, det er færre som stemmer ved lokalvalg, flere som bestemmer seg sent for hva de skal velge, færre partimedlemmer og færre med partiidentifikasjon (Valen 1992b). Denne trenden gjelder ikke bare Norge, men store deler av den vestlige verden (se Dalton, McAllister og Wattenberg 2000, Dalton 2004, Schmitt og Holmberg 1995). Til sammen er dette indikasjoner på at partienes evne til å mobilisere og engasjere velgerne er svekket (Narud og Valen 2007:333). Det som før ble karakterisert som massepartier er nå partier uten "massen" (Heidar og Saglie 2002). Grovt sagt er stabilitet erstattet med ustabilitet.

En teori på velgeratferd som har vært særdeles innflytelsesrik er Michiganmodellen, som ble skapt i USA på 1950-tallet. Nøkkelordet her var partiidentifikasjon: et sosialpsykologisk bånd mellom velgere og parti som lenge ble ansett som den viktigste forklaringsvariabelen på velgeratferd. Michiganmodellen var ment å forklare den stabiliteten som var fremtredende på den tiden, og modellen fikk derfor mye kritikk når velgerendringene begynte å øke. Mye av kritikken bunner i Michiganmodellens forklaring på hvordan partiidentifikasjon oppstår og hvordan partiidentifikasjon fungerer. Andre er uenige i selve definisjonen på begrepet, og kritikken har særlig vært rettet mot et manglende kognitivt feste i partiidentifikasjon. Videre har det vært og er det uenighet om begrepet mellom forskere i USA og Europa. Like fullt er partiidentifikasjon et av de mest sentrale begrepene innen valgforskning. Som Weisberg og Greene uttrykker det: "Party identification is the linchpin of our modern understanding of electoral democracy, and it is likely to retain that crucial theoretical position." Weisberg og Greene 2003:115 i Dalton 2008:173). Partiidentifikasjon kan fungere som et mål på politiske endringer, og det er klart at en synkende andel med partiidentifikasjon vitner om at forholdet mellom velgere og partier har endret seg.

¹ Formelt stemmer vi på lister, hvorav de fleste er partilister.

Figur 1. Prosentvis andel med partiidentifikasjon i Norge fra 1965-2005.

Tall hentet fra de norske valgundersøkelsene fra 1965 til 2005

Det sentrale forskningsspørsmålet i denne oppgaven er derfor *hvorfor har færre partiidentifikasjon i dag sammenlignet med før?*

En mulig forklaring på nedgangen i partiidentifikasjon er “tesen om kognitiv mobilisering”. Den hevder at velgerne i dag er mer politisk sofistikerte enn tidligere på grunn av et høyere utdanningsnivå i befolkningen. I denne retningen karakteriseres partiidentifikasjon som en “snarvei” til å ta valg for mennesker uten politisk forståelse. Nedgangen i partiidentifikasjon er derfor forklart med økningen av kognitivt mobiliserte velgere som på grunn av sin “politiske sofistikasjon” ikke trenger partiidentifikasjon (Dalton, McAllister og Wattenberg 2000, Dalton 2004, 2008). En annen lansert forklaring er at politisk polarisering eller konfliktnivået i politikken har betydning for partiidentifikasjon, og et lavere konfliktnivå har ført til en svekkelse av partiidentifikasjon (Holmberg og Oscarsson 2004 i Holmberg 2007, Schmitt og Holmberg 1995). Med andre ord en vektlegging av politiske forhold framfor sosial endring slik moderniseringstesen vektlegger.

I norsk sammenheng har partier hatt sterk sammenheng med sosiale og politiske skillelinjer i politikken, og siden 1960-tallet har sammenhengen mellom tradisjonelle skiller i politikken og velgere blitt svekket (Knutsen 2004, 2006 og 2007, Listhaug 1988, Valen 1992b). Med andre ord er det mindre klassestemmegivning, og spesielt sosialistisk stemmegivning blant arbeiderklassen (Jenssen 1988 og 1999, Listhaug 1988). Campbell og Valen fant i sin sammenligning av amerikansk og norsk partiidentifikasjon at den i Norge var sterkt knyttet til klasse og klasseidentifikasjon (Campbell og Valen 1961). En svekkelse i klassesamfunnet vil derfor føre til en svekkelse av subjektiv klasseidentifikasjon og følgelig partiidentifikasjon.

Hvis dette stemmer, gir det grunnlag for å diskutere hva partiidentifikasjon egentlig har vært og er i dag. En diskusjon om Michiganmodellens relevans for dagens velgeratferd er uansett aktuelt i og med at modellen ble utformet for over 50 år siden, og velgeratferden har endret seg mye siden den gang.

Oppgaven er lagt opp i tre hoveddeler: teori, empiri og analyse. Det kan sies å være tre hovedteorier som står sentralt i oppgaven: Michiganmodellen, teorien om kognitiv mobilisering og Campbell og Valens teori om sammenhengen mellom klasse og partiidentifikasjon. Det er over 50 år siden *The American Voter* kom ut, og emnet partiidentifikasjon er derfor et meget stort og omfattende forskningsfelt. Det er følgelig nødvendig å begrense seg i henhold til problemstilling og omfang på oppgaven. Jeg vil ta utgangspunkt i Michiganmodellen da begrepet partiidentifikasjon kommer herifra, noe som gir en grunnleggende plattform for begrepet. Det har siden vært mange forsøk på å omdefinere Michiganmodellen og partiidentifikasjon. Den kanskje mest kjente er Fiorinas “running tally” (Fiorina 1981). Jeg vil derfor nevne denne i teoridelen, men kommer ikke til å bruke den videre inn i empirien. Den vil fungere som et diskusjonspunkt i analysen i likhet med andre teorier utenom de tre hovedteoriene. Viktigere er tesen om kognitiv mobilisering på bakgrunn av dens plass i forskningen², og hensikten her er å vise at den har en lang rekke svakheter. Dette vil indikere at det er andre sammenhenger som kan forklare nedgangen i partiidentifikasjon. Campbell og Valens forståelse av sammenhengen mellom klasse og partiidentifikasjon vil vektlegges. Polariseringstesen, eller en nedgang i konfliktnivået i politikken, kan også bidra til å forklare nedgangen i partiidentifikasjon. Denne forklaringen fungerer som en forlengelse av Campbell og Valens tese, og er en naturlig konsekvens av at den mest omfattende og dyptgripende konflikten i samfunnet er svekket. Jeg skal derfor se på de største endringene som har skjedd i samfunnet, og hvilken betydning det har hatt for sammenhengen mellom velgere og parti. En videreføring av denne forklaringen vil kunne si noe om partiidentifikasjon i dag, og gi grunnlag for en diskusjon om Michiganmodellens gyldighet.

Etter en gjennomgang av relevant teori fremsetter jeg i alt sju hypoteser. Dette er prosjektets hypoteser³, og disse skal jeg forsøke å bekrefte eller avkrefte ved å bruke ulik empiri. Fremgangsmåten i denne oppgaven vil være basert på metodetriangulering i form av en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ tilnærming. Empirien vil bestå av både tall og tekst, mer spesifikt de norske valgundersøkelsene og egne intervju. Intervjuene er ment å være supplerende data til den kvantitative delen.

² Spesielt er denne tankegangen gjeldende i USA.

³ Ikke hypoteser ment for hypotesetesting og statistisk generalisering.

De skal belyse og gi eksempler på de tall valgundersøkelsene gir. Intervjuene vil kunne bidra til en forståelse for fenomenet partiidentifikasjon som det ikke er mulig å oppnå gjennom kvantitative undersøkelser. Informantene er velgere som har hatt partiidentifikasjon over lang tid, og som har vært og er aktive i partipolitikk. Denne kombinasjonen av kvalitativ og kvantitativ tilnærming vil gi en utfyllende og bred dekning av forskningsspørsmålene.

De norske valgundersøkelsene har pågått siden 1950-tallet i regi av Institutt for samfunnsforskning, assistert av SSB ved noen valg, og er det mest omfattende materialet vi har på valgferd i Norge. For å kombinere en studie av individuelle endringer, aggregerte endringer og samfunnsendringer har jeg valgt å bruke to paneler med et tidsspenn på ca. 40 år. I tillegg til å kunne studere individuelle endringer mellom to valg i de ulike periodene, er det mulig å studere endringer mellom to samfunnsperioder ved å sammenligne periodene. Begge periodene bryter også med trenden når det gjelder utviklingen av partiidentifikasjon, og det blir mulig å se nærmere på hva som kan forårsake spesifikke endringer i partiidentifikasjon tillegg til den generelle tendensen. I de tilfeller hvor de kan brukes vil jeg benytte tverrsnittundersøkelsen av de samme valgene for å oppnå mer pålitelige data. Etter en gjennomgang av data og metode, hvor jeg kort adresserer konteksten rundt datainnsamlingsperiodene, kommer empiridelen. Den vil bygges opp rundt hypotesene, og ulike analyseteknikker vil bli brukt. Gjengivelser fra intervjuene vil brukes som illustrasjoner og fordypninger underveis, og i en mer samlet del til slutt hvor vil jeg se videre på implikasjonene funnene har for oppgavens forskningsspørsmål.

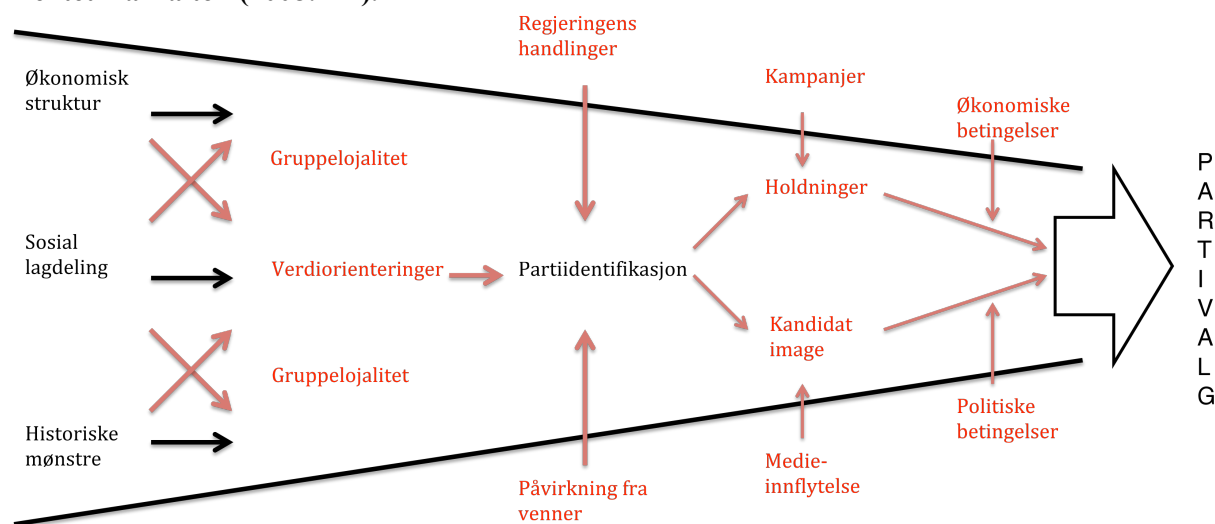
Opgavens empiri synes å støtte de antakelser som hentydet ovenfor. Klasseidentifikasjon har tidligere vært en viktig del av partiidentifikasjonen i Norge, og svekkelsen av klassesamfunnet kan derfor forklare mye av nedgangen i partiidentifikasjon. Lavere konfliktnivå i politikken er en naturlig forlengelse av svekkelsen mellom klasse og parti, og kan følgelig bidra til å forklare noe av de endringene vi ser hos velgerne. Videre er det ikke høyere utdanning som forårsaker flere uavhengige velgere slik moderniseringstesens påstår. Moderniseringstesens antakelser om velgere med partiidentifikasjon som politisk usofistikerte kan heller ikke bekreftes her. Velgere med partiidentifikasjon er politisk interesserte og engasjerte velgere. Bakgrunnen for identifikasjonen er ikke en lettvinnt løsning, men et valg som ofte kan ha sammenheng med deres sosiale tilhørighet i samfunnet. Dataene indikerer at partiidentifikasjon er noe annet enn det en gang var. Det ser også ut til at utviklingen av partiidentifikasjon er annerledes enn det Michiganmodellen tilsier. Samlet gir oppgaven indikasjoner på at Michiganmodellen må kombineres med andre teoretiske perspektiver for å kunne være en fruktbar tilnærming til valgferd i dagens samfunn.

2. Teoretiske perspektiver

2.1 The American Voter (Michiganmodellen)

Boken *The American Voter* har blitt en klassiker innen valgforskning, og begrepet partiidentifikasjon assosieres med Michiganmodellen som kommer fra denne. Boken tar utgangspunkt i tre valg i USA på 50-tallet, og forsøker å kartlegge hva som er bakgrunnen til partivalg og den stabiliteten som utviser seg i denne epoken. Modellen ser for seg stemmegivning gjennom en årsakstrakt hvor tid er den retningsgivende komponenten. Det skilles mellom langsiktige og kortsiktige faktorer hvor partiidentifikasjon skal være stabiliserende på kortsiktige påvirkningsfaktorer.

Figur 2. Årsakskjede bak stemmegivning, Inspirert av Michiganmodellen. Hentet fra Dalton (2008:171).

Modellen fanger bredt for dette skulle være forklaringen med stor f. Det ble den også ansett som en god stund av mange. Den faglige utviklingen av Michiganmodellen, og stadige forsøk på å omdefinere den, kommer tydelig fram av tilleggene i årsakstrakten (markert i rødt). Michiganmodellen beskriver partiidentifikasjon som en psykologisk binding til et politisk parti. Denne bindingen skaper hva man kan beskrive som en forståelse man ser verden og politikk gjennom. Som det står i *The American Voter*: “Identification with a party raises a perpetual screen through which the individual tends to see what is favorable to his partisan orientation” (Campbell, Converse, Miller og Stokes [1960]1966:133). Det er snakk om både en retningskomponent og en styrkekomponent i identifikasjonen.

Retningen i partiidentifikasjon går i arv i følge Michiganmodellen, og blir sterkere med alderen ettersom den forsterkes jo lenger man holder med partiet og jo flere ganger man stemmer i samsvar med sin partiidentifikasjon (Campbell m.fl.1960). Å være født inn i partiet slik Michiganmodellen sier var en tendens også i Norge før 1960/70. Velgerne hadde en sterk tilbøyelighet til å stemme på samme parti som foreldrene, men dette gjaldt for de som levde under omtrent de samme økonomiske og sosiale forhold som sine foreldre. Geografisk og sosial mobilitet bidro til å motvirke den effekten foreldrene kunne ha på partivalg (Valen og Katz 1964, Valen 1972). Med andre ord er det mulig det ikke var selve identifikasjonen med et politisk parti man arvet, men heller identifikasjon med en sosial gruppe eller klasse som ble representert av et politisk parti (Jvf. Campbell og Valen 1961).

Modellens troverdighet ble satt på prøve når endringer begynte å skje i velgermassen. Stabilitet var ikke lenger stikkordet, og kritikk mot Michiganmodellen som så lenge hadde fått stått ubeseiret begynte å komme. I modellen eksisterer det lite rom for at partiidentifikasjon kan endres når den først har slått rot. Unntaket kan være i krisesituasjoner eller andre veldig store omveltninger i samfunnet, hvor modellen likevel ser for seg at velgerne vil returnere til partiet sitt – kalt “homingeffekten”. Denne antakelsen møtte sin harde virkelighet når velgerne begynte å vandre mer mellom partiene. Modellen definerer i tillegg uavhengige som mulige “partilenerer” da det blir antatt at så å si alle har en eller annen partitilknytning (Campbell m.fl 1960:69). I virkeligheten ble flere og flere psykologisk uavhengige av parti, en tendens som gjør seg gjeldende også i dag. Kort og godt ble det vanskelig å opprettholde troverdigheten til modellen tatt i betraktning de endringer og den empirien som kom fram. Dog var det ikke begrepets fruktbarhet som ble ubrukelig, men Michiganmodellens forklaring på begrepet (Jvf. Berglund 2004).

Det har vært stilt spørsmål ved selve begrepets nytte i europeisk sammenheng hvor innvendingen har vært at partiidentifikasjon er det samme som stemmegivning⁴. Like fullt har begrepet vært en del av valgforskning stort sett helt siden det oppstod. Partiidentifikasjon har vist seg å være en mer stabil og omfattende størrelse enn faktisk partivalg, og regnes derfor som mer enn stemmegivning. Michiganmodellen tegner et bilde av velgere med partiidentifikasjon som mer politisk engasjerte, de bestemmer seg både lettere og raskere for hva de skal stemme, og deltar ved valg i større grad enn velgere uten partiidentifikasjon (Ellis 2003, Listhaug 1988, Listhaug og Grønflaten 2007, Valen og Katz 1964). Selv om det kan stilles spørsmål ved årsaksrekkefølgen her, antas det at partiidentifikasjon har en større rolle for velgere enn ren stemmegivning.

⁴ Se f.eks. Budge et. al (1976). *Party Identification and Beyond*. New York: John Wiley.

I norsk sammenheng med vårt flerpartisystem er det mest hensiktsmessig å ta tak i styrkekomponenten i partiidentifikasjon⁵. Partiene har grunnlag i både politiske og sosiale skillelinjer, og det er partiene som står i sentrum i motsetning til i USA hvor politikken er mer personsentrert. Topartisystem fører til bredere politiske partier hvor det i større grad fokuseres på kandidater og deres egenskaper ved valg. Ulike valgordninger kan også føre til at partiidentifikasjon spiller ulike roller i de to landene. Det kan derfor være snakk om to forskjellige betydninger av partiidentifikasjon i Norge kontra USA nettopp fordi partiene der ikke er fundert i sosiale skiller og klasser på samme måte. Et fruktbart alternativ kan være å dele inn partier i ideologiske grupperinger som sosialistisk og ikke-sosialistisk. Likevel er det i norsk sammenheng mest fokusert på styrken i identifikasjonen. Høye korrelasjoner mellom partivalg og partiidentifikasjon kan indikere en teoretisk tautologi (Berglund 2004, Campbell m.fl.1960, Dalton 2008, Holmberg 2007, Listhaug 1988, Nie, Verba og Petrocik 1976).

Andelen med partiidentifikasjon er som tidligere nevnt redusert, en tendens som begynte å gjøre seg gjeldende på 1960-tallet. Dette førte til at alternative forklaringer på velgeratferd kom på banen. En som står i sterk kontrast til Michiganmodellen, er teorien om rasjonelle velgere. Fiorina bygde på denne og Michiganmodellen, og lanserte en alternativ forklaring på partiidentifikasjon. Vi skal se nærmere på dette i neste avsnitt.

⁵ Frode Berglund brukte retningskomponenten og analyserte partiidentifikasjon med multinomisk logistisk regresjon i sin doktoravhandling, og senere bok utgitt basert på denne (Berglund 2004). Dette kan være en interessant vinkling for å belyse flere sider ved partiidentifikasjonen i Norge, som f.eks. flere konfliktlinjer. (Berglund 2004, Jenssen 1999). Man unngår også en problematikk med relativ endring av partier i forhold til hverandre om dette er en sentral del av fremstillingen.

2.2 Kritikk mot Michiganmodellen og Fiorinas alternativ

Som følge av relativt store endringer i velgermassen både når det gjaldt stemmegivning og partitilhørighet kom kritikken mot Michiganmodellen. Var det andre sammenhenger som lå bak velgeratferd? Teorien om rasjonelle velgere kom for fullt på 60-tallet, og ble en utfordrer til Michiganskolen. Den kritiserer spesielt antakelsen om at partiidentifikasjon er affektivt basert, noe som kan tolkes som irrasjonelt av noen (Holmberg 1994). Tankegangen følger økonomisk teori og antar at velgere opptrer rasjonelt og nyttemaksimerende. Individuer er selvsentrerte og vil ta beslutninger om politikk slik at nytten overgår kostnadene. Dette forutsetter at folk har oversikt over alle mulige utfall slik at de kan vurdere hva som gagnar dem best. Dette har vært sterkt kritisert, og ansett som lite sannsynlig når man tar i betraktning velgeres kunnskap. Teoriens store svakhet er at den svikter i å forklare hvorfor stemmeandelen er såpass høy når det å stemme for det første ikke er rasjonelt (lite sannsynlig at din stemme vil ha avgjørende betydning), og for det andre at samfunnet i stor grad er en kollektiv mekanisme. Likevel kan teorien forklare hvorfor noen ikke stemmer, og kan påpeke noen av de faktorene som ligger bak motivasjonen for å stemme.

Morris Fiorina (1981) følger opp kritikken mot partiidentifikasjonens affektive grunnlag og forsøker å imøtekomme Michiganmodellens rigide betingelse om endring i partiidentifikasjon. Fiorina ser for seg at identifikasjon med et parti er formet og kan endres av subjektive retrospektive vurderinger av partiers tidligere prestasjoner. Velgerne holder et kontinuerlig regnskap over partiene, et såkalt "running tally". Denne definisjonen gjør imidlertid partiidentifikasjon til noe relativt flyktig sammenlignet med Michiganmodellen. Selv skriver han: "As new evaluations form, an individual's identification may wax and wane" (Fiorina 1981:90). En kan derfor begynne å stille spørsmål ved hva en identifikasjon er. Michiganmodellen definerte dette som:

"We use the concept here to characterize the individual's affective orientation to an important group-object in his environment. Both reference group theory and small-group studies of influence have converged upon the attracting or repelling quality of the group as the generalized dimension most critical in defining the individual-group relationship, and it is this dimension that we call identification" (Campbell m.fl.1960:121).

Fiorina derimot definerer partiidentifikasjon som “the difference between an individual’s past political experiences with the two parties”, hvor “past political experiences, of course, are simply the voter’s subjectively weighted retrospective evaluations formed while observing the postures and performances of the contending parties during previous election periods” (Fiorina 1981:89-90).

Når det gjelder styrken på partiidentifikasjon utelukker Fiorina verken at den kan styrkes eller svekkes over tid. Det er avhengig av om velgernes sosioøkonomiske situasjon blir favorisert av partiet over en lengre periode. Det vil si at stabil partiidentifikasjon vil være en konsekvens et stabilt politisk miljø. Et annet moment Fiorina påpeker er at partiidentifikasjon både er årsaken til og konsekvensen av noen typer politisk oppførsel (Fiorina 1981: 97). Selv om Fiorina har en relativt matematisk opprømsing av begrepet partiidentifikasjon, maner han til forsiktighet med å anta at partiidentifikasjon bare er en oppsummering av sakspreferanser. Poenget hans er at partiidentifikasjon ikke er noe som er lært i barndommen og ikke stilt spørsmål ved siden.

Onlinemodellen viderefører Fiorinas “running tally”, men fokuserer mer på affekt og informasjonsprosessering. Vi lagrer den affektive ladningen vi får rett etter at vi er eksponert for informasjon og det er denne affektive ladningen vi husker når vi skal gjøre opp regningen eller “tallyen”. Online prosessering er noe som virker intuitivt når målet er å skape et inntrykk, spesielt om de kognitive ressursene eller motivasjonen til å huske er lav.

Onlinemodellen kan bidra til å gjøre Fiorinas “running tally” mer troverdig, da det er lite sannsynlig at velgerne har nok oversikt og kunnskap over partienes handlinger til å kunne foreta den evalueringen Fiorina snakker om. For øvrig står onlinemodellen i skarp kontrast til den modellen som dominerer fagfeltet. Denne tilsier at man lagrer informasjon ettersom man blir eksponert for det og kun i ettertid foretar evalueringer på basis av den informasjonen man kan huske når man skal foreta evalueringen. Mest sannsynlig vil det være snakk om en kombinasjon av disse to modellene som foregår i virkeligheten når mennesker tar inn informasjon. Onlinemodellen kan bidra til å forklare hvorfor mange velgere har lite kunnskap, men likevel kan gi uttrykk for en vurdering (Taber, Lodge, Glathar 2001). Både Fiorina og onlinemodellen tillegger partiidentifikasjon et kognitivt aspekt, som bidrar til å gjøre modellen mer troverdig. Onlinemodellen kombinerer affekt og kognisjon i partiidentifikasjon, og er derfor en mer plausibel forklaring.

2.3 Teorien om affektiv intelligens

Teorien om affektiv intelligens kan forklare bakgrunnen for endring i partiidentifikasjon, og i så måte utfylle Michiganmodellen på dette punktet. Teorien kombinerer affekt og kognisjon, og tar for seg hvordan affekt kontrollerer måten velgere gjør politiske vurderinger (Lau og Sears 1986, Mackuen m.fl. 2007). Studiet av affekt i politisk psykologi er lite utviklet, og det er ingen enkle måter å måle denne dimensjonen på (Miller 1986, Mutz 2007, Taber m.fl. 2001). Det er derimot ingen grunn til ikke å utforske dette nærmere (Jvf. Brader 2006, Taber m.fl. 2001). Teorien om affektiv intelligens mener mennesket har to grunnleggende strategier for å nå beslutninger som vi veksler mellom. Grunnen til at vi har to strategier er fordi ulike situasjoner krever ulikt av oss, og i de situasjoner hvor vi er i kjente omgivelser kan vi utvise vane i våre valg fordi vi vet at de fungerer. Derimot krever det rasjonell beslutningstaking når vi befinner oss i politisk ukjent terreng, noe som kjennetegnes ved at vi kjenner på nervøsitet og engstelse. Med andre ord vil man benytte seg av tidligere disposisjoner når det er mulig, og forlate dem ved behov. Velgere med partiidentifikasjon vil derfor være lojale så lenge de ikke er nervøse eller engstelige. For å overføre dette til et eksempel kan teorien, som også nevner dette, være en potensiell forklaring på at flere har meldt seg ut av sitt parti når partiet har et annet standpunkt enn de selv i saker som vekker engasjement eller nervøsitet. Spesielt har EU-medlemskap vært en slik sak i Norge (Listhaug 1988), og en aktuell sak i dag er kampen om lokale sykehus rundt om i landet. Flere, blant annet Ted Brader, har utført eksperiment og testet teorien om affektiv intelligens empirisk i forhold til politiske kampanjer, og viser til resultat som bekrefter deler av teorien. Et overraskende funn hos Brader var at de mest kunnskapsrike og sofistikerte velgerne var de som responderte mest på følelsesmessige appeller som gikk på å fremkalle entusiasme⁶. Dette går mot forestillingen om at følelsesmessige appeller er verktøy for manipulering av de minst kunnskapsrike og lavt utdannede velgerne (Brader 2006:182ff). Dette gir også teorien om kognitiv mobilisering et paradoks. Partiidentifikasjon er i følge den en affektbasert guide i politikken for “usofistikerte” velgere. Uavhengige velgere derimot er kunnskapsrike og sofistikerte. Hvordan kan det da ha seg at det er akkurat de som moderniseringsteorien mener er uavhengige velgere som responderer mest på affektive tilnærminger? Onlinemodellen og teorien om affektiv intelligens viser at partiidentifikasjon kan være basert på engasjement, og styrken i partiidentifikasjon kan være et uttrykk for affektiv tilknytning. I så måte er partiidentifikasjon et fenomen både knyttet opp til kognisjon og affekt.

⁶ Innen politisk psykologi fokuseres det så langt mest på to grunnleggende følelser: entusiasme og frykt. Forsøkene til Brader var innrettet mot disse to.

2.4 Forbi Michiganmodellen: ny politikk og kognitiv mobilisering

Da empiri viste at velgere både skiftet partiidentifikasjon og ikke var rasjonelle kalkulatorer kom teorier som vektla mer av den politiske kulturen igjen. En slik teori, som har stor plass i politisk atferd, er moderniseringstesen og teorien om kognitiv mobilisering (Halman 2007). Inglehart mener det har skjedd en forandring i verdier i vestlige land, og viser til flere surveyundersøkelser som demonstrerer dette (Inglehart 1977, Inglehart og Welzel 2005). Han tar utgangspunkt i at mennesket setter den verdien det er knapphet på øverst, samt at stabile verdiprioriteringer blir grunnlagt i ungdomsårene. De verdier som vektlegges er de ønskede målene som det var knapphet på under oppveksten. Ettersom den relative knappheten på verdier endres, vil dette få utslag på hva folk setter høyest. Inglehart følger Maslows behovspyramide, og tenker seg at etterhvert som samfunnet har utviklet seg og primærbehovene til befolkningen blir dekt, vil man bevege seg oppover i pyramiden og endre verdiorientering. Dette vil også gjelde politiske verdier og saker. Postmaterielle verdier som individuell frihet, selvtillit og deltakelse har overtatt for materielle verdier som økonomisk sikkerhet, ro og orden, nasjonalt forsvar og trygghet fordi dette er mål som man allerede har oppnådd i avanserte industrielle land. Andre kaller denne overgangen fra gammel til ny politikk. Postmodernister vektlegger politiske saker som miljø, atomkraft, likestilling, mindre konsum etc., og ønsker mer direkte deltakelse i saker som har betydning for ens eget liv.

I den norske befolkningen har det ikke vært noen signifikant økning av andelen postmaterialister siden målinger av dette begynte i 1977 (Aardal 2003b). Likevel kan man si at det er innslag av nye motsetninger, og at norsk politikk er preget av et samspill mellom “ny” og “gammel” politikk (Aardal 2003c). Ny politikk har medført at nye saker har kommet på den politiske dagsordenen. Dette har vært saker som partiene ikke har innarbeidet, og kan derfor være en utfordring for partiidentifikasjon. Politiske partier kan bruke lang tid på å innstille seg til nye endringer. Hvis det er slik som teorien om affektiv intelligens tilsier, vil nye saker også kunne føre til at vi ikke kan følge vår vane i beslutninger angående politikk, og dermed må gjøre kognitive vurderinger angående saker og partiets standpunkt i forhold til disse. Hva gjelder politisk deltakelse, er det uklart hvorvidt den virkelig har økt, selv om det har kommet flere arenaer å delta på (Jvf. Martinussen 2003). Det økte utdanningsnivået i befolkningen skal i teorien ha økt deltakelsen merkbart, men dette har ikke skjedd (deltakelsesparadokset). Dalton viderefører moderniseringstesen, og vektlegger kognitiv mobilisering som forklaring på nedgangen i partiidentifikasjon.

Velgerne skal ha blitt mer politisk sofistikerte på grunnlag av det økte utdanningsnivået i samfunnet. De er i bedre stand til å innhente politisk informasjon samt prosessere denne informasjonen. Både mengden informasjon og kvaliteten på informasjonen har økt, og i tillegg har velgerne nå mer ressurser og kompetanse til å forstå politikk. De kan nyttiggjøre seg informasjon bedre og ta selvstendige beslutninger angående politikk (Dalton 2008). Dalton baserer seg på Shiveleys (1979) forståelse av partiidentifikasjon som en veileder og snarvei i politikken for mindre sofistikerte velgere. Kognitiv mobilisering har gjort partiidentifikasjon unødvendig, og nedgangen i partiidentifikasjon kalles “partisan dealignment”⁷. Inglehart og Dalton ser for seg en sterk økning i antall velgere som er kognitivt mobilisert og derfor uavhengige av politiske partier.

“The process of cognitive mobilization has increased voters’ political sophistication and their ability to deal with the complexity of politics- and this may have decreased the functional need for partisanship among many better-educated and politically involved citizens.” (Dalton, McAllister og Wattenberg 2000:32).

Partipolitisk dealignment er del av en prosess som endrer forholdet mellom velgere og parti i retning av mindre personlig kontakt og mer profesjonelt styre av partiene. Dette vil igjen kunne forsterke dealignmenttrenden. Mange av elementene i teorien er påstått vist empirisk (Dalton, McAllister og Wattenberg 2000, Dalton 2004).

Likevel er det mange empiriske funn som sår tvil om teorien, spesielt i forhold til konsekvenser av postmodernistiske verdier og effekten av såkalt kognitiv mobilisering (Berglund 2004 og m.fl. 2005, Ellis 2003, Listhaug 1988, Nie, Verba og Petrocik 1976). Berglund (2004 og m.fl. 2005) blant andre finner lite støtte til teorien. For det første er det ikke en nedadgående ensartet trend for partiidentifikasjon i vestlige demokratier. Dette, samt at høy utdanning ikke uniformt bidrar til svakere partiidentifikasjon, gir lite støtte til moderniseringstesen (Berglund m.fl. 2005, Schmitt og Holmberg 1995). En annen svakhet med forklaringen er at kognitiv mobilisering eller politisk sofistikasjon operasjonaliseres med høyere utdanning og aktivitet (Jvf. Berglund 2004).

⁷ Begrepet dealignment betyr at påvirkningen av strukturelle skiller har blitt mindre. Den økte ustabiliteten i partisystemet er forårsaket av at velgere ikke lenger stemmer i overensstemmelse med deres plass i den sosiale strukturen. Realignment: tilbakegang av gamle skiller og oppgangen av nye. Alignment: stabilitet i partisystemet og partistøtte over tid (Knutsen 2004:4).

Flere internasjonale studier har konkludert med at det ikke har vært en økning av politisk kunnskap og kompetanse, noe det burde ha vært siden utdanningsnivået generelt er mye høyere (se Bennet 1988;1989, Delli Carpini og Keeter 1991;1996 i Ellis 2003). Andelen med høyt politisk engasjement har vært stabilt siden 70-tallet, og yngre generasjoner er heller ikke mer politisk engasjert slik moderniseringsteser predikerer (Martinussen 2003). Den jevne uavhengige velgeren er ikke uavhengig fordi han/hun er politisk sofistisert og dypt overbevist om sitt valg. Valen og Katz (1964) finner at de fleste uavhengige er dårlig informerte og lite deltakende personer. Alt i alt kan en derfor ikke påstå at det er gitt at høyere utdanning fører til mer kunnskap eller aktivitet, og at velgerne dermed er kognitivt mobilisert slik Dalton gjør. I teorien mener Dalton at kognitiv mobilisering har ført til en nedgang i partiidentifikasjon, men det han virkelig viser er bare en nedgang i partiidentifikasjon. Med andre ord er det sannsynligvis noe annet enn et høyere utdanningsnivå i befolkningen som kan forklare nedgangen i partiidentifikasjon.

2.5 Avtakende politisk polarisering som forklaring på nedgangen i partiidentifikasjon

Politisk polarisering eller konfliktnivå mellom partiene har vist seg å ha en effekt på partiidentifikasjon (Schmitt og Holmberg 1995). Lavere konfliktnivå i politikken følger som en naturlig konsekvens av at klassene er svekket. Den største og mest sentrale konflikten i politikken har gått på forskjellene mellom klassene, og når denne nå er svekket er det klart at dette har innvirkning på konfliktnivået. En nedgang i partiidentifikasjon kan med andre ord skyldes politiske forhold, og Schmitt og Holmberg vektlegger dette i stedet for konsekvenser av sosiale endringer. Holmberg (2007) finner en ulik trend i partiidentifikasjon mellom Sverige og USA som han mener støtter polariseringsteser og svekker moderniseringsteorien. Andelen med sterk partiidentifikasjon har gått ned i Sverige, mens den i USA har gått noe opp. Data fra Sverige har vist at velgerne oppfatter færre og færre ideologiske forskjeller mellom partiene (Holmberg og Oscarsson 2004 i Holmberg 2007). Moderniseringsteser svikter å forklare dette, med mindre man antar at USA har blitt mindre modernisert de siste tiårene (Holmberg 2007). Berglund (2004, m.fl.2005) finner støtte til polariseringsteorien, men påpeker at dette ikke er den eneste faktoren som kan forklare nedgangen i partiidentifikasjon. Polariseringsteser kommer ikke til å testes empirisk i denne oppgaven, men vil brukes som en forlengelse av hovedargumentet.

Andre forklaringer som har vært lansert for å forklare endringen av velgeratferd er at velgerne i økende grad er likegyldige til partiene (Miller 1986). Noen kobler dette mot lavere tillit, men i følge andre er ikke det en årsak til lavere deltakelse i politikk (Listhaug 1988, Rosenstone og Hansen 1993). Økende negativitet og politikerforakt har vært framsatt som mulige forklaringer, men det virker som det heller er økende nøytralitet som kan forklare den endringen som har skjedd (Wattenberg 1981). Dette kan sees i sammenheng med at sosiale skiller og konfliktnivået har sunket, og at det er mindre som engasjerer velgerne og knytter de til politiske partier i dag.

2.6 Campbell og Valen: Partiidentifikasjon som klasseidentifikasjon

Samfunnet har endret seg mye fra 1950/60-tallet da den surveybaserte valgforskningen var i sin barndom. Det overordnede bildet er at store deler av den vestlige verden har beveget seg fra industrisamfunn til postindustrielle samfunn. Generelt har det vært en heving i økonomien slik at mange flere opplever økonomisk trygget. Velferdsstaten har i mange land blitt kraftig utbygd slik at det er et sikkerhetsnett for de som faller utenfor. Langt flere kvinner er nå ute i arbeid og likestillingen har kommet langt. Disse utviklingstrekkene har skapt nye stemninger i det demokratiske partisystemet, og en konsekvens er at stabile partigrupperinger og tradisjonelle bånd mellom velgere og partier svekkes. Endringer i arbeidsplasser, i arbeidsmåter og økende urbanisering har rokket ved de tradisjonelle gruppene som folk var tilknyttet før. Fellesskap er løsere bundet, man tilhører både flere og skifter flere grupper i løpet av livet. Sammen med økt geografisk- og sosial mobilitet har det resultert i et løsere knyttet samfunn. Partier fragmenteres, og de sosiale og psykologiske båndene som tidligere knyttet velgere til partier, svekkes (Beck og Flanagan 1984, Berglund 2003, Franklin, Mackie og Valen 1992, Rosenstone og Hansen 1993, Valen 1992a og 1992b).

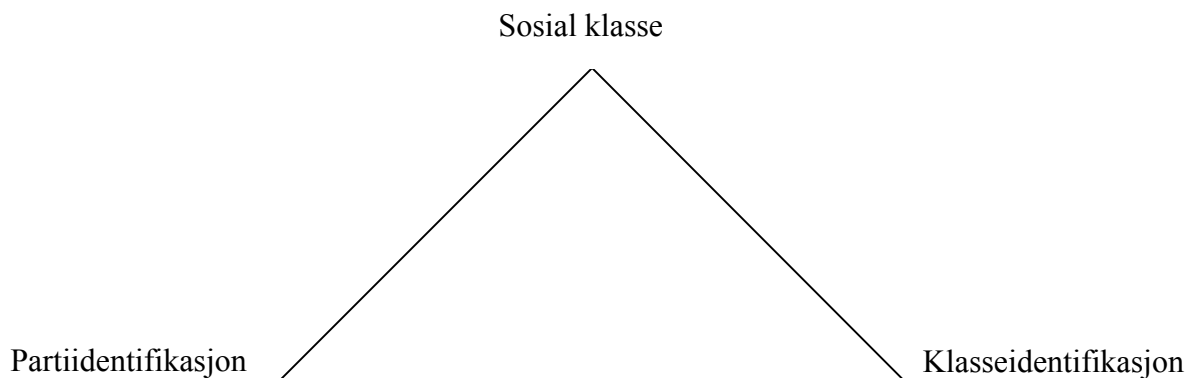
Inntil slutten av 1960-tallet hadde Norge et av de mest stabile partisystemene i Vest-Europa (Valen 1992a:308). Følgelig har de samfunnsendringer som er nevnt ovenfor skapt endringer også i Norge. Seks skillelinjer har dominert norsk politikk og vært avgjørende både i utviklingen av partisystemet og i å forme velgernes preferanser⁸. Tradisjonelt har den sosiale basen for partier vært distinkt og stabil (Campbell og Valen 1961, Martinussen 1972, Valen 1972, Valen og Katz 1964). Spesielt har linken mellom arbeiderklassen og Arbeiderpartiet vært meget sterk og derfor ofte studert.

⁸ Springer ut av konflikter og motsetninger: territoriell motsetning, sosiokulturell motsetning, moralsk motsetning, religiøs motsetning, konflikt i varemarkedet og konflikt i arbeidsmarkedet (Valen 1992b).

Følgelig ble denne også redusert med de samfunnsendringer som fant sted. Appell til klasseidentifikasjon har vært et godt kort for de sosialistiske partiene, og når denne har blitt svekket har det gjort det mulig for de andre partiene å nå velgere som tidligere var på venstresiden (Jenssen 1988, Valen 1992a og 1992b). Her må det også nevnes at det er en generasjonsforskjell. Eldre mennesker har i større grad enn yngre klasseidentifikasjon og partitilhørighet, og når denne generasjonen etter hvert forsvinner vil det kunne føre til færre med disse kjennetegnene. Dette kommer i tillegg til at den generelt er svekket over hele befolkningen (Knutsen 2004, 2006 og 2007, Valen 1992a, Valen og Katz 1964).

Campbell og Valen (1961) fant i sin sammenligning av amerikansk og norsk partiidentifikasjon at den norske var nært knyttet til sosiale klasser og klasseidentifikasjon (Campbell og Valen 1961). Tatt i betraktning at det norske partisystemet kan karakteriseres av en sterk assosiasjon mellom sosial klasse og politiske partier virker denne sammenhengen meget plausibel, da det følgelig er partier man har partiidentifikasjon til.

Figur 3. Campbell og Valens sammenheng mellom klassetilhørighet, klasseidentifikasjon og partiidentifikasjon.

Om man antar denne sammenhengen vil det kunne forklare en betydelig del av tilbakegangen av velgere med partiidentifikasjon. Skillet mellom de sosiale klassene har som sagt blitt vesentlig svakere. Siden den objektive klasseinndelingen er svekket, er det en naturlig følge at også den subjektive klasseidentifikasjonen blant mange svekkes (Listhaug 1988, Valen 1992b). Slik kan en del av nedgangen i andelen med partiidentifikasjon forklares med svekkelsen av klassesamfunnet. Motsetningene mellom klassene har vært den mest omfattende og dypeste konflikten i politikken, og når denne svekkes er det klart at konfliktnivået senkes. Sammenhengen er illustrert i figur 3.

Klasse handler om konflikten i arbeidsmarkedet, og derfor er spesielt koblingen mellom arbeiderklassen og Arbeiderpartiet sentral da det er denne som har vært sterkest og mest omfattende. Antallet arbeidere har gått tilbake, antallet som identifiserer seg med arbeiderklassen har sunket drastisk siden 1970-tallet (Jenssen 1988, Jenssen 1999:5, Valen og Katz 1964), og oppslutning om Arbeiderpartiet har blitt mindre både i forhold til stemmegivning og partiidentifikasjon. Svekkelse av koblingen mellom arbeiderklassen og Ap vil derfor utgjøre en vesentlig del av nedgangen i partiidentifikasjon (Jvf. Listhaug 1988:39). Med andre ord var partiidentifikasjon tidligere et uttrykk for identifikasjon med en klasse, og sammenhengen mellom arbeiderklassen og Ap blir ofte brukt som illustrasjon på dette tatt i betraktning omfanget og styrken på denne sammenhengen⁹. Som Campbell og Valen sier:

“The Norwegian labour union member who is a member of the Labor Party may display a strong party attachment, but one wonders if this does not merely express in different form his basic identification with the working class.” (Campbell og Valen 1961: 525).

Denne beskrivelsen gjaldt nok uten mye tvil arbeidere som var kollektivt innmeldt i Arbeiderpartiet gjennom fagforeningen. Sannsynligvis gjaldt det også langt flere. Butler og Stokes (1969) har en lignende tilnærming til partiidentifikasjon (i Storbritannia) som Campbell og Valen. De forklarer partiidentifikasjon gjennom en tostegsprosess i likhet med skillelinjemodellen i Norge. Det første steget er at velgerne er knyttet til en sosial gruppe, og det andre at gruppen er knyttet til et politisk parti (Butler og Stokes 1969). Nyere forskning fra Storbritannia viser at sammenhengen mellom sosial klasse og partiidentifikasjon eroderer også der. Det påpekes imidlertid at sammenhengen aldri har vært spesielt sterk av disse forskerne (Clarke, Sanders, Stewart og Whiteley 2004:kap 6)

Dette gir også en grunn til å stille spørsmål om betydningen av partiidentifikasjon, og om denne har endret seg. Jenssen (1999) kommer fram til at man kan snakke om en todeling av partiidentifikasjon: en partiorientert og en gruppeorientert. Den gruppeorienterte partiidentifikasjonen er fundert i sosiale skiller, og den partifokuserte i selve partiet. Siden sammenhengen mellom klasse og parti er svekket vil den gruppebaserte partiidentifikasjonen falle. Likevel er det i følge Berglund (2004) ikke grunn til å anta at den gruppebaserte identifikasjonen er helt borte da partiidentifikasjon til en viss grad fortsatt kan forklares med sosiale skiller.

⁹ Det er også et eksempel på en av skillelinjene (basert på konflikten i arbeidsmarkedet). Det er innen denne skillelinjen klassebegrepet er særlig relevant. I tillegg har klassebegrepet vært mer relevant for arbeiderklassen og Arbeiderpartiet enn andre klasser og partier (Valen 1992b).

Uansett står vi igjen med en andel som enda har partiidentifikasjon. Dette gjør for så vidt partiidentifikasjon til et mer spennende fenomen, da det er interessant å kunne forstå hvorfor disse fortsatt har partiidentifikasjon når det faktisk er få i forhold til før.

Trolig vil det i dag være snakk om flere med partiorientert partiidentifikasjon enn gruppeorientert, eller om ikke annet en utjevning mellom de to.

Partiidentifikasjon er ikke det mest studerte fenomenet innen norsk valgforskning, men noen sentrale arbeider har vært gjort. Som nevnt sammenlignet Campbell og Valen (1961) partiidentifikasjon i Norge og USA. Listhaug (1988) tok for seg politisk endring mer generelt, og Berglund (2004) tok for seg det samme med vekt på partiidentifikasjon. Begge de to sistnevnte konkluderte med at partiidentifikasjon i Norge går i sykluser, og at partiene kan tilpasse seg en ny politisk virkelighet så lenge det går litt tid. Jenssen (1999) fulgte opp Campbell og Valen (1961) og studerte partiidentifikasjon i sammenheng med klasse. Denne oppgaven vil følge mange av Jenssens funn og tanker. Det siste arbeidet er etter min viten gjort av Berglund, Holmberg, Schmitt og Thomassen (2005). Denne oppgaven kan bidra til å oppdatere forskningen om partiidentifikasjon i Norge, og i så måte kunne bidra til at forståelsen av begrepet kommer ett hakk videre. Oppgaven benytter også en tilnærming som ikke har vært brukt før i forbindelse med forskning på partiidentifikasjon i Norge, og det er informantintervju.

2.7 Hypoteser

Hovedspørsmålet i dette prosjektet er hvorfor færre har partiidentifikasjon i dag sammenlignet med før. Utdanning er brukt som en av de viktigste forklaringsvariablene på partipolitisk uavhengighet i det avanserte industrisamfunnet, noe Berglund bl.a. finner liten støtte for (Berglund 2004: 254). Dalton og moderniseringsteser mener tilbakegangen av partiidentifikasjon har bakgrunn i mer sofistikerte velgere, og operasjonaliserer det med økt utdanning i samfunnet. “In summary, an increase in non-partisanship among the politically sophisticated has been a significant force in promoting partisan dealignment” (Dalton, McAllister og Wattenberg 2000: 34). Som Berglund (2004; m.fl. 2005 og Jenssen 1999) finner er denne operasjonaliseringen av “kognitivt mobiliserte velgere” for enkel og fanger inn en sammenheng som også har andre årsaker slik som engasjement eller politisk interesse. Teorikapittelet har vist at tesen om kognitiv mobilisering ikke fremstår som en troverdig forklaring på tilbakegangen av partiidentifikasjon. Første hypotese er derfor at *høyere utdanning ikke fører til mer uavhengige velgere (H1)*.

Hensikten er ytterligere å svekke tesen om kognitiv mobilisering, for deretter å styrke forsvaret til andre forklaringer på det fenomenet det er snakk om. I denne oppgaven kommer jeg til å fokusere på oppløsningen av klassesamfunnet som hovedforklaring, og ser på polariseringstesen som en forlengelse av dette. Campbell og Valens forståelse av sammenhengen mellom klasse og partiidentifikasjon legges til grunn, og det vil vektlegges at sammenhengen mellom arbeiderklassen og Arbeiderpartiet er vesentlig i så måte. Svekkelsen av denne sammenhengen er en sentral forklaring på nedgangen i partiidentifikasjon. Både gruppen arbeidere og oppslutning om Arbeiderpartiet utgjorde en vesentlig del av samfunnet, og tilbakegangen av disse gruppene står følgelig også for en vesentlig del av tilbakegangen til partiidentifikasjon. To hypoteser som går på denne forklaringen vil derfor formuleres: *klassetilhørighet har vært en viktig forklaringsvariabel for partiidentifikasjon (H2)*, og at *antallet arbeidere med subjektiv klassetilhørighet og partiidentifikasjon til Arbeiderpartiet er sunket (H3)*. For å være klar på følgende vil jeg understreke at denne forklaringen ikke anses som å være den eneste mulige, men jeg mener den kan bidra til en substansiell forståelse av fenomenet tatt i betraktning størrelsen på arbeiderklassen og oppslutningen om Arbeiderpartiet tidligere. Det er heller ikke kun sammenhengen mellom arbeiderklassen og Ap som gjelder, men den er veldig lett å til henviser til siden den både har vært sterk og omfattende. Den er følgelig et sentralt eksempel på at sammenhengen mellom klasse og parti er svekket¹⁰.

En eventuell bekreftelse av disse hypotesene vil indikere at betydningen av partiidentifikasjon var noe annet enn det Michiganmodellen legger opp til. Jeg vil likevel ikke avfeie partiidentifikasjon slik den er beskrevet i modellen, og følger Jenssen (1999) sin todeling av partiidentifikasjon: en gruppebasert og en partibasert. Svekkelsen av klassesamfunnet kan forklare nedgangen av den gruppebaserte identifikasjonen. Så spør det om den partifokuserte egentlig har endret seg og eventuelt på hvilken måte. Siden det ikke er noe godt mål på de to identifikasjonene blir dette mest teoretiske tanker. Antakelsen er at den partifokuserte er styrt av interesse, og har vært relativt lik hele veien. En må ta i betraktning at samfunnet har endret seg relativt dramatisk siden The American Voter kom ut. Dette alene kan gi grunn til å se nærmere på Michiganmodellens gyldighet i dag. De fire påfølgende hypoteser er avledet av Michiganmodellen, og vil gi et grunnlag for å diskutere partiidentifikasjon i dagens samfunn. Modellen tilsier at *partiidentifikasjon blir sterkere med alderen (H4)*. Spørsmålet er om det fortsatt er slik.

¹⁰ Og dette er igjen bare en av konfliktdimensjonene i Norge, men til gjengjeld den mest sentrale.

Hvis ikke kan det være grunn til å tro at partiidentifikasjon er noe annet enn hva modellen beskriver, og at den utvikler seg annerledes i dag. Videre vil velgere i følge Michiganmodellen kun endre partiidentifikasjon i spesielle tilfeller. Økende velgervandringer generelt gir grunnlag for å tro at også velgere med partiidentifikasjon endrer denne mer enn før. Jenssen (1999) fant også grunn til å anta at lojalitet til partiet ikke innebærer det samme i dag som det en gang gjorde fordi identifikasjonen endres mer. Det antas derfor at denne hypotesen ikke stemmer: *partiidentifikasjon endres sjeldent (H5)*. Videre tegner Michiganmodellen et bilde av velgere med partiidentifikasjon som engasjerte velgere med karakteristikk som at de bestemmer seg lettere for hva de skal stemme, de stemmer oftere og deltar mer enn personer uten partiidentifikasjon. Dette står i sterk kontrast til det moderniseringsteser beskriver, hvor velgere med partiidentifikasjon er kunnskapsløse og politisk “usofistikerte”. Tidligere empiri (Listhaug 1989, Valen og Katz 1964) har vist at det bildet Michiganmodellen tegner av velgere med partiidentifikasjon stemmer, og derfor antas det at *personer med partiidentifikasjon er engasjerte velgere (H6)*. Likevel kan det være grunn til å stille spørsmål ved kausalsammenhengen her. Denne er vanskelig å teste, men i denne oppgaven antar jeg at engasjementet ligger forut for partiidentifikasjonen. Det er dette som gjør at velgere med partiidentifikasjon har de karakteristika som Michiganmodellen gir. Politisk interesse antas å være den viktigste forklaringsvariabelen for partiidentifikasjon i dag. Det er altså engasjementet som gjør at noen i dag har partiidentifikasjon, ikke arv. Selvsagt kan det være mange andre grunner. Det er mulig det kan observeres forskjeller i ulike aldersgrupper her, men uansett vil et engasjement være nødvendig for å skape og opprettholde partiidentifikasjon. For å komme tilbake til Michiganmodellen, og for å oppsummere de antakelser som er gjort angående politisk interesse og engasjement i denne oppgaven vil den siste hypotesen være at *det er ikke nødvendigvis retningen på partiidentifikasjon som går i arv, men styrken som vil si politisk engasjement (H7)*.

3. Data og metode

3.1 Datagrunnlag

Deler av de norske valgundersøkelsene samt egne intervju utgjør datamaterialet i denne oppgaven. De norske valgundersøkelsene ble startet i midten av 1950-årene i regi av Institutt for samfunnsforskning (ISF) med Henry Valen, og senere Bernt Aardal som forskningsleder. Programmet har fra 1977 samarbeidet med Statistisk sentralbyrå om å gjennomføre valgundersøkelsene i forbindelse med Stortingsvalgene. Det er det mest omfattende datamaterialet som foreligger i Norge når det gjelder valg og velgeratferd. Utvalgene valgundersøkelsene er basert på er sannsynlighetsutvalg og kan derfor gi grunnlag for generalisering til befolkningen. Å kunne generalisere de funn man gjør i et prosjekt bidrar til å øke gyldigheten av det. Man med større sikkerhet kan si at man fanger opp et reelt fenomen som også er gjeldende for den øvrige befolkningen. Valgundersøkelsene er gjentatte tverrsnittundersøkelser¹¹, og kan gi et godt grunnlag for å studere stabilitet og endring over tid. Undersøkelsene har en rekke variabler som gir muligheter til sammenligning, i tillegg til variabler som går mer spesifikt på de trendene som var gjeldende ved hvert valg og innen forskningsmiljøet. Deler av utvalget har ved flere anledninger utgjort et panel, blant annet i 1965-1969 og 1973 samt i 2001- 2005 og 2009¹². Selv om alle valgundersøkelsene er en form for tidsstudier siden de er gjentatte tverrsnittundersøkelser, gir paneler en mulighet til å oppnå sikrere resultat om individuell stabilitet og endring. Siden stabilitet og endring mellom partier eksemplifisert gjennom partiidentifikasjon er en meget sentral variabel i dette prosjektet, vil bruk av panelene i de tilfeller hvor det er nyttig kunne gi både bedre og mer pålitelige resultater. Jeg har valgt å bruke panelene 1969-73 og 2001-05. Gjennom perioden som datamaterialet utgjør har samfunnet vært gjennom store endringer. Disse begynte å komme på 1960-tallet, noe som gjør det spesielt interessant å se på de to ulike tidsepokene. I begge tidsrommene har det i tillegg vært en endring i partiidentifikasjon som det vil være mulig å se på. Gjennom hele valgundersøkelsen er det benyttet mange av de samme spørsmålene, noe som gjør det mulig å følge utviklingen av forskjellige variabler. Jeg kommer til å benytte meg av hele valgundersøkelsen i de tilfeller hvor det er naturlig. Her er det flere respondenter og mindre frafall noe som vil gi mer pålitelige resultater.

¹¹ Utvalget er trukket fra stemmeberettigede i Norge i panelet 69-73, og stemmeberettigede i Norge under 80 år i panelet 2001-2005.

¹² Valgundersøkelsen for 2009 er ikke allment tilgjengelig enda.

Unntaket er i 1973 hvor utvalget er det samme som i 1969¹³. Det finnes en alternativ valgundersøkelse som SSB har utarbeidet i forbindelse med EF saken, men denne mangler store deler av de variablene som er benyttet i oppgaven, og vanskeliggjør sammenligning. Det er i tillegg en del manglende svar på en rekke av variablene, og totalt sett er det derfor like brukbart å benytte panelet i 1973.

Bakgrunnen for å bruke undersøkelsene fra samme år som panelene er for det første å gjøre analysene oversiktlige, og for det andre å ta for seg to samfunnsperioder med et greit tidsspenn i mellom. Vi vil kunne se en utvikling som har vært der, og i og med at jeg bruker to valg som ligger tett opp til hverandre i de to periodene kan vi med enda større sikkerhet stole på at dette er reelle fenomener og ikke bare tilfeldigheter ved hvert valg. Ved å supplere dette tallmaterialet med egne intervju vil datamaterialet samlet kunne gi en bred og god innsikt i problemstillingen. Det gir innsikt på ulike nivå (individ og aggregert) samt i ulike tidsrom.

Den kvantitative delen av datagrunnlaget er basert på egne intervjuer, hvor respondentene er teoretisk valgt¹⁴. Det var sentralt for utvelgelsen av informanter at de hadde hatt partiidentifikasjon over et lengre tidsrom, og gjerne at de hadde vært aktive i partiet. Jeg kommer mer inn på utvalget under avsnittet om metode. Intervjuene har vært ment som utfyllende samtaler, hvor jeg har hatt en delvis strukturert intervjuguide med åpne spørsmål. Hensikten med intervjuene har ikke vært å få bekreftet teori per se, men heller å utfylle tallmateriale og gi eksempler på dette og teori. Hensikten med å snakke med velgere som har partiidentifikasjon var å få en større forståelse for hva dette virkelig er og hvordan det arter seg. Tall kan bare gi oss en viss type informasjon, og gjennom intervju er det mulig å få tak i en forståelse for fenomenet som kombinert med bruk av tall vil kunne gi en bred dekning. Utvalget av respondenter er ikke sannsynlighetsvalgt, og funn fra denne delen kan følgelig ikke generaliseres. Det er heller ikke hensikten. Intervjuene skal gi en ytterligere dybde og forståelse til oppgaven, og gi innblikk i hva partiidentifikasjon er fortalt direkte fra noen som har det og har hatt det gjennom store deler av livet.

¹³ Utvalget inneholder derfor ikke de yngste velgerne, og resultat herfra kan derfor overdrive for eksempel nivået på partiidentifikasjon (siden unge i mindre grad har partiidentifikasjon). Listhaug har ekskludert alle velgere under 25 i de valg han ser på i sitt utvalg, men jeg velger å ikke gjøre dette her da jeg også ser på valget i 69, og poenget er å spore en tendens (ikke ta for meg spesifikke fordelinger).

¹⁴ Kombinert med hvilke informanter som var tilgjengelig og som stilte opp frivillig.

3.2 Kontekst rundt datainnsamlingsperiodene 1969-73 og 2001-05

Det spesielle med disse to periodene i forhold til partiidentifikasjon er at den i 1969-73 var svekket, mens den i 2001-05 var noe styrket sammenlignet med før. Begge periodene bryter med andre ord en trend når det gjelder partiidentifikasjon. I 1969 begynte de endringer som vi har sett på tidligere å gjøre seg gjeldende. I 1972 stod EF (EU) striden sentralt, noe som har vært en spesiell sak i Norge som har ført til rokking ved partiidentifikasjonen til mange. Dette kan også forklare at man så et fall i antallet med partiidentifikasjon rundt denne tiden (Jenssen 1999: 4 og Listhaug 1988:kap 5). 2001 valget bar preg av store endringer i partienes oppslutning en god stund før den egentlige valgkampen startet. Denne “turbulensen” i norsk politikk begynte på midten av 1980-tallet, og den har vært preget av stadige regjeringsskifter. Begrepet “regjeringsslitasje” har kommet til sin rette. Partier som var i posisjon den ene perioden, kom i opposisjon neste periode (Aardal 2003a). I 2005 kom den første flertallsregjeringen på 20 år i Norge. Valgkampen i 2005 framstod med klarere regjeringalternativer enn det hadde gjort på lange tider.

Det bør poengtere igjen at det har skjedd store endringer mellom de to periodene som sammenlignes, som blant annet økt velstand for de fleste, høyere utdanningsnivå, medierevolusjon, informasjons- og generell teknologisk utvikling.

3.3 Metode

I dette prosjektet har jeg benyttet flere metoder for å belyse problemstillingen, noe som kalles metodetriangulering. Dette har sammenheng med hvilke type data man velger å bruke, og følgelig hvilke metoder man velger for å analysere disse dataene. Med andre kan triangulering handle om både data og analyseteknikker eller metode. Datagrunnlaget her består av både kvalitativ og kvantitativ data, hvor ulike innsamlingsmetoder er benyttet. Hovedsakelig bruker jeg sekundærdata (tidligere forskning og valgundersøkelsene), men supplerer med primærdata (intervju). Grovt sagt kan man si at kvantitative metoder og analyser betoner bredde og oversikt, mens kvalitative metoder fremhever dybde og innsikt. Som vi var inne på når det gjaldt utvalget, var de kvalitative dataene representative mens de kvalitative ikke var det, noe som kommer av at hensikten er forskjellig. Den kvantitative delen skal teste hypoteser og teori, mens den kvalitative skal illustrere og utdype hypotesene og teorien. Ved bruk av begge metodene kan den enes ulemper veies opp av den andres fordeler og motsatt, og i så måte utfylle hverandre (Grønmo 1985).

Som en start på prosjektet har jeg benyttet litteraturstudier for å oppnå en oversikt over temaet og tidligere undersøkelser om det. Dette er en nokså vanlig start på et prosjekt for å skaffe oversikt, innsikt og ideer. Når det gjelder forskning på og omkring partiidentifikasjon er dette et stort og omfattende felt. Det er muligens unødvendig å nevne at det ikke er mulig å rekke over alt når man skal forhold seg til en frist både når det gjelder tid og omfang. Man kan også stille spørsmål ved ønskeligheten av dette da det kan gi lite rom for nytenkning.

Jeg har forsøkt å skaffe meg en oversikt over utviklingen i grove trekk, og er inneforstått med at dette nok er en brøkdel av hele forskningsfeltet¹⁵. I så måte er det relativt greit å ta utgangspunkt i den modellen som virkelig har definert dette fagfeltet, og som har stått som referansepunkt for mye av forskningen siden. Dog kan det igjen presiseres at Michiganmodellen er en veldig omfattende modell, og følgelig har mange mulige tolkninger.

Den kvantitative delen av prosjektet omhandler ulike analyser av de norske valgundersøkelsene. Her benytter jeg flere teknikker som frekvensanalyser, krysstabeller, korrelasjoner av variabler, grafiske framstillinger samt logistisk regresjon. Cramers V og Pearsons r er benyttet som korrelasjonsmål. En grunn for å bruke begge målene er at de er basert på to ulike målenivåer og det kan derfor være greit å se på begge. En annen grunn er at det kan det være en definisjonssak om inndelingen av sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig er på nominal eller ordinalnivå, og følgelig om Cramers V skal benyttes. Pearsons r er egentlig ment for variabler på intervallnivå, men er veldig ofte benyttet på variabler på lavere målenivå. Logistisk regresjon er benyttet i tilfeller hvor den avhengige variabelen er dikotom (enten naturlig eller omkodet til dette) og hvor man antar det kan være en s-formet sammenheng eller ikke lineær sammenheng. Den baserer seg på sannsynlighetsmaksimering (maximum likelihood estimation MLE), som finner de estimat av koeffisientene som med størst sannsynlighet har skapt resultatene i utvalget (Ringdal 2001:429f). Resultater fra en logistisk regresjon kan tolkes i tre skalaer; logit-, odds- og sannsynlighetsskalaen. Logitskalaen gir liten mening utover retning på sammenhengen samt signifikans. Oddsskalaen derimot kan gi mer substans i tolkningen, og gjengivelse av tall fra regresjonen senere er derfor oppgitt i denne (også kalt oddsratio). Den angir forskjellen mellom to odds, og kan også uttrykkes som prosentvis høyere eller lavere odds.

¹⁵ Jeg kommer ikke til å ta for meg debatten rundt måling av partiidentifikasjon. Som for eksempel at man i USA har brukt en endimensjonal skala for måling av styrke og retning av partiidentifikasjon, men ikke i Europa. Jeg vil forholde meg til måling av partiidentifikasjon slik det er lagt opp i valgundersøkelsene, og slik det stort sett har vært gjort av flere i Norge (eks Listhaug 1988 og Jenssen 1999). Jeg kommer heller ikke til å omtale skillelinjemodellen i særlig stor grad, eller gå inn på alle forklaringer som har vært framsatt på endringen i velgeratferd.

Den tredje muligheten er å beregne sannsynligheter for den avhengige variabelen, som i dette tilfellet blir for å ha partiidentifikasjon. Her er man avhengig av å sette de andre variablene til bestemte verdier, og det forklarer derfor ikke en variabels betydning. Videre vil jeg bruke trinnvis regresjon slik at det er mulig å se både hvilken forklaringskraft hver av variablene har samt om de bidrar til en signifikant endring i å forklare variansen i partiidentifikasjon. Som indikasjoner på dette vil det vises til størrelsen på - 2 log likelihood (-2LL), endringen av denne (blir mindre med flere variabler) og om denne endringen er statistisk signifikant. Jeg har valgt å kjøre samme regresjon på valget i 1969 og 2001¹⁶ for å kunne sammenligne og se utviklingen. Informasjonen angående regresjonene er derfor forsøkt og holdt på et slikt nivå at sammenligningen er oversiktlig. Dette er en teoridrevet oppgave, og det vil derfor ikke utføres og gjengis grundige tester av forutsetninger for modellene eller tester av hvor “gode” de er. Målet har ikke vært å komme fram til statistisk optimale modeller. Jeg anser derfor informasjonen som er gjengitt til å være tilstrekkelig for å kunne gi en tolkning av påvirkningsfaktorer på partiidentifikasjon før og nå.

Den kvalitative delen av prosjektet tar form som en kombinasjon av samtaleintervju og delvis strukturert intervju med åpne spørsmål. Hensikten ved denne tilnærmingen var å oppnå en kontakt med informantene slik at de følte seg komfortable til å reflektere rundt temaet og deres holdninger. Dette var viktigere enn og eventuelt få sammenlignbare svar. Fremgangsmåten bidrar også til å kunne få frem mer av variasjonen mellom informantene, noe som i høyeste grad var ønskelig. Jeg valgte å ha en delvis strukturert intervjuguide med åpne spørsmål (se appendiks del C for intervjuguide og beskrivelse av framgangsmåten i intervjuene). Bakgrunnen for dette var for å ha en oversikt over mulige temaer, og å ha noe som kunne føre samtalen videre ved behov. Guiden var ikke noe jeg fulgte slavisk, men benyttet den ved behov for å få flyt i samtalen. Noen spørsmål ble derimot stilt alle informantene. I og med at jeg gikk inn i samtalen relativt åpen, kunne jeg tillate og følge eventuelle forgreininger som dukket opp etterhvert. Hver informant representerte sin unike partitilknytning, og det var akkurat det jeg ville at de skulle utdype. Et poeng i så måte var å få fram variasjon. Jeg ønsket å få en forståelse av hvordan de opplevde det å ha partiidentifikasjon og hvordan det artet seg for dem. Hvordan “oppstod” partiidentifikasjonen, hvordan har den utviklet seg, hva betyr den for de personlig og hva de tenkte om den utviklingen som har vært i samfunnet og politikken for øvrig, var alle emner jeg ønsket å få deres perspektiv på. I alt intervjuet jeg fire personer med partiidentifikasjon som hadde hatt det over et lengre tidsrom hvorav to var fra Arbeiderpartiet, en fra Venstre og en fra Høyre.

¹⁶ 2005 valget inneholder ikke spørsmål om klasses tilhørighet.

Partiidentifikasjon over lengre tid var et kriterium for utvelgelsen, samt at den ble preget av hvem det var mulig for meg å få intervju. Alle informantene hadde hatt partiidentifikasjon over 30 år, og hadde hatt både høye og omfattende verv i partiet sitt lokalt. To av dem var veldig aktive enda, mens de andre to hadde begynt å trekke seg noe tilbake i forhold til nivået de var aktive på før. En av de aktive sa han skulle trekke seg noe tilbake fra politikken for han begynte å bli mett, den andre hadde kommet opp i en høy alder. To av intervjuene ble gjennomført før analysene av valgundersøkelsene startet, og de resterende to etterpå. Dette gav meg mulighet til å justere spørsmålene, og kunne ta hensyn til funn i analysen i forhold til spørsmål. Utvalget er åpenbart lite, men likevel stort nok til å kunne få noe innsikt og forståelse for fenomenet. Det er ikke et sannsynlighetsutvalg, og generalisering er følgelig ingen aktuell problemstilling her. Dataene fra intervjuene vil brukes underveis for å gi eksempler og utfylle tallmaterialet fra valgundersøkelsene i form av referat og mitt inntrykk av informasjonen i intervjuene. Dette vil bli mer samlet i analysen når jeg skal se videre på implikasjoner av hypotesene.

3.4 Kvalitet på datamaterialet

Når det gjelder de norske valgundersøkelsene er alle utvalgene sannsynlighetsutvalg, og gir et tverrsnitt av det norske folk. Dataene er innsamlet ved personlig intervju, og ISF og SSB er seriøse aktører som etter beste evne forsøker å eliminere innsamlingsfeil slik at de som eventuelt er igjen kan antas å være tilfeldige. Ved utvalg vil det alltid være frafall, og jeg antar at dette frafallet er tilfeldig slik at det ikke svekker utvalgets representativitet. I panelene er frafall et forsterket problem, og det kan være systematisk. De minst engasjerte velgerne dropper kanskje ut av oppfølgingsrundene, og representativiteten kan dermed bli skjev. Dette er et problem ved alle paneler, og ikke bare de som er i valgundersøkelsen.

Dokumentasjonsrapportene til undersøkelsene i 2001 og 2005 tar for seg bakgrunnen til frafall og vurderer den demografiske fordelingen av utvalget (Aardal m.fl. 2003 og 2007). Det som kan trekkes fram er differansen mellom brutto- og nettoutvalget når det gjelder utdanning, hvor de med lav utdanning er noe underrepresentert fordi svarprosenten er lav, og likeledes er de med høy utdanning noe overrepresentert fordi svarprosenten er høy. Dette vil sjeldent ha innvirkning på resultatet, men bruker man variabler som er sterkt korrelert med utdanning kan man vurdere vektning (Aardal m.fl. 2003).

Jeg har ikke brukt vekting av utvalget da dette like ofte kan medføre feilrapportering som den eventuelle skjevheten i utvalget kan gi. I tillegg er skjevheten såpass liten her at det trolig ikke vil ha noen betydning, slik SSB også skriver.

Tabell 1. Utvalg og frafall.

	Bruttoutvalg	Nettoutvalg
1969	2080	1595
1973	1595	1225
Panel 1969-73	1595	1225
2001	2950	2052
2005	2965	2012
Panel 2001-05	Ca.1500	756

Manglende data er tidvis et problem i undersøkelsene, men det er heldigvis ikke gjennomgående. Som et hovedprinsipp har manglende data blitt kodet som missing, men det har vært unntakstilfeller. Dette står beskrevet i appendiks del A.

Paneler kan inneholde en utfordring i forhold til konsistens i svarene mellom intervju tidspunktene. Inkonsistens mellom målingene kan komme av reelle endringer, men det kan også komme av målefeil. Respondenter kan huske dårlig, og de kan svare det de tror er sosialt ønskelig (Ringdal 2001). Et ekstremt eksempel fra panelet 2001-2005 er at en sammenligning av intervju personenes opplysninger om stemmegivning ved forrige stortingsvalg og deres erindring om den samme stemmegivningen fire år senere, viser at 34 prosent svarer feil (Aardal m.fl. 2007). Dette vil derimot ikke innebære noe problem i analysene da de er basert på velgere med partiidentifikasjon, og informasjon om stemmegivning er basert på målinger som er gjort for hvert valg (ikke erindringer). Oppsummert antas det at representativiteten til utvalgene i valgundersøkelsene er god, det er forsøkt å minimere målefeil, og at de målefeil som eventuelt er der er tilfeldige. Dette har betydning for reliabiliteten, og hvor pålitelige resultatene fra analysen er. Flere andre prosjekter (også basert på valgundersøkelsene) viser til lignede resultater som kommer fram i dette, noe som øker tillitten til resultatene (Jvf. Berglund 2004, Jenssen 1999 og Listhaug 1988).

Ved bruk av talldata kan det ofte være forvirring og misbruk av begrepene signifikant og statistisk signifikans. Begrepet statistisk signifikant sett i sammenheng med et utvalg og generalisering betyr at det er usannsynlig at sammenhengen er et resultat av tilfeldigheter. Det sier noe om hvor sikker vi kan være på å finne denne sammenhengen som vi har funnet i vårt utvalg i et annet tilfeldig utvalg. Dette er særdeles viktig når man har med små grupperinger i utvalg eller små utvalg å gjøre. Den norske valgundersøkelsen er basert på såpass store utvalg at sannsynligheten er stor for å få statistisk signifikante resultat selv om det er små sammenhenger. Korrelasjonene som er kjørt for hele utvalget er også kjørt på panelene. Resultatene var relativt like, noe som indikerer at sammenhengene ikke er tilfeldigheter på grunn av mange respondenter i hele undersøkelsene.

Kvaliteten på datamaterialet bestemmes også av validitet, og sikkerheten på at man måler det man vil måle i prosjektet. De ulike analyseteknikkene som er valgt i oppgaven skal belyse samme problemstilling, og vil gi like resultater. Dette øker validiteten, som igjen virker inn på tillitten til analyseresultatene (Grønmo 1985:121). Videre er validitet avhengig av gode operasjonaliseringer. Jeg vil beskrive hvordan to sentrale begrep er operasjonalisert i neste avsnitt, men henviser til appendiks del A for de øvrige variablene.

3.5 Hovedvariabler og operasjonaliseringer

Hovedvariablene i oppgaven er partiidentifikasjon, klasseidentifikasjon, utdanning, politisk interesse, aktivitet og kunnskap. Jeg har i tillegg sett på andre indikatorer som jeg har kalt evne til politisk orientering, valgrelatert interesse og atferd samt efficacy. I alle indikatorene er det brukt flere variabler for å fange inn samme fenomen noe som vil øke innholdsvaliditeten. Jeg henviser til appendikset (del A) hvor det står beskrevet hvordan disse variablene er målt og hvordan missing er behandlet. Omkodinger står også her. Jeg vil her bare nevne de to hovedvariablene partiidentifikasjon og sosial klasse. Også de står videre beskrevet i appendikset del A.

*Partiidentifikasjon*¹⁷

Partiidentifikasjon er målt med følgende spørsmål i de fleste valgundersøkelsene: ”Vil De si at De i alminnelighet tenker på Dem selv som en høyremann(-kvinne), en arbeiderpartimann (-kvinne), en venstremann(-kvinne) osv., eller føler De Dem ikke knyttet til noen av partiene?” Deretter er det spurt om styrken på identifikasjonen. Som tidligere nevnt tar jeg ikke opp den diskusjonen som har vært i forskningsmiljøet om måling av partiidentifikasjon, og bruker den måten det er benyttet i valgundersøkelsene og andre arbeider i Norge også. Partiidentifikasjon er målt før valget i 69, og etter valget i de øvrige valgene.

Sosial klasse

Jeg vil benytte subjektiv klassetilhørighet, da dette har vist seg å ha størst forklaringskraft sammenlignet med objektiv klassetilhørighet. Subjektiv klassetilhørighet gir uttrykk for at tilhørigheten er bevisst framfor en ”fremmed” inndeling av klasser slik måling av objektiv klasse er. Derfor er det også tatt utgangspunkt i velgere som har aktiv klassebevissthet hvor det er vesentlig grunn til å tro at klasseidentifikasjonen har betydning for partiidentifikasjonen (tabell 8 og 9)¹⁸.

Det kan være forskjell i hva en person uttrykker som sin subjektive klasseidentitet og hva som er den ”objektive” klassetilhørigheten. Utdanning kan påvirke mobiliteten, men om klasseidentiteten er etablert i barndommen/ungdomsårene er det ikke sikkert mobiliteten har endret noe (Jvf. Franklin, Mackie og Valen 1992, Listhaug 1988:48 og Valen 1992b). Subjektiv klassetilhørighet er først målt gjennom spørsmålet: ”Det er så meget snakk om forskjellige samfunnsklasser. Folk flest vil si at de hører til en av to klasser: enten arbeiderklassen eller middelklassen. Tenker De noen gang på Dem selv som hjemmehørende i en av disse klassene?”. Deretter er det spurt om hvilken klasse (arbeiderklasse eller middelklasse). Det er i tillegg gjennom alle valgene målt aktiv og passiv klasseidentifikasjon.

¹⁷ Jeg poengterer igjen at jeg ikke vil ta for meg debatten om måling av partiidentifikasjon som har vært mellom forskere, og bruker den måten partiidentifikasjon er målt på i valgundersøkelsene som bygger på spørsmålsformuleringen i *The American Voter*.

¹⁸ I 1969 og 1973 filene av valget er aktiv og passiv klasseidentifikasjon slått sammen, sannsynligvis fordi det er snakk om få som har passiv identifikasjon (rundt 100 stk). I 69 og 73 er det derfor målt aktiv og passiv klasseidentifikasjon samlet, noe det ikke er i 2001. I 2001 har ca. halve utvalget passiv klasseidentifikasjon, noe som også forteller at klasseidentifikasjon ikke er like mye i bevisstheten til velgerne lenger. Det ville gitt feil resultater om man skulle slått sammen aktiv og passiv klasseidentifikasjon i 2001 siden andelen passiv er så stor. Det er i forhold til velgere med aktiv klasseidentifikasjon at partiidentifikasjon antas å være mest påvirket. Jenssen (1988) har målinger av aktiv og passiv klasseidentifikasjon for 69 og 73.

4. Analyser

Som tidligere nevnt har samfunnet vært gjennom store endringer mellom de to periodene oppgaven tar for seg. Ved å se på utviklingen av variabler som utdanning, politisk interesse (tabell 2), subjektiv klassebevissthet (tabell 5 senere), og partiidentifikasjon (tabell 3) kan vi se indikasjoner på denne utviklingen.

Tabell 2. Utvikling av utdanningsnivå og politisk interesse 1969-2005, prosenttall.

	1969	1973	2001	2005
<i>Utdanningsnivå</i>				
Obligatorisk	76 %	62 %	15 %	15 %
Videregående	20 %	30 %	59 %	45 %
Høyere utdanning	4 %	8 %	26 %	40 %
N= (100 %)	1575	1225	2039	2012
<i>Politisk interesse</i>				
Meget	8 %	14 %	7 %	8 %
En del/ganske	52 %	58 %	58 %	58 %
Lite/overhodet ikke	40 %	28 %	35 %	34 %
N= (100 %)	1594	1225	2052	2012

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

Ved å se på utviklingen av utdanningsnivået i tabell 2 kan man trygt si at det har vært en utdanningsekspløsjon. Andelen med høyere utdanning i 1969 var 4 %, mens den i 2005 var 40 %. Likeledes er andelen som bare har obligatorisk utdanning sunket fra 76 % i 1969 til 15 % i 2005. Dette er en enorm forandring i løpet av nesten 40 år. I og med at det har vist seg å være en sammenheng mellom utdanning og politisk interesse vil man anta at den politiske interessen har økt når man ser på utviklingen av utdanning. Dette har den derimot ikke gjort. Den politiske interessen har grovt sett vært stabil siden 1969. Flere har blitt en del/ganske politisk interessert og færre har liten interesse, men forskjellen er ikke stor (6 prosentpoeng). Moderniseringstesen sier at interessen har økt og at dette har sammenheng med flere uavhengige. Når vi nå vet at den politiske interessen ikke har økt ser vi første tegn på svakheten ved denne teorien. For å gå tilbake til politisk interesse kan tendensen med at denne er jevn over tid tyde på at dette er en egenskap som ligger latent hos folk, og er lite påvirket av for eksempel utdanning. Heller kan det være spesielle saker som kan fenge folk, og gjøre de engasjerte slik som EU-saken. Både andelen meget politisk interessert og en del interessert er vesentlig høyere i 1973, og det er plausibelt at dette kommer av EF (EU) saken.

Utviklingen av partiidentifikasjon var vi inne på i innledningen, og det er ingen tvil om at det er en nedgang i andelen velgere med partiidentifikasjon. Følgelig har antallet uavhengige økt da dette blir definert som andelen uten partiidentifikasjon. Som vi ser i tabell 3 har andelen med partiidentifikasjon derimot gått svakt opp og dermed andelen uavhengig noe ned fra 2001 til 2005. Andelen med sterk partiidentifikasjon har gått ned fra 35,5 % til 26 %, noe som tilsier at omtrent ¼ del av velgerne hadde sterk partiidentifikasjon i 2005.

Tabell 3. Prosentandel med sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengige 1969-2005.

	1969	1973	2001	2005
Sterk PID	35,5 %	32 %	22 %	26 %
Svak PID	25 %	30 %	18 %	21 %
Uavhengig	39,5 %	38 %	60 %	53 %
(N=)	1556	1213	2041	2012

Basert på hele utvalget i de norske valgundersøkelsene..

Hvis vi går nærmere inn på hvilke partier velgerne har partiidentifikasjon til i tabell 4 kan vi først av alt observere at partiidentifikasjon til Arbeiderpartiet, på lik linje med identifikasjon til andre partier er langt mindre mellom de to periodene. Partiidentifikasjon til Arbeiderpartiet utgjør fortsatt den største delen av de som har partiidentifikasjon. Litt over en tredjedel av befolkningen i 1969 hadde partiidentifikasjon til Ap. I 2005 var denne andelen sunket til litt under en femtedel. Med andre ord har dette vært en betydelig del av befolkningen. Hvis vi ser litt nærmere på tabellen er det ikke en uniform trend nedover for alle partier. SF/SV og Høyre har faktisk flere velgere med partiidentifikasjon. SV var stiftet i 1975 som arvtaker til Sosialistisk Folkeparti og Sosialistisk Valgforbund, og har ikke på samme måte som de “gamle” partiene base i sosiale klasser (det samme gjelder FrP). Utviklingen av partiidentifikasjon til SV og FrP sier derfor noe om utviklingen av partiidentifikasjon basert på nye politiske saker og en ny tid hvor man begynte å merke svekkelsen av sosiale skiller og classesamfunnet. SV og FrP har klart å få velgere med partiidentifikasjon til partiet, og velgere her har kanskje mer partiorientert partiidentifikasjon. Videre er det tatt med tall for oppslutning om partiene ved de respektive valgene i tabell 4. Dette viser for det første at partiidentifikasjonen i alle valg ligger under oppslutningen ved valgene, og for det andre at andelen med partiidentifikasjon varierer med oppslutningen partiene har ved valg. Tabellen viser følgelig at partiidentifikasjon følger tendensene i opinionen når det gjelder oppslutning, men at stemmegivning og partiidentifikasjon ikke er samme fenomen slik flere har hevdet.

Tabell 4. Prosentfordeling av partiidentifikasjon etter partier samt valgoppslutning, 1969-2005.

Partiidentifikasjon/ oppslutning ved valg	1969		1973		2001		2005	
SF/SV	1	2,7	4	7,5	4,7	12,6	5	9,2
Ap	35	45	31	34,5	13	18,9	19,4	30
V	4	8,5	2	3,1	1	3,8	1	5,1
KrF	4	7,3	7	11,6	5	11,2	3	4,8
SP	8,4	12,6	10	14	2,3	4,9	3	6,7
H	8	15,5	7	12,8	11	23	10	14,3
FrP	-	-	0,7	2,6	4	9,3	6,4	16,6
Andre	0,4	-	1,8	4,7	0,4	3,3	0,4	2,2
Ikke partitilknytning/ Ikke stemt	39,5	8,5	36,4	9,1	58,6	13	52	11
N= (100 %)	1556	1501	1210	1225	2021	2011	1987	1977

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene. I 1973 er SF og SV slått sammen.

I 2001 og 2005 inngår de som stemte blankt i kategorien "andre".

Tall som står i kursiv i tabellen er oppslutningen ved valg basert på utvalget i valgundersøkelsene, og tall som er uthevet er andelen med partiidentifikasjon.

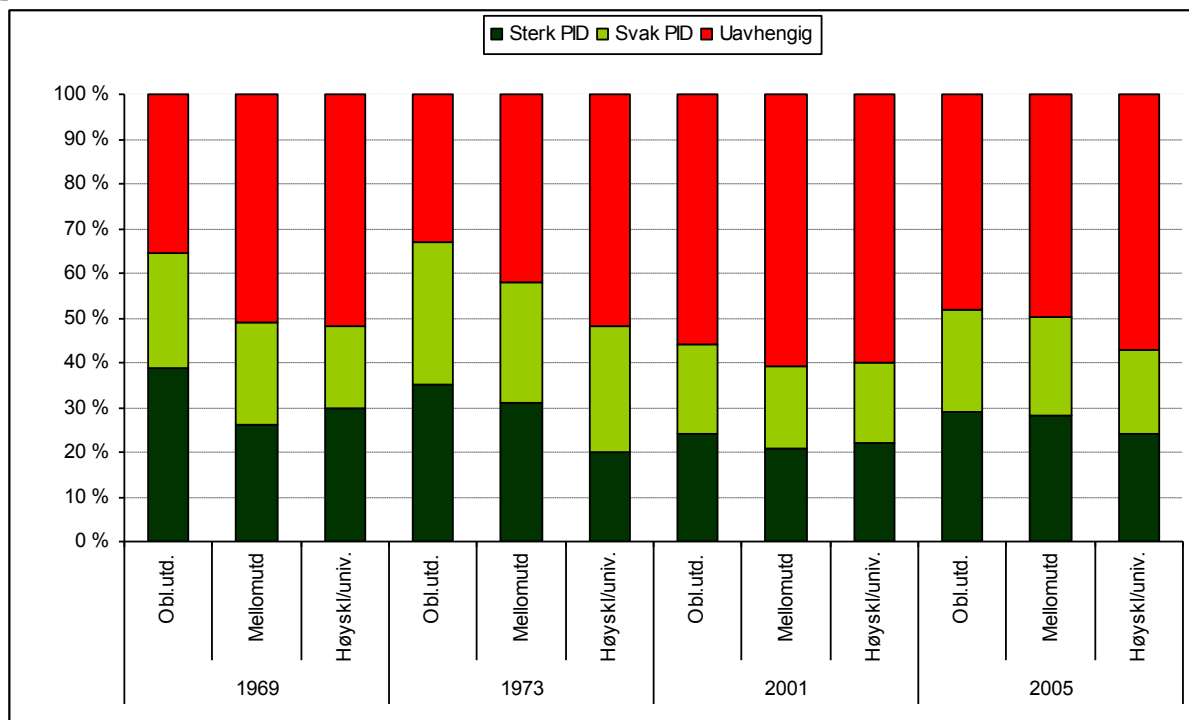
Hvis vi går litt tilbake til hevingen av utdanningsnivået, kan vi se at dette har hatt en effekt på klassesamfunnet gjennom andelen som har subjektiv klassebevissthet. Denne har gått fra 58 % i 1969 til 45 % i 2001. Følgelig har andelen som ikke har klassebevissthet gått fra 42,5 % i 1969 til 55 % i 2001 (vises i tabell 5 senere). Dette er ikke like dramatiske tall som utdanningen, men viser likevel en svekkelse av at folk tenker på seg selv som tilhørende sosiale klasser. Oppsummert har vi sett at utdanningsnivået i samfunnet er hevet drastisk, den politiske interessen har vært stabil, og at andelen med partiidentifikasjon har gått ned (men ikke for alle partier). Velgere som har identifisert seg med Arbeiderpartiet har utgjort en stor gruppe i samfunnet, og var nesten på høyde med andelen uavhengige i 1969. Over tid derimot har andelen uavhengige økt, og følgelig andelen med partiidentifikasjon sunket. Andelen med partiidentifikasjon til Arbeiderpartiet utgjør den største gruppen blant velgere med identifikasjon i 2001, noe som viser at dette fortsatt er et viktig parti i norsk politikk. Videre har vi sett at andelen med partiidentifikasjon varierer med oppslutningen om partiene ved valg, men at nivået på partiidentifikasjon er vesentlig lavere enn partioppslutningen ved valg. Nå skal vi skal gå nærmere inn på testing av hypotesene, og videre utforske disse sammenhengene og konsekvenser av dem.

4.1 Hypotesene

4.1.1 Test av hypotese 1: høyere utdanning fører ikke til mer uavhengige velgere.

Det vil si at fordelingen av velgere med partiidentifikasjon skal være jevnt fordelt på utdanningsgruppene.

Figur 4. Sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig etter utdanningsgrupper 1969-2005, prosentall.

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

Av figur 4 kan vi se at det den forskjellen som har vært mellom utdanningsgrupper i forhold til sterk partiidentifikasjon har blitt jevnere, samtidig som nivået totalt sett har gått ned. Her må man ta i betraktning at det har skjedd en vesentlig forskyvning i nivået på utdanning. Det er omtrent like mange med sterk partiidentifikasjon blant de med høy utdanning som med lav utdanning i 2005 (en forskjell på 5 prosentpoeng). Andelen med svak partiidentifikasjon har totalt sett også blitt mindre, og det er ikke de store forskjellene mellom utdanningsgrupper. Når det gjelder andelen uavhengige ser vi at forskjellen mellom utdanningsgruppene også her har jevnet seg ut. Andelen uavhengige blant de med høy utdanning i 1969 var 52 %, mens den i 2005 var 57 %. Dette er ikke en veldig stor endring når man tar i betraktning at den har skjedd over nesten førti år.

Det er også stikk i strid med tesen om kognitiv mobilisering. I følge den skal det være flere uavhengige velgere med høy utdanning (kognitivt mobilisert). Andelen uavhengige har totalt sett økt slik de forutsier, men dette ser ikke ut til å kunne forklares med høyere utdanningsnivå. Korrelasjonen mellom utdanning og hvorvidt man er uavhengig eller har sterk eller svak partiidentifikasjon går fra 0,102**¹⁹ til 0,055** målt med Cramers V i 1969 og 2005²⁰. Dette er en veldig svak korrelasjon, og sammenhengen mellom disse variablene er derfor meget beskjeden. Dette taler for at det er andre faktorer enn utdanning som avgjør hvorvidt man har partiidentifikasjon eller er uavhengig.

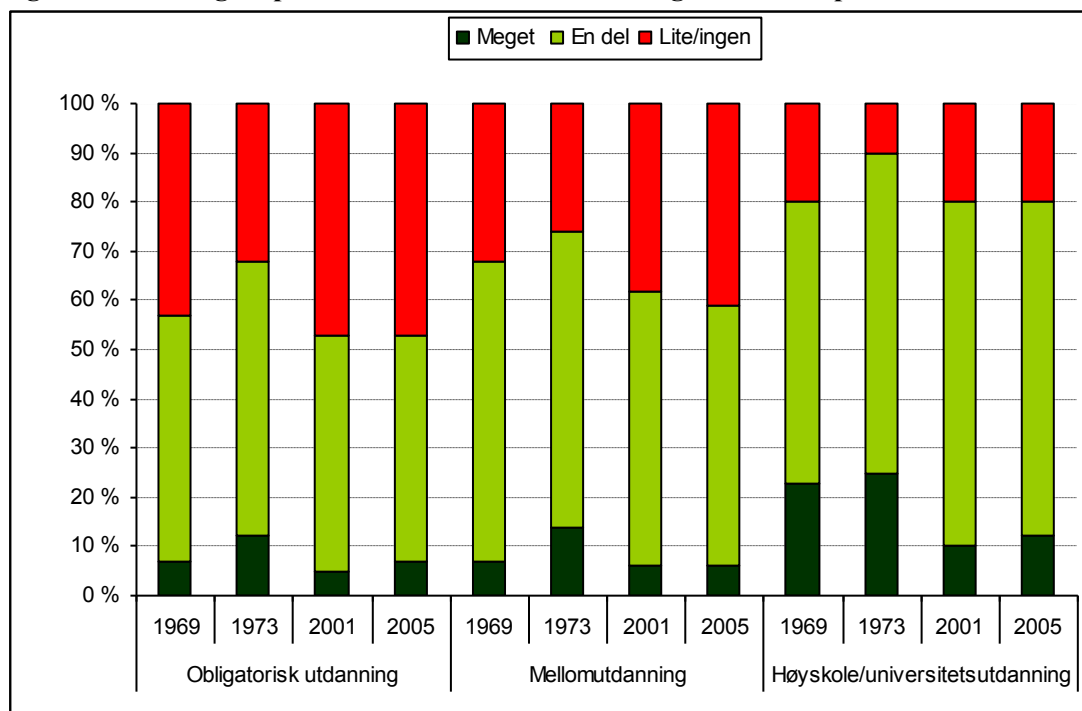
Dalton bruker som nevnt utdanning og delvis politisk aktivitet som mål på kognitiv mobilisering, og kaller de som er det politisk sofistikerte. Dalton mener kognitivt mobiliserte velgere er mer aktive i politikken. Ved å sammenligne korrelasjoner mellom ulike indikatorer og de tre variablene: utdanning, politisk interesse og sterk, svak partiidentifikasjon eller uavhengig kan vi se forskjeller i forklaringskraften (se appendiks del A for indikatorer og del B for korrelasjonstabeller). Ingen av aktivitetsvariablene som er brukt her kunne forklares av utdanning, men derimot av politisk interesse og partiidentifikasjon eller uavhengig. Korrelasjonene mellom partiidentifikasjon eller uavhengig og aktivitetsvariabler viste at velgere med partiidentifikasjon i større grad enn uavhengige velgere er aktive, noe vi skal se nærmere på i hypotese 6. Daltons beskrivelse av aktive uavhengige stemmer med andre ord ikke i dette datamaterialet. Videre kaller Dalton uavhengige velgere for “politisk sofistikerte”, som innebærer at de har politisk kunnskap og er i stand til å orientere seg i det politiske landskapet. Det motsatte gjelder da for velgere med partiidentifikasjon. Dette bildet Dalton tegner virker ikke helt korrekt. Hvis vi begynner med kunnskap, er det svakere korrelasjoner mellom kunnskap og utdanning, enn mellom kunnskap og politisk interesse. Hvis interessen og engasjementet ligger der kommer kunnskapen ofte som følge av dette. Flere av informantene i intervjuene påpekte også at det tilbys skoloring av partiet, og at hvis engasjementet er der har alle en mulighet til å oppnå høyere politisk kunnskap. For øvrig var inntrykket hos de fleste informantene at kunnskapsnivået blant aktive i partiet var veldig høyt. Med andre ord virker ikke dataene å bekrefte Daltons beskrivelse av “dumme” velgere med partiidentifikasjon. Når det gjelder orientering i det politiske landskap er det litt mer diffust. Både utdanning, politisk interesse og partiidentifikasjon eller uavhengig kan forklare hvorvidt velgerne ser skiller mellom partiene. Over tid har sammenhengen mellom denne variabelen og politisk interesse gått ned, mens den har gått opp for partiidentifikasjon eller uavhengig.

¹⁹ Symbolet * vil bli brukt om statistisk signifikante sammenhenger på 5 % nivå, mens ** vil bli brukt på statistisk signifikante sammenhenger på 1 % nivå.

²⁰ Korrelasjon mellom utdanningsgrupper og sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig målt med Cramers V: 1969: 0,102**, 1973:0,088**, 2001: 0,023, 2005: 0,055**.

Den andre siden av evne til politisk orientering er målt gjennom en skala over antall korrekte plasseringer av partier på høyre-venstreskalaen (se appendiks del A-8 for konstruering av skalaen). Her kan både utdanning og politisk interesse forklare variasjonen, hvor de med høyere utdanning og politisk interesse i større grad enn de med lav utdanning og lite interesse kan plassere partiene riktig.

Figur 5. Fordeling av politisk interesse etter utdanning 1969-2005, prosentfall.

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

Hvis vi ser på figur 5 varierer den politiske interessen noe blant utdanningsgruppene. Velgere med obligatorisk- eller mellomutdanning ligner hverandre når det gjelder fordeling av politisk interesse, også over tid. I 1969 og 1973 er det flere med høyere utdanning som er meget politisk interessert og færre som er lite interessert, men dette er som tidligere vist en veldig liten gruppe (tabell 2). Høyere utdanning ser ut til å høyne den politiske interessen, men ikke i like stor grad som en skulle antatt på bakgrunn av hevingen i utdanningsnivået. Vi så tidligere i tabell 2 at det var færre som hadde liten eller ingen politisk interesse, og det kommer fram i figur 5 at dette skyldes gruppen med høyskole- eller universitetsutdanning. I så måte har utdanningsnivået endret noe på den politiske interessen blant enkelte velgergrupper. Generelt er den politiske interessen forhøyet i alle utdanningsgruppene i 1973 som følge av EF-saken. Dette viser at store saker i politikken kan engasjere hele befolkningen, noe vi vil komme tilbake til flere ganger senere.

Både figur 5 og korrelasjoner mellom utdanning og politisk interesse viser at utdanning ikke kan gi en god forklaring på variasjoner i politisk interesse (korrelasjonen går fra 0,129** i 69 til 0,234** i 05 målt med Pearsons r begge år²¹). Hvis vi sammenligner korrelasjonen mellom utdanning og politisk interesse med (sterk og svak) partiidentifikasjon eller uavhengig og interesse er sistnevnte korrelasjon noe høyere. Med andre ord er det ikke utelukkende slik at det er utdanning som har sammenheng med politisk interesse. Korrelasjonen mellom partiidentifikasjon eller uavhengig og politisk interesse har vært relativt stabil hele perioden, mens korrelasjonen for utdanning og politisk interesse har økt. Med andre ord kan økt utdanning føre til mer politisk interesse, men dette betyr ikke at velgere med partiidentifikasjon er politisk uinteresserte. Vi kommer mer tilbake til sammenhengen mellom partiidentifikasjon eller uavhengig og politisk interesse i hypotese 6.

4.1.2 Test av hypotese 2: klassetilhørighet har vært en viktig forklaringsvariabel for partiidentifikasjon. Vi skal først se på utviklingen av subjektiv klassebevissthet og identifikasjon.

Tabell 5. Prosentandel med subjektiv klassebevissthet, identifikasjon til arbeiderklassen og identifikasjon til middelklassen²² 1969-2001.

	1969	1973	2001
Subjektiv klassebevissthet	58 %	62 %	45 %
Identifikasjon til arbeiderklassen	66 %	60 %	44 %
Identifikasjon til middelklassen	34 %	40 %	56 %

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene. Måler både aktiv og passiv klasseidentifikasjon.

Andelen som har subjektiv klassebevissthet har gått ned i perioden 1969 til 2001 som vi har vært inne på tidligere. Den har ett lite hopp opp i 1973, og dette kan komme av at klassemotsetninger ble fremhevet som del av EF striden. Det er færre som har subjektiv klasseidentifikasjon til arbeiderklassen, og flere som har det til middelklassen. Derimot er det flere av disse som har passiv klasseidentifikasjon enn aktiv (se hypotese 3).

²¹ *Korrelasjon mellom politisk interesse og utdanning.*

	1969	1973	2001	2005
Pearsons r	0,129**	0,126**	0,199**	0,234**

Politisk interesse rangert fra lav til høy, samme med utdanning.

Den generelle utviklingen er at færre tenker i klasser selv om det fortsatt er en del av det norske samfunn (Jvf. Berglund 2004). Stabiliteten i subjektiv klassebevissthet er ikke overveldende, hvor korrelasjonen mellom klassebevissthet i panelet 69-73 er 0,246** målt med Cramers V og 0,345** målt med Pearsons r. Derimot var stabiliteten i subjektiv klasseidentifikasjon sterkere²³. Identifikasjon med en klasse er med andre ord en relativt stabil egenskap hos velgerne i 69-73. Dessverre er det ikke mulig å se utviklingen fordi det ikke ble spurt om klasse i 01-05 panelet.

En annen forståelse av forklaringsfaktorenes relative betydning får vi gjennom en regresjon, hvor man får testet ulike variablers forklaringskraft kontrollert for hverandre.

Som nevnt i metodekapittelet vil det her benyttes en logistisk regresjonsmodell.

Den avhengige variabelen i regresjonsmodellen (tabell 6 og 7) er om man har partiidentifikasjon eller ikke, og er per definisjon uavhengig. Uavhengige variabler som skal testes er alder (teste også for kurvelineær sammenheng siden partiidentifikasjon er antatt å variere med alderen), utdanning, subjektiv klassebevissthet, og politisk interesse²⁴.

Se appendiks del A-11 for mer informasjon om variablene. Jeg kommer også til å teste generasjon, og samspill mellom utdanning og politisk interesse siden dette er sammenhenger som kan tenkes å ha betydning for partiidentifikasjon (Jvf. Berglund 2003 og 2004, Jenssen 1999, Valen og Katz 1964). Resultatene av regresjonene vises i tabell 6 og 7.

Hvis det er slik at klasse har mindre betydning i forhold til partiidentifikasjon, vil vi kunne se en nedgang i forklaringskraften subjektiv klassebevissthet har. Denne nedgangen kan observeres i tabell 6 og 7 både ved at oddsen er mindre i tallverdi og den bidrar til en mindre reduksjon i -2LL i 2001 enn i 1969. I 69 hadde en velger med klassebevissthet 73 % høyere odds for å ha partiidentifikasjon enn en person uten klassebevissthet, mens den i 01 hadde 53 % høyere odds. Klasse kan ikke forklare like mye, kan det fortsatt forklare noe. -2LL er for øvrig lavere i 69 for alle variabler, hvilket betyr at variablene forklarer mer i 69 enn de gjør i 01 hvor -2LL er høyere. På generelt basis er det vanskelig å skulle forklare holdningsvariabler, og ofte har slike modeller noe lav forklaringskraft. Hovedpoenget her er å teste de ulike variablene i forhold til hverandre, og dette oppnår vi. Alder er signifikant hele veien og har en kurvelineær sammenheng i 69, mens denne ikke er tilstedet i 01.

I 69 hadde en velger som var 25 år eldre enn en annen velger 134 % høyere odds for å ha partiidentifikasjon.

²³ 0,435** målt med Cramers V og -0,313** målt med Pearsons r

²⁴ Noen kontrollvariabler vil også testes: kjønn, bosted og fagforeningsmedlemskap (tidligere vist sammenheng mellom dette og partiidentifikasjon (Berglund 2004:49f, Listhaug 1988, Valen og Katz 1964:kap 10)).

Med andre ord øker sannsynligheten for å ha partiidentifikasjon jo eldre man blir, men den er ikke jevnt stigende. Dette er i tråd med funnene i *The American Voter*. Partiidentifikasjon er antatt å utvikles fra 15-25 års alderen, for å gå noe ned og dermed opp igjen. Med andre ord kan styrken variere litt. I 01 derimot er sammenhengen lineær, og for hvert år eldre man blir øker oddsen med 1,9 % for å ha partiidentifikasjon. En person som er 25 år eldre enn en annen velger har 60 % høyere odds for å ha partiidentifikasjon. Det synes klart at utdanning bidrar til å forklare noe i 69, mens det ikke gjør det i 01. Alder og utdanning er negativt korrelert, og er sterkere korrelert i 69 enn i 01²⁰. Som vi har sett tidligere har det vært en stor heving i utdanningsnivået, og dette gjelder i stor grad den yngre generasjonen.

I 1969 hadde de med lav utdanning mindre sannsynlighet for å ha partiidentifikasjon enn de med høy utdanning. Forholdet er nok annerledes i dag fordi de som er gamle har partiidentifikasjon (som blir sterkere med årene), og er som nevnt ikke høyt utdannet. Derfor blir det slik at de med lite utdanning i dag har omtrent like stor sannsynlighet for å ha partiidentifikasjon som de med høy utdanning. Men sammenhengen er ikke statistisk signifikant, og vi kan derfor ikke bekrefte den her.

Oppsummert er det slik at høyere utdanning forklarer hvorfor noen hadde partiidentifikasjon i 1969, men fordi alder og utdanning er negativt korrelert har dette forholdet endret seg. Utdanning, kontrollert for andre variabler, kan ikke lenger forklare hvorfor noen har partiidentifikasjon. Dette er ikke overraskende når vi tar i betraktning den lave korrelasjonen mellom utdanning og (sterk, svak) partiidentifikasjon/uavhengig vi så tidligere. Politisk interesse derimot kan forklare en del, og virker som den viktigste variabelen når man ser på endring i -2LL (en forbedring på 33,4 i 69 og 75,2 i 01). Politisk interesse har blitt en viktigere variabel, men her må man også ta hensyn til at flere av de variablene som er med i regresjonen er usignifikante i 01. I forhold til de med lite eller ingen politisk interesse har de med interesse klart høyere sannsynlighet for å ha partiidentifikasjon. Oddsen for å ha partiidentifikasjon for en person som er meget politisk interessert er 210 % høyere enn for en som er lite interessert i 69, og 312 % i 01. I 1969 er alle variablene signifikante og bidrar til en signifikant endring i -2LL. Alle variablene kan derfor forklare hvorfor noen har partiidentifikasjon. I 2001 stemmer dette bare for alder, klassebevissthet og politisk interesse som vi ser av tabell 7.

Det bør nevnes og tas hensyn til at de variablene som er testet henger sammen, og forklaringskraften til en variabel derfor kan gå inn i en annen. Alder er negativt korrelert med utdanning og politisk interesse. Klassebevissthet og utdanning samt politisk interesse og utdanning er også negativt korrelert. Korrelasjonene er relativt svake²⁵ (vil ikke føre til problemer med multikolaritet), men kan føre til at forklaringskraften til hver variabel blir “spist opp” av andre. Like fullt viser regresjonen at de variabler som er signifikante kan sies å ha forklaringskraft fordi det er kontrollert for effekten av de andre variablene.

²⁵ *Korrelasjoner mellom variabler målt med Pearsons r.*

	1969	2001
Alder & politisk interesse	-0,158**	-0,105**
Alder & utdanning	-0,159**	-0,141**
Utdanning & klassebevissthet	-0,128**	-0,050**
Utdanning & politisk interesse	-0,129**	-0,234**

Tabell 6. Logistisk regresjon med partiidentifikasjon/uavhengig som avhengig variabel valgundersøkelsen 1969. Tallene representerer oddsratio.

1969	Trinn 1	Trinn 2	Trinn 3	Trinn 4	Trinn 5
1 Alder	Konstant 0,552 Alder 1,024** ²⁶	Konstant 0,723 Alder 1,021**	Konstant 0,576 Alder 1,019**	Konstant 0,483 Alder 1,015**	Konstant 0,128 Alder 1,082**
2 Utdanning ²⁷		<i>Obligatorisk</i> 0,605** <i>Videregående</i> 0,483**	<i>Obligatorisk</i> 0,647* <i>Videregående</i> 0,509*	<i>Obligatorisk</i> 0,578** <i>Videregående</i> 0,393**	<i>Obligatorisk</i> 0,590** <i>Videregående</i> 0,404**
3 Klassebevissthet			<i>Kl.bevissthet</i> 1,729**	<i>Kl.bevissthet</i> 1,726**	<i>Har kl.bevissthet</i> 1,725
4 Politisk interesse ²⁸				<i>En del/ganske Meget</i> 1,745**	<i>En del/ganske Meget</i> 1,727**
5 Alder kvadrert				3,100**	3,033**
-2LL	1838	1819,9	1797	1763,6	1754,8
Endring	**	18,1**	22,9**	33,4**	8,8**
-2LL&signifikans					

Kontrollvariablene bidro ikke til en signifikant endring i -2LL og tas derfor ikke med i modellen og analysen (også lave korrelasjoner mellom disse og partiidentifikasjon/uavhengig). Etterkrigsgenerasjon er også testet, og de som er født etter krigen har mindre sannsynlighet for å ha partiidentifikasjon enn de født før krigen. Men det forklarte like mye som alder, og jeg velger derfor å bruke alder i modellen siden Michiganmodellen fokuserer på alder. Begrepet etterkrigsgenerasjon begynner også å miste sin relevans i 2001 og gjør derfor sammenligning mer komplisert. Jeg kunne brukt aldersgrupper, men mener dette ikke var nødvendig da jeg ser på fordeling av partiidentifikasjon/uavhengig etter alder i en egen graf senere.

²⁶ * henviser til $p < 0.05$ ** $p < 0.1$

²⁷ Referansekategori er høyere utdanning.

²⁸ Referansekategori er lite politisk interesse.

Tabell 7. Logistisk regresjon med partiidentifikasjon/uavhengig som avhengig variabel valgundersøkelsen 2001. Tallene representerer oddsratio.

	Trinn 1		Trinn 2		Trinn 3		Trinn 4		Trinn 5	
2001	Konstant	0,317	Konstant	0,319	Konstant	0,273	Konstant	0,197	Konstant	0,244
1 Alder	Alder	1,019**	Alder	1,019**	Alder	1,017**	Alder	1,014**	Alder	1,003
2 Utdanning ²⁹			<i>Obligatorisk</i>	1,009	<i>Obligatorisk</i>	1,046	<i>Obligatorisk</i>	0,928	<i>Obligatorisk</i>	0,761
			<i>Videregående</i>	0,967	<i>Videregående</i>	1,003	<i>Videregående</i>	0,748	<i>Videregående</i>	0,108
3 Klassebevissthet					<i>Kl.bevissthet</i>	1,532**	<i>Kl.bevissthet</i>	1,507**	<i>Kl.bevissthet</i>	1,507**
4 Politisk interesse ³⁰							<i>En del/ganske Meget</i>	2,262**	<i>En del/ganske</i>	2,266**
5 Alder kvadrert							<i>Meget</i>	4,115**	<i>Meget</i>	4,119**
									<i>Alder²</i>	1,000
-2LL	2409,7		2409,6		2390,6		2315,4		2315	
Endring -2LL&sig.	**		0,1		19**		75,2**		0,4	

Kontrollvariablene er heller ikke tatt med her på grunn av liten forklaringsfaktor. Fagforeningsmedlem og bosted var delvis signifikant (p rundt 0,2-0,45). De er ikke tatt med i modellen fordi de ikke bidro til å forklare noe mer. Å utelate de har ikke hatt følger for den substansielle betydningen av de andre variablene. Generasjon er også testet her (før/etterkrigsgenerasjon), men ikke tatt med i modellen da alder forklarer mer i forhold til partiidentifikasjon.

²⁹ Referansekategori er høyere utdanning.

³⁰ Referansekategori er lite/overhodet ikke politisk interessert.

4.1.3 Test av hypotese 3: antallet arbeidere med subjektiv klasseidentifikasjon og partiidentifikasjon til Arbeiderpartiet er sunket. Vi har tidligere observert at andelen som har klassebevissthet og klasseidentifikasjon har sunket. Andelen som har arbeiderklasseidentifikasjon har gått ned fra 66 % i 1969 til 44 % i 2001 (vises i tabell 8). For å presisere at oppslutningen om Arbeiderpartiet generelt har gått ned kan vi se på andelen som har stemt på Ap ved valg og hvor mange som har partiidentifikasjon til Ap. I 1969 stemte 49 % på Ap, mens det gikk ned til 39 % i 73 og 22 % i 2001. Partiidentifikasjon til Ap viser samme tendens. I 1969 hadde 35 % identifikasjon til Ap, mens bare 13 % hadde det i 2001. Med andre ord har oppslutningen om Arbeiderpartiet generelt blitt svekket både når det gjelder oppslutning ved valg og andelen med partiidentifikasjon til partiet.

Tabell 8. Sammenhenger mellom arbeiderklasseidentifikasjon, stemmegivning til Ap og partiidentifikasjon til Ap 1969-2001, prosent av gyldige case.

	1969	1973	2001
Arbeiderklasseidentifikasjon	66 %	60 %	44 %
Stemt Ap av de som har stemt	49 %	39 %	22 %
Partiidentifikasjon til Ap	35 %	31 %	13 %
Stemt Ap av de med arbeiderklasseidentifikasjon	71 %	55 %	37 % ³¹
Partiidentifikasjon til Ap blant de med arbeiderklasseidentifikasjon	53 %	46 %	26 %
Har arbeiderklasseid., partiidentifikasjon til Ap og har stemt Ap	37 %	19 %	14 %
Stemt Ap blant de som har partiidentifikasjon til Ap	97 %	96 %	91 %

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

Arbeiderpartiet har som nevnt hatt sterk tilknytning til arbeiderklassen, og det kommer tydelig fram ved at 71 % av de som hadde arbeiderklasseidentifikasjon stemte på Ap i 1969. Siden den gang har oppslutningen om Ap blant arbeiderklassen falt til 55 % i 73 og 37 % i 2001. Med andre ord omtrent en halvering på nesten 40 år. Partiidentifikasjon kan si noe om hvor godt Ap når ut til sin “hovedgruppe” og også her er andelen så å si halvert. I 69 hadde 53 % av de med subjektiv arbeiderklasseidentifikasjon også partiidentifikasjon til Ap, mens den i 2001 har sunket til 26 %.

³¹ I 2001 er det tatt utgangspunkt i velgere med aktiv klasseidentifikasjon da det som tidligere nevnt antas at det er denne gruppen klasseidentifikasjonen har betydning for partiidentifikasjon. I 1969 og 73 var det ikke mulig å skille mellom aktiv og passiv klasse da dette var samlet i en variabel. Likevel vil målingene være sammenlignbare på bakgrunn av at andelen med passiv klasseidentifikasjon i 1969 og 73 er veldig liten. I 2001 derimot er det omtrent halve utvalget.

Andelen som har alle tre: arbeiderklasseidentifikasjon, partiidentifikasjon til Ap og stemmer Ap følger samme tendens som de andre indikatorene: nedover. Andelen har sunket fra 37 % i 69 til 14 % i 2001. Allerede i 1973 hadde den falt drastisk, noe som igjen sannsynligvis stammer fra EF striden. Alt i alt indikerer tallene at det er liten tvil om at antallet arbeidere med subjektiv klasseidentifikasjon og partiidentifikasjon til Ap har sunket, og dermed at hypotesen kan bekreftes. Vi har også sett på andre sider av denne sammenhengen, og disse viser klart samme tendens. Det eneste som skiller seg ut i denne sammenhengen er stabiliteten i sammenhengen mellom partiidentifikasjon til Ap og stemmegivning til Ap. Denne sammenhengen er som tidligere forskning har vist ganske sterk, noe den sterke korrelasjonen også viser. For å være enda sikrere på at dette er en reell utvikling kan vi se på korrelasjoner mellom arbeiderklasseidentifikasjon, stemmegivning og partiidentifikasjon til Ap i tabell 9. Disse bekrefter de tendenser vi har sett: sammenhengen mellom arbeiderklassen og Arbeiderpartiet er langt svakere i 2001 enn i 1969.

Tabell 9. Korrelasjoner arbeiderklasse og stemmegivning samt partiidentifikasjon til Ap, målt med Cramers V.

	1969	1973	2001
Stemt Ap av de med arbeiderklasseidentifikasjon	0,538**	0,406**	0,181**
Partiidentifikasjon til Ap blant de med arbeiderklasseidentifikasjon	0,428**	0,361**	0,194**
Stemt Ap av de som har partiidentifikasjon til Ap	0,735**	0,806**	0,674**

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

Når vi vet at andelen som hadde partiidentifikasjon til Ap i 1969 var omtrent like stor som andelen uavhengige fremgår det tydelig at dette utgjorde en betydelig gruppe i samfunnet (tabell 4). I 2001 og 2005 er gruppen med partiidentifikasjon til Ap fortsatt den største gruppen med partiidentifikasjon, men den er vesentlig mindre enn både hva den var og hva den er i forhold til andelen uavhengige. Tallene viser med andre ord at gruppen med partiidentifikasjon til Ap har vært betydelig, men at denne er sunket drastisk. Det synes klart at dette kan forklare noe av nedgangen i andelen med partiidentifikasjon. Hvorfor har vi vært inne på i hypotese 2, og svekket sammenheng mellom klasse og parti kan forklare noe av dette.

4.1.4 Test av hypotese 4: partiidentifikasjon blir sterkere med alderen.

Hvis vi begynner med å se på korrelasjonen i tabell 10 mellom alder og hvorvidt man har sterk, svak partiidentifikasjon eller er uavhengig ser vi at dette er negativt korrelert.

Korrelasjonen har også blitt svakere fra 1969 til 2005. Enkelt sagt er tendensen at eldre har sterk partiidentifikasjon og yngre velgere er uavhengige, samt at denne sammenhengen ikke er like sterk lenger. Dette vil bli tydeligere når vi ser på grafene i figur 6 over fordelingen av sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig etter aldersgrupper både i 1969 og i 2005.

Tabell 10. Korrelasjon over alder og sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig, 1969-2005

	1969	1973	2001	2005
Cramers V	0,383**	0,286**	0,221**	0,206**
Pearsons r	-0,232**	-0,048	-0,122**	-0,105**

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

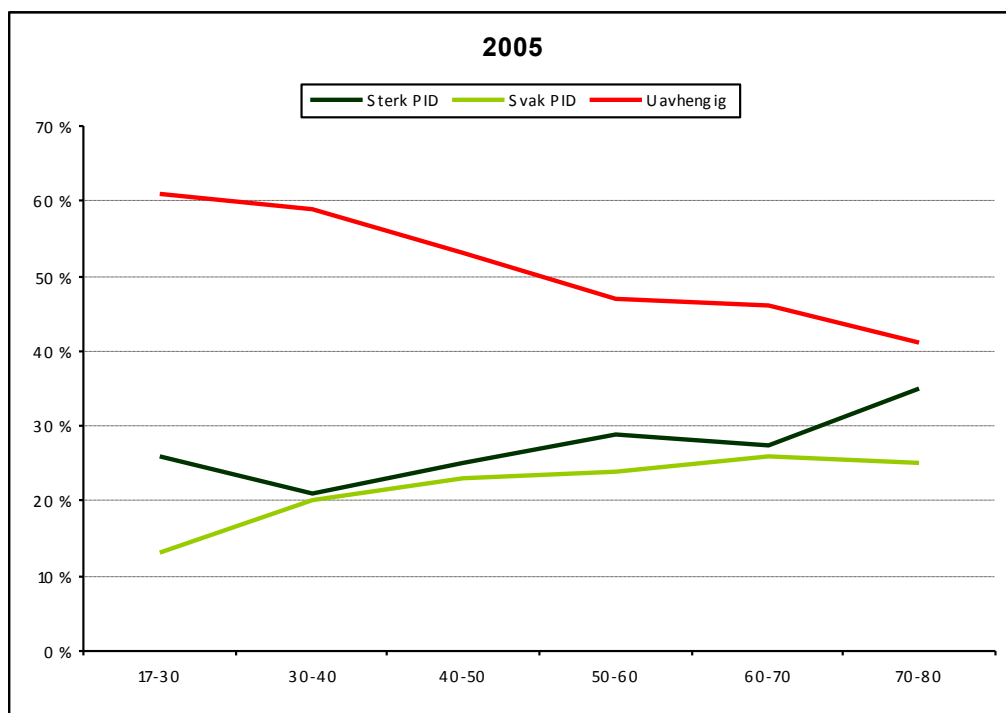
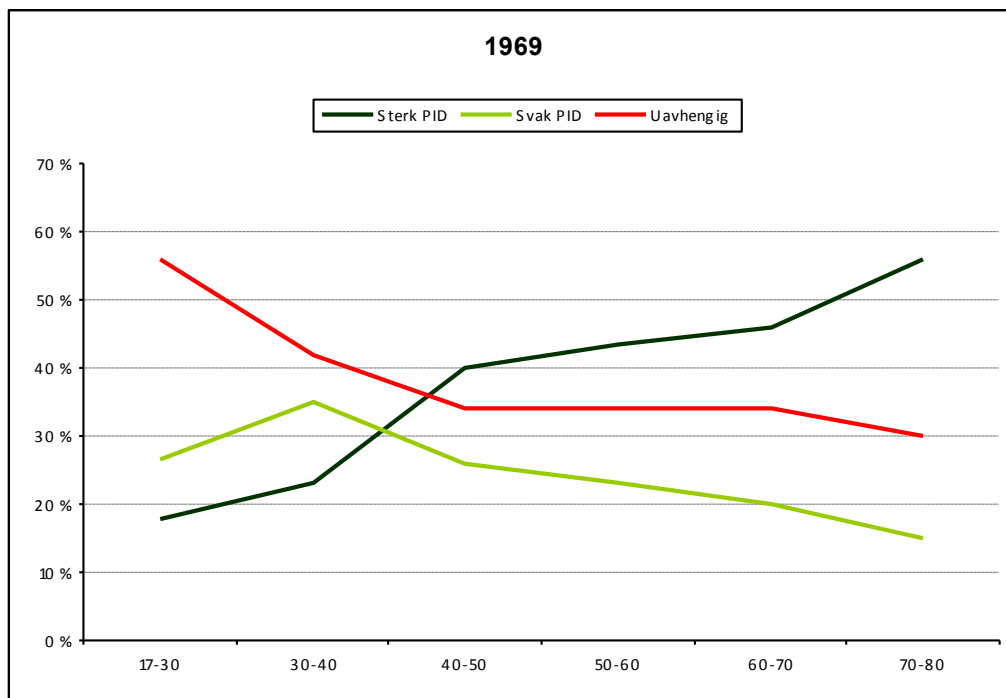
En sammenligning av de to grafene viser grovt sagt at noen av tendensene er like (figur 6).

Andelen uavhengige er høyst blant unge, og går ned ettersom alderen går opp. Generelt er det som tidligere påpekt en høyere andel uavhengige blant alle aldersgrupper i 05 sammenlignet med 69. Andelen med sterk partiidentifikasjon øker ettersom alderen øker i begge målingene. I 69 går den gradvis oppover, mens den i 05 varierer mer, og går ned fra 30-40 år og fra 60-70 år. Grafene viser faktisk er det flere unge (gruppen 17-30 år) med sterk partiidentifikasjon i 05 enn i 69, noe som klart går imot hva moderniseringsteser sier (Jvf. Dalton 2008:188).

Andelen med svak partiidentifikasjon i 69 synker generelt etter en økning i aldersgruppen 30-40 år, mens den i 05 går gradvis oppover i alle aldersgrupper. Det er flere med svak partiidentifikasjon over 60 år i 2005 enn i 1969. Andelen med sterk partiidentifikasjon er mer jevnt fordelt på alle aldersgrupper i 05 kontra 69. Dette kan tale for at utviklingen av partiidentifikasjon er annerledes i dag enn før. Generelt synes Michiganmodellens predikasjon om at partiidentifikasjon øker med alderen å stemme i 69, mens økningen i 2005 ikke er like markant. Livsløpshypotesen er med andre ord beskrivende for utviklingen i 1969, men ikke i 2005. Vi kan spore en generasjonsforskjell ved å anta at gruppene i 69 er representative for samme generasjonen i 05. For aldersgruppene 17-30 år og 30-40 år som er henholdsvis 50-60 år og 60-70 år i 2005 har flere sterk partiidentifikasjon. Derimot har andelen med sterk partiidentifikasjon falt for aldersgruppen 40-50 år i 69 som er 70-80 år i 05. I tillegg til at nivået er klart lavere for alle aldersgrupperinger, kan dette indikere at generasjonsforskjeller ikke er så markante som tidligere antatt.

I og med at nivået på partiidentifikasjon totalt sett er lavere, samt at forskjellen mellom de ulike aldersgruppene er mindre og jevnere kan det tyde på at dette er en langtidsutvikling. Berglund (2004) fant liten støtte til livsløpshypotesen etter ca 1970, omtrent det samme fant Jenssen (1999). Det samme er funnet i Storbritannia (Clarke m.fl. 2004).

Figur 6. Graf over prosentandel med sterk partiidentifikasjon, svak partiidentifikasjon og uavhengig etter aldersgrupper 1969 og 2005.

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

4.1.5 Test av hypotese 5: partiidentifikasjon endres sjeldent.

Tabell 3 og 4 som ble presentert tidligere viser at det har vært bevegelser i partiidentifikasjon fra 1969 til 2005. Det kan være et definisjonsspørsmål om den bevegelsen man har observert er innenfor det Michiganmodellen tillater. Den tillater bevegelse selv om den har blitt kritisert for å ikke gjøre det. Likevel anser den partiidentifikasjon som mer stabilt enn det som faktisk er tilfellet. Vi skal se nærmere på flere sider av stabilitet i partiidentifikasjon.

Hvis det er slik at partiidentifikasjon er en veldig stabil størrelse bør det være lite bevegelser mellom om man har (sterk/svak) partiidentifikasjon eller er uavhengig. Tabell 11 viser samsvar mellom denne inndelingen fra ett valg til det neste i 69-73 og 01-05. De mest stabile velgerne er de med sterk partiidentifikasjon og de som er uavhengige, hvor ca. 60-70 % har samme preferanse etter fire år. Når det gjelder velgere med svak partiidentifikasjon endrer mange preferanser fra ett valg til det neste. Fra 1969 til 73 gikk de fleste med svak partiidentifikasjon over til å bli uavhengige, og den samme tendensen gjelder i 2001-05. Likeledes er de fleste bevegelser fra uavhengig til svak partiidentifikasjon, og fra sterk partiidentifikasjon til svak partiidentifikasjon. Det vil si at velgerne beveger seg stort sett i "små" skritt. Det er et mindretall som beveger seg mellom ytterkategoriene sterk partiidentifikasjon og uavhengig. Oppsummert er det et visst samsvar mellom om man har sterk eller svak partiidentifikasjon eller er uavhengig fra ett valg til det neste, men det er ikke like stabilt som Michiganmodellen predikerer. Korrelasjoner viser til samme tendens²³⁺²⁴.

Tabell 11. Samsvar mellom sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengige 1973 og 2005 etter sterk, svak partiidentifikasjon (PID) og uavhengige 1969 og 2001, prosenttall.

	1969-1973 ³²			2001-2005 ³³		
	Sterk PID	Svak PID	Uavhengig	Sterk PID	Svak PID	Uavhengig
Sterk PID	58,5 %	23,7 %	14,3 %	61,6 %	31 %	11 %
Svak PID	27,5 %	40,8 %	25,4 %	16,4 %	30 %	18 %
Uavhengig	14 %	35,5 %	60,3 %	22 %	39 %	71 %
Total	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
N=			1181			750

Basert på panelene 69-73 og 01-05 i de norske valgundersøkelsene.

³² Korrelasjon 1969/73: Cramers V 0,347**, Pearsons r 0,467**.

³³ Korrelasjon 2001/2005: Cramers V 0,362**, Pearsons r 0,492**.

En annen vikling på stabilitet hos de med partiidentifikasjon er samsvar mellom uttalt retning på identifikasjonen sammenlignet med uttalt retning fra ett valg til det neste, eller med stemmegivning. Hvis vi først ser på korrelasjoner for disse sammenhengene ser vi at det er et relativt sterkt samsvar mellom retning på partiidentifikasjon og stemmegivning samme valg (fra 0,569** til 0,450** målt med Cramers V). Korrelasjonene er likevel ikke så sterke at man kan si at det er samme fenomen som måles, og korrelasjonen er i tillegg svakere over tid. Med andre ord er det færre som stemmer på det partiet de har partiidentifikasjon til i 2001/05 enn i 69/73. Enda svakere er sammenhengen mellom uttalt partiidentifikasjon ett valg og hva man stemmer neste valg, hvor korrelasjonen er på 0,367** i 73 og 0,371** i 2005 målt med Cramers V. Her er det en nærmest overraskende stabil korrelasjon mellom de to periodene, noe som tilsier at det er like mange som ikke stemmer på partiet de har uttalt partiidentifikasjon til i 69 og 01 som ved valget i 73 og 2005.

Tabell 12. Ulike korrelasjoner mellom partiidentifikasjon og stemmegivning målt med Cramers V³⁴, 1969-2005.

	1969	1973	2001	2005
Partiidentifikasjon (retning) og stemmegivning samme valg som uttalt retning ³⁵	0,562**	0,569**	0,498**	0,450**
Partiidentifikasjon (retning) og stemmegivning påfølgende valg (69-73, 01-05) ³⁶		0,376**		0,371**
Retning på partiidentifikasjon mellom to valg		0,453**		0,472**
Styrke på partiidentifikasjon mellom to valg		0,300**		0,300**
Partiidentifikasjon før 69/73 ³⁷ og partiidentifikasjon ved intervjutidspunktet	0,349**	0,329**		
Partivalg ett valg og partivalg neste valg	0,580**	0,549**	0,520**	0,450**
Partivalg mellom tre valg (1965-73, 1997-05)		0,526**		0,374**

³⁴ Dette er variabler på ordinalnivå, men er målt med et korrelasjonsmål for variabler på nominalnivå. Cramers V er en normering av kjikvadratet, og ikke tar hensyn til rangering. Bakgrunnen for å ikke bruke mål som tar hensyn til rangeringen er fordi partiene er satt opp i samme rekkefølge i 1969, 1973, 2001 og 2005. Rangeringen tar dermed ikke hensyn til at partiene kan oppfattes ulikt i forhold til hverandre mellom de to tidsperiodene (høyre – venstre skalaen i politikken er ikke absolutt, men oppfatningen av partiene langs denne akse kan bevege seg i tid og rom).

³⁵ Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene med unntak av 1973 som er basert på panelet.

³⁶ Denne og påfølgende korrelasjoner er basert på panelet 69-73 og 01-05 for å oppnå sikrere mål på individuell endring.

³⁷ Spørsmålet var: "Har De noen gang følt Dem sterkt tilknyttet noe annet parti? Hvilket parti?".

Samsvar mellom retningen på partiidentifikasjon mellom to valg er ikke overveldende stabil, og den har verken blitt mer eller mindre stabil over tid (Cramers V rundt 0,370** begge valg). Med andre ord er det mange som skifter partiidentifikasjon fra ett valg til det neste i begge periodene vi ser på. Det som kanskje er mer overraskende er at samsvaret mellom styrken på partiidentifikasjon er mindre enn samsvaret mellom retningen. Men som vi så litt tidligere er bevegelsene stort sett mellom kategorier som ligger nær hverandre som sterk og svak partiidentifikasjon. Noen av informantene i intervjuene sier at styrken på identifikasjonen har gått i bølgedaler, men at retningen har ligget der fast hele tiden. For noen var bakgrunnen til at styrken hadde gått ned i perioder en uenighet med partiets ledelse om utviklingen i partiet. Uenigheten var derimot ikke så skjebnesvanger at de byttet parti. Motivasjonen var heller å forsøke å jobbe innen partiet for det man selv mente. Flere uttrykte dette i forhold til andre saker: de vektla at man ikke kan være enig med et parti om alt, og hvis man var uenig var det for det første helt greit, og for det andre kunne man da forsøke å argumentere for sitt syn innad i partiet. Dette kan belyse hvorfor noen endrer styrken på partiidentifikasjonen mellom valg. Teorien om affektiv intelligens kan også bidra til å forklare variasjoner i identifikasjonen, hvor velgere i perioder de føler usikkerhet kan søke ny informasjon og dermed også bli usikker på sin partitilhørighet.

I 1969 og 1973 var det også spurt om partiidentifikasjon intervjuobjektet hadde før valget, og samsvaret mellom denne og hvilken partiidentifikasjon de har ved intervjuetidspunktet er ikke veldig høy i noen av valgene det er målt. Samsvaret er for øvrig noe svakere i 1973 enn i 1969. Oppsummert så langt er ikke samsvaret mellom partiidentifikasjon mellom valg, eller mellom den og stemmegivning, så stabil som Michiganmodellen tilsier. Derimot er dette kanskje ingen overraskelse da tidligere forskning har vist det samme (Clarke m.fl. 2004, Jenssen 1999).

Tabell 12 viser faktisk at partivalg er mer stabilt enn retningen på partiidentifikasjon mellom to Stortingsvalg. Stabiliteten går ned over tid, men dette viser helt tydelig at partiidentifikasjon ikke er like stabilt som Michiganmodellen tilsier. Velgeres partivalg mellom tre Stortingsvalg viser også at stabilitet i stemmegivning er klart mindre over tid.

Sammenhengen mellom uttalt partiidentifikasjon og stemmegivning samme valg tydeliggjøres ved å se på prosentandelen som stemmer på partiet de har partiidentifikasjon til i tabell 13. Langt på vei de fleste stemmer på det partiet de har partiidentifikasjon til, og den stabiliteten som Michiganmodellen beskriver kan med andre ord observeres. Likevel er den ikke så stabil som modellen legger opp til, og sammenhengen mellom partiidentifikasjon og stemmegivning viser klart at dette ikke er to sider av samme sak.

Tabell 13 avslører også hvilke partier som har de mest lojale velgerne. I 1969 har KrF de mest lojale velgerne mens det i 2005 var Senterpartiet. De minst lojale var Venstrevelgere både i 69 og 05. Den ene informanten i intervjuene hadde partiidentifikasjon til Venstre, og fortalte at Venstre manglet en fast velgergruppe slik for eksempel KrF har i kristne velgere. I tillegg er Venstre et sentrumparti, og det kan være vanskelig å definere det politiske sentrum. Hva som anses som sentrum kan også endre seg, og begrepet liberal har blitt veldig vanskelig å definere spesielt etter inntoget av FrP. I følge informanten er det så stor forskjell mellom Venstre og FrP at det ikke går an å karakterisere begge som liberale partier, og at termen liberal derfor blir meningsløs. Liberalisme er ingen enhetlig ideologi som man kan definere. Videre ser vi i tabell 13 det korrelasjonen i tabell 12 viste:

Tabell 13. Prosentandel som stemmer på det parti de har partiidentifikasjon til blant de ulike partiene 1969-2005.

	1969	1973	2001	2005
SF/SV	88 %	81 % ³⁸	87 %	81 %
Ap	90 %	96 %	91 %	89 %
V	77 %	96 %	100 %	79 %
KrF	93 %	99 %	97 %	83 %
Sp	91 %	95 %	94 %	98 %
H	88 %	95 %	89 %	81 %
FrP	<i>Ikke stiftet enda.</i>	89 %	93 %	96 %

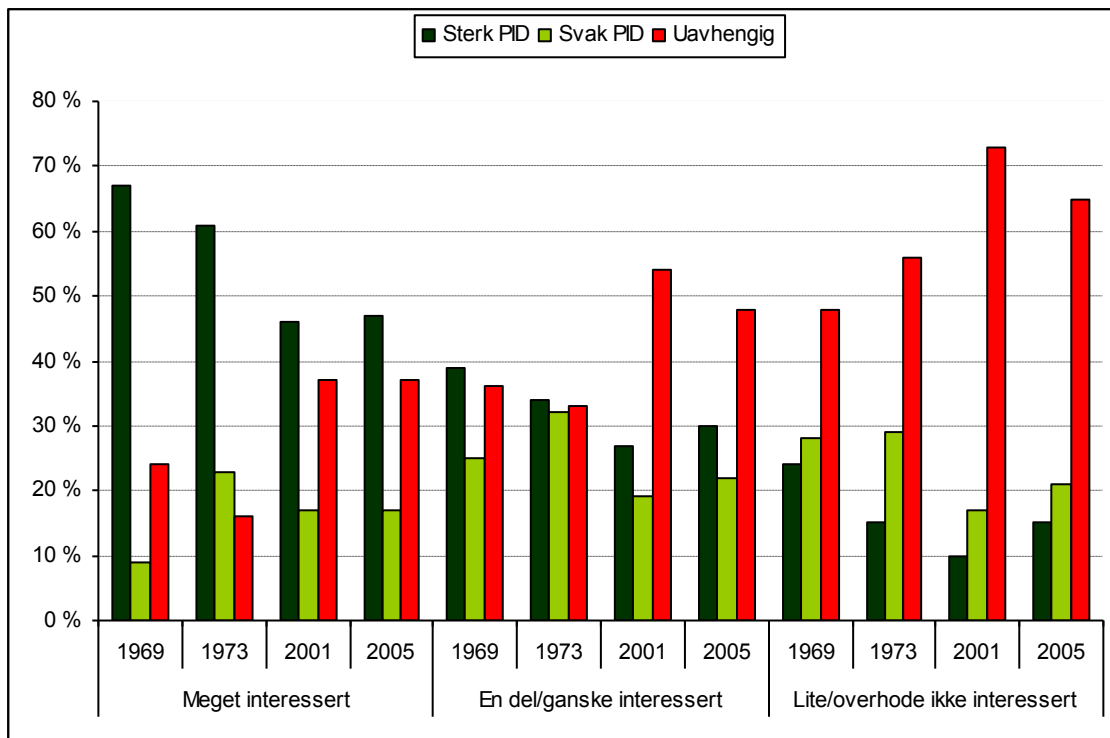
Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

Likevel har mange av tallene som har vært presentert her ikke kunne vise til samme stabilitet. Oppsummert indikerer dataene at hypotese 5 om at partiidentifikasjon endres sjeldent må avvises. Den grad av stabiliteten som Michiganmodellen beskriver angående partiidentifikasjon kan ikke observeres i dataene her. Likevel er det en viss stabilitet i partiidentifikasjon, og det har kommet fram at det er noe annet enn stemmegivning.

³⁸ I 1973 var det både SF og SV (SV var i dette valget Sosialistisk Valgforbund som ble stiftet før 73 valget). Det er her tatt utgangspunkt i SF da det var dette partiet som hadde vært lengst i det politiske landskapet.

4.1.6 Test av hypotese 6: personer med partiidentifikasjon er engasjerte velgere.

Figur 7. Fordeling av politisk interesse etter sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig 1969-2005, prosentall.

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

Figur 7 viser en tydelig tendens når det gjelder politisk interesse og partiidentifikasjon. De som er politisk interessert har i langt større grad sterk partiidentifikasjon enn velgere som er lite politisk interessert. Og velgere som er lite politisk interessert er uavhengige i langt større grad enn velgere som er politisk interessert. Trenden når det gjelder svak partiidentifikasjon er ikke like fordelt på ytterkategoriene, og det ser ut til at de fleste med svak partiidentifikasjon er den del eller ganske politisk interessert. Hvis vi ser på utviklingen over tid går som forventet andelen med partiidentifikasjon (både sterk og svak) ned blant alle grupperingene, mens andelen uavhengige går opp. Dette er en trend vi har sett tidligere, og som er gjennomgående i alle grafene og figurene i oppgaven. Uansett viser figur 7 en klar tendens til at velgere med sterk partiidentifikasjon ofte er meget politisk interesserte velgere, og beskrivelsen moderniseringstesens har på velgere med partiidentifikasjon synes ikke å stemme virkeligheten. Vi kan undersøke sammenhengen mellom partiidentifikasjon og politisk interesse videre ved å se på korrelasjonene mellom sterk, svak partiidentifikasjon eller uavhengig og politisk interesse.

Disse er overraskende svake gjennom hele perioden³⁹, og dette kommer nok av at mellomkategorien her (en del/ganske) er stor og dermed gir liten variasjon totalt sett. Alt i alt kan man si at mennesker med partiidentifikasjon, både sterk og svak, er politisk interessert og på den måten engasjerte velgere. Politisk interesse virker for øvrig å være en ganske stabil egenskap. Korrelasjonen mellom politisk interesse i 69 og 73 er 0,514**, og 0,517** mellom 2001 og 05 målt med Pearsons r.

En annen side ved politisk engasjement er å se på ulike aktivitetsvariabler. Her henviser jeg til tabell 1 i del B av appendikset for ulike korrelasjoner. Av de variabler som er valgt til å måle aktivitet (se appendiks del A-5) er det kanskje ikke uventet partimedlem som har den sterkeste korrelasjonen med sterk, svak partiidentifikasjon og uavhengig. På de andre indikatorene er korrelasjonene ganske lave. De ligger rundt 0,1-0,2 målt med Cramers V og Pearsons r. Med andre ord kan ikke hvorvidt man har partiidentifikasjon forklare noe særlig av den eventuelle variasjonen i aktivitet hos velgere på de indikatorer som er valgt i denne oppgaven⁴⁰. Når jeg sier eventuelt er det fordi det ikke er alle variablene det er mye variasjon i. De fleste stemmer (men det er flere med partiidentifikasjon som stemmer og flere uavhengige enn velgere med partiidentifikasjon som ikke stemmer), ganske få er partimedlemmer (men de med partiidentifikasjon er det oftere enn uavhengige), ganske få har henvendt seg til andre om stemmegivning (men flere med partiidentifikasjon har gjort det enn uavhengige), hyppigheten på politiske diskusjoner varierer (mer variasjon mellom partiidentifikasjon og uavhengig før enn nå). Få har forsøkt å påvirke Stortinget hvis det skulle vedtas en lov man var veldig uenig i, og få tror det er sannsynlig at de vil gjøre det. Nest etter partimedlem var det en variabel som var sterkere korrelert enn de som er nevnt nå, og det var hvor godt man fulgte med på valgkampen i media. Også her var velgere med partiidentifikasjon mer aktiv enn uavhengige. Oppsummert er det liten variasjon å ta tak i når det gjelder aktivitet på de indikatorene som er valgt i denne oppgaven, men av den variasjonen som fremkommer er det i retning av at velgere med partiidentifikasjon er mer aktive enn uavhengige velgere.

³⁹ *Korrelasjon politisk interesse og sterk, svak PID eller uavhengig.*

	1969	1973	2001	2005
Cramers V	0,180**	0,234**	0,188**	0,160**
Pearsons r	0,219**	0,322**	0,258**	0,212**

⁴⁰ Det er mulig andre variabler ville kunne vist til mer variasjon. Bakgrunnen for valget av de som er valgt i oppgaven er at de fleste er stilt i alle valg, og at det på den måten letter en sammenligning.

Valgrelatert interesse og atferd er variabler hvor man derimot kan se større forskjell mellom velgere med eller uten partiidentifikasjon. Michiganmodellen tegner som nevnt et bilde av velgere med partiidentifikasjon som mer aktive, har lettere for å bestemme seg foran valg enn uavhengige og de bestemmer seg i god tid før valget. De skal også være mer stabile i sine preferanser når det gjelder saker. Dette vil ikke bli testet i denne oppgaven⁴¹, og jeg henviser derfor til Jenssen (1999) som har gjort det. Han finner at velgere med sterk partiidentifikasjon har mer stabile og konsistente holdninger enn andre velgere. Likevel stemmer ikke beskrivelsen Michiganmodellen gir om velgere som omtrent slavisk følger partiet. Derimot har modellen en noe mer korrekt beskrivelse når det gjelder beslutninger i forhold til valg (se appendiks del A for måling av variablene).

Tabell 14. Korrelasjoner mellom sterk, svak partiidentifikasjon eller uavhengig og valgrelatert interesse og atferd 1969-2005.

	1969	1973	2001	2005
<i>Interesse for valgresultatet</i>				
Cramers V	0,299**	0,270**	0,204**	0,196**
Pearsons r (mye til lite)	0,400**	0,375**	0,266**	0,272**
<i>Valgets vanskelighet</i>				
Cramers V	0,418**	0,340**	0,284**	0,281**
Pearsons r (lett til vanskelig)	0,528**	0,440**	0,364**	0,373**
<i>Bestemmelsestidspunkt</i>				
Cramers V	0,234**	0,399**	0,274**	0,278**
Pearsons r (lenge før til like før)	0,301**	0,334**	0,363**	0,366**

Basert på hele utvalget i valgundersøkelsene.

For å begynne med interessen for valgresultatet var det slik at velgere med partiidentifikasjon var mer interessert enn uavhengige velgere, men denne sammenhengen er svekket. Det er også korrelasjonen når det gjelder valgets vanskelighet, noe som tilsier at flere synes valget har vært vanskelig (også de med partiidentifikasjon). Likevel er det slik at de med partiidentifikasjon i større grad enn uavhengige oppfatter valget som lett. Dette er nok bakgrunnen for at velgere med partiidentifikasjon bestemmer seg raskere for hva de skal stemme enn uavhengige velgere. Michiganmodellen tilsier, og tidligere resultater viste, at de fleste velgere med partiidentifikasjon stemmer på det partiet de har identifikasjon til. I lys av dette blir ikke disse funnene veldig overraskende. De sier likevel noe om at velgere med partiidentifikasjon er mer stabile enn uavhengige velgere slik modellen predikerer, om de så ikke er like stabile som modellen vil ha det til. Dette har vi vært inne på i forrige hypotese. Oppsummert viser tallene her at velgere med partiidentifikasjon er engasjerte velgere, og dermed at hypotesen kan bekreftes.

⁴¹ Ganske enkelt fordi den allerede er omfattende nok for begrensningene som ligger på oppgaven.

4.1.7 Test av hypotese 7: det er ikke nødvendigvis retningen på partiidentifikasjonen som går i arv, men styrken som vil si engasjementet. I 1969 undersøkelsen var det stilt noen spørsmål om fars stemmegivning, politiske interesse og yrke, som kan brukes for å si noe om arv av engasjement. Disse spørsmålene har ikke blitt stilt i 01/05, og det er derfor ikke mulig å se utviklingen. Vi skal likevel se på noen av variablene fra 1969. Det er som forventet i forhold til andre funn basert på den tiden (Valen og Katz 1964, Berglund 2004:kap2) at det er samsvar mellom fars stemmegivning og både egen stemmegivning og partiidentifikasjon⁴². Av de med en far som stemte Arbeiderpartiet stemmer selv 72 % på Arbeiderpartiet, og 61 % har partiidentifikasjon til Ap. Bare 53 % av de som har en far som stemmer Høyre, stemmer selv Høyre, og 45 % av de med en far som stemmer Senterpartiet stemmer selv på samme parti. Når det gjelder partiidentifikasjon er tilsvarende sammenheng for Høyre 37 % og 39 % for Senterpartiet. Med andre ord skiller Arbeiderpartiet seg ut (igjen) som dominerende når det gjelder andelen av en gruppe. Korrelasjonen mellom egen stemmegivning og partiidentifikasjon med fars stemmegivning er henholdsvis 0,319** og 0,316** målt med Cramers V⁴³. Det er ikke den sterkeste korrelasjonen, men her må man ta i betraktning at sammenhengen er veldig sterk når det gjelder Arbeiderpartiet, og ikke like sterk for de andre partiene noe som resulterer i at sammenhengen generelt ikke blir så sterk. Likevel er den sterk nok til å kunne si at det tyder klart på at det var en sammenheng mellom fars politiske preferanser og egne preferanser i 1969. Jeg testet også sammenhengen mellom fars politiske interesse og egen politisk interesse samt om man har (sterk/ svak) partiidentifikasjon eller er uavhengig. Den sistnevnte sammenhengen er tilstedet, men korrelasjonen er ganske beskjeden (under 0,2)⁴⁴. Tendensen som ble observert var at en større andel av de som hadde en meget politisk interessert far hadde selv sterk (og svak) partiidentifikasjon framfor ingen identifikasjon, og det var flere uavhengige blant de som hadde fedre med liten politiske interesse enn velgere med partiidentifikasjon. Sammenhengen mellom egen og fars politisk interesse var mer diffus med ett unntak, og det var at de som hadde fedre som var lite interessert i svært få tilfeller selv ble meget politisk interessert. Dette kan man for så vidt tolke dit hen at fravær av politisk interesse i liten grad stimulerer til egen politisk interesse, mens tilstedeværelse av interesse kan få ulike utfall i forhold til utviklingen av egen interesse.

⁴² En må ha i mente at svarene intervjuobjektene gav var basert på deres hukommelse, og det er følgelig rom for feilrapportering her.

⁴³ 0,389** og 0,305** målt med Pearsons r. Samme retning på partiene.

⁴⁴ Også testet i den logistiske regresjonsmodellen med partiidentifikasjon/uavhengig som avhengig variabel, men den bidro ikke til en signifikant endring i modellen.

Informantene i intervjuene bekreftet inntrykket engasjement i familien kan ha på eget engasjement. Hos de fleste av informantene hadde fedrene eller andre i familien vært engasjerte på en eller annen måte i samfunnet, selv om det ikke i alle tilfeller gav seg utslag i partitilhørighet. Hos flere av informantene var begge foreldrene engasjerte, og det hadde vært mange politiske diskusjoner som informantene mente hadde satt preg på dem. Oppsummert kan dataene indikere at foreldres engasjement har betydning for utviklingen av eget engasjement uten at det trenger å være noe absolutt. Når det gjelder retningen ser det ut som arv av denne var en tendens før. 1969 valget viser dette. Oppsummert er det ingen funn som kan klart avvise eller bekrefte hypotesen, selv om funnene heller i retning mot en bekreftelse. Hypotesen er like mye en teoretisk tanke om hvordan Michiganmodellen kan anvendes i dag.

4.2 Utdyping fra intervjuene og implikasjoner av funnene

Hvorfor har færre partiidentifikasjon i dag sammenlignet med før? Hvis vi starter på begynnelsen med Michiganmodellen og begrepet partiidentifikasjon er Michiganmodellen utarbeidet i USA. Det er sentrale forskjeller mellom det amerikanske og det norske samfunn og politiske system. I Norge har partiene historisk sterk forankring i sosiale og politiske skiller. Dette mangler de to amerikanske partiene. Valgordningen i USA bidrar også til å gjøre partiidentifikasjon til noe annet der enn i Norge. I USA må velgerne registrere seg for å stemme, og de må da også oppgi om de er republikanere eller demokrater. Dette krever ett mer bevisst forhold til partitilhørighet enn den norske valgordningen krever.

Partiidentifikasjon er derfor et sterkere virkemiddel for å tiltrekke seg velgere samt å holde systemet stabilt i USA slik Michiganmodellen predikerer (Jvf. Campbell og Valen 1961). På grunn av sammenhengen mellom sosiale skiller og parti i Norge er partiidentifikasjon som Campbell og Valen har påpekt noe annet her enn i USA. I USA vil partiidentifikasjon være knyttet til selve partiet, politikken og kandidatene. I Norge er partiene mer ideologibasert og sosialt fundert, noe som tilsier at partiidentifikasjon for mange også vil være en del av identifikasjon eller tilhørighet til sosiale grupper. Derimot er ikke denne sammenhengen like sterk som før. Færre har subjektiv klassebevissthet og klasseidentifikasjon, og partiene har ikke et like godt feste i de klassene de appellerer til. Dette ble bekreftet av hypotesene to og tre. Alle informantene i intervjuene kunne også bekrefte at klasse var viktigere i politikken før. Fordi man tilhørte en klasse var det opplagt hvilket parti det var aktuelt å knytte seg til. Spesielt var dette fremtredende for den ene informanten med partiidentifikasjon til Ap.

Samme informant kunne beskrive et lokalsamfunn som var veldig preget av klasseinndelingen på 60-tallet. Selv om det ikke ble eksplisitt sagt at man tilhørte den og den klassen og man derfor skulle oppføre seg slik og slik, var det noe man fanget opp og visste likevel. Her hvor denne informanten bodde var det klare skiller mellom hvor de ulike klassene bodde. Det var arbeiderområder og det var middelklasseområder, og var man arbeider bosatte man seg der man “skulle” og ingen annen plass. Klasse og politikk hørte mer sammen før. Det var en annen samfunnsstruktur hvor makt ofte var samlet på toppen. Politikken handlet derfor i stor grad om et bedre liv, og informanten uttrykte det så sterkt som “en kamp for det daglige brød”. Det var mye som ikke var tilstedet den gang som man tar som selvfølgheligheter i dag. Man kjempet for bedre livsvilkår for neste slekt. I og med at dette gjaldt en stor del av samfunnet var det lettere å bevege massen fordi de var i samme situasjon. I dag har langt på vei de fleste i Norge gode livsvilkår, og noen av informantene tror kanskje man har det for godt. En informant påpekte at vi tror vi alltid har en trygghet i bunn i Norge, og at uansett hva vi velger politisk så vil denne tryggheten være der. Dette kan det være en fare med, for det er lettere å rive ned enn å bygge opp. Med andre ord er det ikke sikkert denne tryggheten er noe selvfølge, og om den skulle falle bort er det mulig vi vil se et engasjement slik det var før.

Nettopp dette med engasjement var noe alle informantene påpekte. Generelt har mye av engasjementet forsvunnet fra lokalsamfunnet og ulike fora man deltok i. I ungdomstiden til flere av informantene var så å si “alle” engasjert, og man diskuterte politikk overalt. Om man så ikke var engasjert ble man påvirket til å bli det og gjøre seg opp en mening fordi det på en måte var forventet at man skulle ta stilling til ulike saker. En av informantene peker på at det var lettere å få folk engasjert før fordi man i stor grad var i samme situasjon, og det var en sterkere fellesskapsfølelse. Den ene informanten hadde et godt bilde på både hvordan engasjementet og partiapparatet har forandret seg eksemplifisert gjennom Arbeiderpartiets organisasjonsutvikling. Før var lokalsamfunnet delt inn i ulike områder. For hvert 10. medlem kunne de ulike områdene ha 1 representant i Representantskapet, hvor beslutninger kunne tas. I dag må politikerne løpe etter velgerne. Så om det var et demokratisk problem tidligere at ikke alle kunne få delta i viktige organ i Ap, har det gått over til å bli et mulig demokratisk problem at så få deltar og står bak beslutninger. Den andre informanten fra Ap forteller om at organisasjonsapparatet til Ap har blitt vesentlige svakere. Det dreier seg nå stort sett om valgkamp og ikke så mye annet. Den yngre generasjonen som skulle føre organisasjonen videre var ikke interessert i dette, og den er derfor ikke det den en gang var. Denne utviklingen gjelder ikke i like stor grad alle partier, og samme informant påpeker at FrP har klart å bygge opp en grasrotbevegelse som Ap hadde før.

Informanten fra Venstre forteller faktisk om en sterkere organisasjon på noen områder (flere medlemmer), men at det er mindre aktivitet for en smalere deltakergruppe. Det er like mange aktive medlemmer nå som før. Denne beskrivelsen står i sterk kontrast til det informantene fra Ap forteller, noe som vitner om at oppslutningen om Arbeiderpartiet ikke er hva den en gang var.

Campbell og Valen skriver at i et partisystem hvor det er et nært forhold mellom partier og sosiale klasser er det vanskelig å isolere den uavhengige påvirkningen partiidentifikasjon har på velgerne (Campbell og Valen 1961). I og med at klassetilknypningen i dagens samfunn er løsere kan det være at vi i Norge nærmer oss partiidentifikasjon slik Michiganmodellen beskriver. Her er skillet mellom partiorientert og gruppeorientert identifikasjon fruktbart. Tidligere var det en større andel med gruppeorientert partiidentifikasjon enn partiorientert, mens det i dag sannsynligvis er mer jevnt. Tilbakegangen av spesielt gruppeorientert partiidentifikasjon står for en stor del av tilbakegangen av partiidentifikasjon. Informantene i intervjuene var eksempler på begge typene identifikasjon. En var omtrent “født inn i partiet”, to vokste opp i et miljø som hadde politiske preferanser og engasjement (den ene tydeligere enn den andre) og en valgte partiet på grunn av partiet. Nå uttrykker alle informantene at sitt valg var basert på partiet, men for noen hadde familietradisjoner og den sosiale situasjonen til familien mer innvirkning. Det er interessant at de to som hadde identifikasjon til Arbeiderpartiet hadde såpass ulike historier å fortelle. Dette vitner om at Ap også har velgere med partifokusert partiidentifikasjon. Denne informanten tenkte ikke på seg selv eller sin bakgrunn i form av klasser, og synes hele begrepet klasse var veldig vanskelig. I likhet med seg selv mente han at mange har en bakgrunn som kan indikere ulike samfunnsklasser. Denne informantens identifikasjon virket som et resultat av politisk interesse og nysgjerrighet, og deretter av noen tilfeldigheter (ble dratt inn i partiarbeid av en kamerat).

Vi har tidligere sett på tall fra valgundersøkelsene, og alt i alt synes dataene å støtte hypotesen om at klasse har vært en viktig forklaringsfaktor for partiidentifikasjon. Når det gjelder hvorfor utviklingen har vært slik kommer faktisk deler av det politiske grunnsynet fram hos noen av informantene. Høyremannen peker på byråkratiseringen av politikken. Det er i dag mer byråkrati og administrasjon, og mindre rom for politikk enn før. Politikken er overbyråkratisert, noe som resulterer i at folk mister engasjementet. Informanten henviser til uttrykket “det er bare offentlige ansatte som har tid til politikk”. Man skal være virkelig interessert for å kjempe fram en sak, og selv de som er det mister etterhvert gnisten fordi byråkratiet er så sterkt.

Informanten peker videre på profesjonalisering av politikk og administrasjon, og at administrasjonen har både blitt sterk, har lite kunnskap om politiske forhold og er heller ikke særlig villig til å tilpasse seg politikere. Videre er det lite ansvarskultur, og svært få vil ta upopulære avgjørelser. Informanten uttrykker det som at færre er “rakrygget” i dag. Hvis noen først kjemper for en sak og kommer seg gjennom byråkratiet er det få som er rakrygget og holder på standpunktet sitt hvis de møter motbør. Det er viktig å være politisk korrekt, og være likt av alle. Det er også et problem at man til stadighet skal ta hensyn til de små gruppene selv om dette er en ulempe for massen, og at det er politisk ukorrekt å påpeke akkurat dette. En annen informant påpeker at enkeltpersoner i dag kan være veldig resurssterke. Man kan faktisk komme noe vei *utenom* et politisk parti, noe som ikke var mulig før. Dette har blant annet høyere utdanning lagt et grunnlag for. Informanten peker faktisk på paradokset om at det er flere som har et bedre grunnlag for å håndtere politikk nå enn før på grunn av mer utdanning, men deltakelsen og engasjementet i politikken er nedadgående (deltakelsesparadokset).

Felles for informantene er at de peker på at velferdssamfunnet har gjort at det kanskje er lite saker å ta tak i som virkelig angår folk. Mange har det godt i dag. Samtidig har det blitt et utall ulike fora man kan engasjere seg i. Kanskje er det så mye at det blir *for* mye, noe som resulterer i at folk trekker seg tilbake. Politikk i dag blir for spesielt interesserte.

Informantene som allerede er engasjert i politikken har en sterk følelse av borgerplikt, og tenker at alle bør engasjere seg. En av informantene påpeker at det i dag blir en slags elitepolitikk fordi det er vanskelig å engasjere folk. Selv om det kan være behagelig å være en liten gruppe som styrer partiet er det lite tilfredsstillende, og man er avhengig av en dialog med velgerne. Informanten nevner at partiet jobber med hvilke tiltak man skal ta for å komme i kontakt med folk og hvilke informasjonskanaler de skal vektlegge. Noen av de andre informantene virket derimot noe pessimistiske angående fremtiden, og synes utviklingen i forhold til engasjement og solidaritetsfølelse var bekymringsfull. De hadde trukket seg noe tilbake fra partiet og tok del i noen små oppgaver av og til. En informant følte seg fremmedgjort fra partiet på grunn av den utviklingen som har vært i organisasjonen, og den økende individualiseringen i partiet.

Svekkelsen av klassesamfunnet, og sviktet i engasjement og felles saker, vitner om at konfliktnivået i politikken har gått ned. Å være del av en klasse er å være i en pågående konflikt. Fordi langt flere har kommet seg opp på et brukbart velstandsnivå⁴⁵ er det mindre tydelige og store interessekonflikter i samfunnet.

⁴⁵ Også tydelig gjennom at flere plasserer seg selv i middelklassen (tabell 5).

Etter hvert som partiene har mistet sin klare velgerbase i klassene har det tvunget de til å fange inn flere velgere, og med andre ord være bredere politisk. Dette kan gjøre at de tiltrekker seg mer velgere, men det kan også resultere i at velgere med klare klassepreferanser trekker seg tilbake fra partiene fordi de ikke føler en like sterk tilknytning. Også fordi langt på vei de fleste har en god levestandard i Norge opplever velgerne at det er færre saker å kjempe for som har direkte innvirkning på deres egne liv. Tidvis kan det være saker som skaper bredt engasjement i befolkningen, som igjen påvirker partiidentifikasjon. Som tidligere nevnt gikk andelen med partiidentifikasjon ned i 1973, mens den gikk noe opp i 2005. Dette var valg som brøt en tendens i utviklingen av partiidentifikasjon, og begge valgene hadde et konfliktnivå som skilte seg ut. EU striden fikk mange til å revurdere sitt parti, særlig om de ikke delte EU standpunktet til partiet. Blant annet derfor, samt at en rekke nye saker gjorde sitt inntog i politikken på 1970-tallet er sannsynligvis bakgrunnen for økende velgervandringer på denne tiden (Jvf. Listhaug 1988: 19). I 2005 hadde norsk politikk blitt mer “tydeligere” i form av at det var klarere skille mellom høyre- og venstresiden. Det er klart at det er lettere for velgere både å utvikle partiidentifikasjon samt å holde på en identifikasjon hvis de ser tydelige forskjeller mellom partiene. Med andre ord er konfliktnivået i politikken viktig for nivået på partiidentifikasjon. Dette trenger ikke bety at velgerne har mindre tillitt eller er negativ til systemet. Det er snarere et uttrykk for at mange velgere ikke anser partiene som like relevante lenger for hverdagslivet deres. Det vil derimot ikke bety at partiene er “død”. Som en informant påpekte vil partiene være en del av det norske politiske system så lenge vi har et representativt demokrati.

4.2.1 Michiganmodellen og betydningen av partiidentifikasjon

Vi har allerede sett at betydningen av partiidentifikasjon kan være en annen i Norge enn det Michiganmodellen beskriver på bakgrunn av sammenhengen mellom sosiale skiller og parti. Fordi denne sammenhengen ikke er like sterk lenger kan partiidentifikasjon i Norge ha gått mer i retning av å ligne den amerikanske, og følgelig ligge tettere opp til Michiganmodellen. Likevel er det indikasjoner på at partiidentifikasjon slik det er beskrevet i Michiganmodellen ikke er helt i overensstemmelsen med partiidentifikasjon i virkeligheten. Dette kan man se gjennom utviklingen av partiidentifikasjon fordelt på alder (hypotese 4), endringer i partiidentifikasjon (hypotese 5) og arv av identifikasjon (hypotese 7). Vi så at utviklingen av partiidentifikasjon i forhold til alder ikke var slik Michiganmodellen tilsier lenger, det var mer endringer enn modellen tillater, og det har verken vært eller er en hovedregel at velgere arver identifikasjonen av sine foreldre.

Empirien fra valgundersøkelsene viste med andre ord til flere svakheter ved Michiganmodellens gyldighet i dag. Vi skal nå se på hva intervjuene kan belyse av dette.

Hvis vi starter med utviklingen av partiidentifikasjon kunne flere av informantene bekrefte at det var samsvar mellom egen og foreldres politiske preferanser, men dette kom av andre årsaker i flere av tilfellene. Den ene informanten fra Ap virket som heller arvet tilhørighet til en klasse, og på grunn av denne bevisstheten om klassetilhørighet og en politisk interesse knyttet seg til det politiske partiet han mente var rett. Informanten fra Høyre vil kanskje også kunne sies å ligne denne beskrivelsen; hvor en tilhørighet til en klasse var åpenbar men ikke eksplisitt uttalt, og at dette påvirket valget av parti. Identifikasjonen med en klasse innebærer også en slags “virkelighetsforståelse” som springer ut av klassen, og det følger et sett uskrevne verdier med klassebevisstheten. Det er derfor naturlig at klassens verdier smelter sammen med partiets verdier i informantens verdier. Følgelig tar man opp verdier fra de omgivelser man er del av. Den andre informanten var Ap virket som passet beskrivelsen for partiorientert partiidentifikasjon, og hans identifikasjon var påvirket av hans politiske interesse og verdigrunnlag. Han var av den oppfatning av at hans bakgrunn kunne tolkes til ulike samfunnsklasser, og at dette derfor ikke hadde påvirket hans valg av parti. Informanten fra Venstre derimot var mer et eksempel på Michiganmodellens arv av partiidentifikasjon. For denne informanten var Venstre en familietradisjon, og det var derfor åpenbart at det var “det rette” politiske partiet. Informanten stemte derfor på partiet, og utviklet etter hvert en identifikasjon til det. Denne identifikasjonen utviklet seg spesielt da informanten selv begynte å bli aktiv i partiet, og ta på seg ulike verv og oppgaver. Fra denne tid var det på en måte “ingen vei tilbake” for informanten. Denne informanten arvet kanskje retningen slik Michiganmodellen beskriver, og utviklet etterhvert en tilhørighet til partiet og en politisk interesse. Venstre er et parti som i liten grad er knyttet opp mot klasse, noe informanten også påpekte. De mangler denne tilknytningen til en gruppe i samfunnet slik KrF har i for eksempel kristne eller Høyre i de mer vellykkede i samfunnet som informanten uttrykte det. Informanten påpekte også at interessen for politikk ble forsterket under utdanningen, og etterhvert som han så muligheter i partiet og fikk ambisjoner. Likevel var den politiske interessen noe denne informanten i likhet med de andre informantene hadde før de utviklet identifikasjonen. Selv om arv av identifikasjon kan stemme med beskrivelsen Michiganmodellen gir på utviklingen av partiidentifikasjon, gir altså informantene et inntrykk av at det ligger mer bak. Hos alle informantene hadde det vært et politisk engasjement i familien, og hos flere av informantene hadde enkelte familiemedlemmer vært sentrale figurer i politiske partier. Michiganmodellen legger opp til en kausalrekkefølge hvor politisk interesse kommer som en følge av identifikasjonen.

I og med at modellen mener velgerne arver partiidentifikasjon vil dette være en logisk antakelse. På bakgrunn av empirien som tidligere har vært vist i forhold til arv av partiidentifikasjon, og den empirien som kommer fram i denne oppgaven er det grunn til å anta at politisk tilhørighet både kan komme av sosial bakgrunn og av politisk interesse. I og med at sammenhengen mellom sosial bakgrunn blir mindre vesentlig i forhold til partivalg er det plausibelt å tro at politisk interesse vil være mer avgjørende. Fordelingen av politisk interesse i figur 7 viste klart en tendens til at de som er politisk interessert, og spesielt meget politisk interessert, har partiidentifikasjon og de som er lite interessert er uavhengige. Det er derfor plausibelt at utvikling av partiidentifikasjon blant annet kan være et resultat av en politisk interesse. Dette gjelder nok i større grad i dagens samfunn hvor båndene mellom klasse og parti er svekket. De logistiske regresjonene (tabell 6 og 7) indikerte at politisk interesse kan være en mer sentral variabel i forhold til sannsynligheten for å ha partiidentifikasjon i 2001 sammenlignet med 1969. Som tidligere nevnt var det et fellestrekk hos alle informantene at de hadde et politisk engasjement før partiidentifikasjonen. Både informantene og dataene fra de norske valgundersøkelsene viste at velgere med partiidentifikasjon er engasjerte (hypotese 6), og hypotese 1 viste at disse velgerne slett ikke var politisk usofistikerte slik mye av faglitteraturen stempler de som.

For å gå videre på betydningen av partiidentifikasjon uttrykte alle informantene at det var mer enn bare stemmegivning. Alle informantene hadde eller hadde hatt sentrale verv og oppgaver i partiet sitt lokalt, og flere påpekte at dette innebar et ansvar fordi man representerte partiet offisielt. Alle med unntak av den ene informanten fra Ap uttrykte en veldig sterk overbevisning om at deres parti var det rette valget i forhold til deres egne verdier og holdninger. Dette lignet Michiganmodellens overbevisning av parti. Tatt i betraktning at de var av den "gamle, lojale" sorten, er det mulig at om de hadde tvil på sin tilknytning ville de ikke uttrykt den "offentlig". Videre beskrev noen av informantene partiidentifikasjonen som en del av personligheten og verdigrunnlaget deres. Dette har nok igjen sammenheng med at identifikasjonen gikk sammen med en sosial tilhørighet og verdigrunnlag. Videre forteller flere av de at jo mer tid og krefter de investerte i partiet og jo lengre de hadde holdt på i politikken for partiet, jo vanskeligere var det å skulle skifte parti. Mye av nettverket til flere var også knyttet opp mot partiet. Uansett var skifte av parti faktisk ikke et tenkt scenario for de fleste av informantene da de tilhørte det partiet som uten tvil var rett for dem. En av informantene karakteriserte ikke seg selv som "intravenøs partimann", og var ikke fremmed for å bryte med partiet om han opplevde at partiet stod for noe han var prinsipielt uenig i. Derimot var det ikke sikkert han ville knytte seg til et nytt parti om dette skulle skje.

Denne informanten skilte seg noe fra de andre både når det gjaldt overbevisning av partiet, og når det gjaldt å følge partiet. Informanten understrekte at det var nødvendig med åpenhet og mangfoldighet for andre meninger i partiet, og at dette var en forutsetning for at han kunne delta. Han karakteriserte selv sin tilknytning som pragmatisk, og partivalget var et resultat av både politiske grunnverdier og praktisk politikk. Det var viktig at partiet han tilhørte også kunne gjennomføre noe av den politikken det var snakk om. Med andre ord ikke bare en ren verdifokusert overbevisning. Siden denne informanten kunne karakteriseres som å ha partifokusert partiidentifikasjon uten et fundament i en sosial tilhørighet kan det indikere at velgere med denne typen partiidentifikasjon ikke har en like sterk og dyptgripende overbevisning slik som de med gruppeorientert partiidentifikasjon syntes å ha. I så måte ligner faktisk de andre informantene med en blanding av gruppe- og partiorientert partiidentifikasjon mer på det Michiganmodellen beskriver i forhold til overbevisning og trofasthet til partiet enn informanten med partiorientert partiidentifikasjon. Siden dette bare er basert på ett tilfelle kan det også være et resultat av personligheten til denne informanten. Likevel er det en logisk antakelse at partiidentifikasjon vil ha en større betydning i velgernes liv om den er knyttet opp til en flere aspekter ved identiteten til den enkelte. Det er naturlig at mennesket blir påvirket av samfunnet rundt. Den tankegangen innen samfunnsvitenskapen og spesielt i USA om at man er mer politisk sofistisert jo mindre påvirket man er av samfunnet rundt seg er lite realistisk. Mennesket lever ikke i et vakuum inne i samfunnet, men er til stadighet påvirket av de gruppene og omgivelsene man er i.

Informantene snakket om at det å være partimann eller kvinne har endret seg. Det å ha partidentifikasjon i dag er mer løsere og man veksler mer standpunkt. Folk er mer flyktige og påvirkelig. Den ene informanten peker på at det tilstrebes å være politisk korrekt, og at dette gjør at man ikke nødvendigvis står like fast på sine synspunkter som før. Alle mener også det var mer partipisk før, det var mer forventet at man skulle holde med partiet. Høyremannen mener for øvrig at det fortsatt er partipisk. Dog går det et skille mellom sosialistiske og ikke-sosialistiske partier og partipisken er hardere i sosialistiske partier i følge han. Flere påpeker at den yngre generasjonen ikke har samme oppfatning som den eldre garden når det gjelder å respektere fellesvedtak og standpunkter i partiet. Det er bra og nødvendig med uenighet, men etter en god diskusjon og en god prosess hvor alle synspunkter er hørt skal demokratisk fattede vedtak respekteres. Det er ikke den samme fellesskapsfølelsen i partiene lenger. Det er løsere, og det er mer fokus på egen politisk karriere og makt. Som en uttrykker det er solidaritetsfølelsen i stor grad forsvunnet både fra partiene og fra samfunnet generelt.

Informantene i intervjuene hadde delte meninger om partiidentifikasjonen ble sterkere med alderen. For noen av de ble den det. For andre var den det samme og heller mer snakk om at tilhørigheten til partiet ble sterkere fordi man hadde investert tid og krever i partiet, og at store deler av nettverket med tiden ble tett knyttet opp til partiet. Etterhvert som man tok mer og mer del av arbeidet i partiet, ble man mer en del av partiet og på den måten ble partitilhørigheten sterkere. Dataene fra valgundersøkelsene viste også at det er ingen entydige resultater som kan bekrefte Michiganmodellens beskrivelse av sammenhengen mellom alder og partiidentifikasjon. Det ser ut til at dette kunne være tilfellet før de store velgerendringene begynte å komme sammen med samfunnsendringene. Før var samfunnet mer stabilt, og utviklingen av partiidentifikasjon behøvde derfor ikke å bli påvirket av både politiske og samfunnsmessige endringer. Siden 60/70-tallet derimot har nok dette vært tilfellet i langt større grad. Som tidligere nevnt er det lite sannsynlig å anta at velgere ikke blir påvirket av det samfunnet de lever i.

Dette kan føre oss inn i en diskusjon om hvorvidt det er sosiale endringer som forårsaker endret velgeratferd eller om det er politiske endringer i seg selv. Det fremgår at i denne oppaven antas det at sosial endring i samfunnet har forårsaket endringer i valgatferd, noe Rokkan og Valen er pionerer for i Norge. Det er likevel ikke snakk om en klar kausalrekkefølge her, men at forskjellige utviklingstrekk hører sammen og påvirker hverandre. Hovedpoenget er at man ikke kan se på politisk utvikling isolert fra samfunnsutviklingen for øvrig, da det hører sammen.

4.2.2 Partiidentifikasjon et resultat av både sosial tilhørighet, verdivalg og politisk engasjement (affekt og kognisjon)

Michiganmodellen har fått sterk kritikk blant annet på grunn av et manglende kognitivt feste. Campbell og Valens kobling av partiidentifikasjon mot klasses tilhørighet gir partiidentifikasjon et mer kognitivt feste. Dermed mister blant annet Fiorinas kritikk om at partiidentifikasjon er en rent affektiv tilknytning man arver og ikke stiller spørsmålstegn ved siden sitt ankepunkt. Partiidentifikasjon er nok en kombinasjon av affekt og kognisjon. Blant annet kan styrken på identifikasjonen være et uttrykk for den affektive delen, mens retningen kan være et uttrykk for den kognitive. Som vi har sett varierer begge komponentene i partiidentifikasjonen, noe som bidrar til å gjøre partiidentifikasjon til et mindre rigid begrep enn hva Michiganmodellen legger opp til. Den koblingen partiidentifikasjon har mot sosiale grupper i Norge gjør også at det ligger mer bak partiidentifikasjon enn bare parti og politikk.

Her er skillet mellom partiorientert og gruppeorientert partiidentifikasjon meget nyttig, og indikerer at man kan finne velgere med begge typene partiidentifikasjon.

Velgere med partiidentifikasjon er ikke en ensartet velgergruppe i så måte, selv om vi har sett at partiidentifikasjon gir uttrykk for en fastere tilknytning til det politiske system enn ren stemmegivning. Kritikken mot begrepet som har omhandlet akkurat dette aspektet kan tilbakevises med de data som kommer fram i oppgaven. Partiidentifikasjon er ikke det samme som stemmegivning, og det er heller ikke slik at velgere med partiidentifikasjon slavisk følger partiet uansett. Det er en variasjon å ta tak i her, noe som igjen indikerer at partiidentifikasjon handler om aktive velgere som både er engasjert i politikk og følger med på partiets utvikling og prestasjon. I så måte kan Fiorinas “running tally” ha en kjerne av sannhet. Likevel er ikke denne modellen overbevisende troverdig da den i liten grad kan forklare den affektive siden av partiidentifikasjon. Onlinemodellen tillegger dette aspektet, og kan derfor bidra til et mer fruktbart teoretisk utgangspunkt for partiidentifikasjon. Hvis vi i tillegg kombinerer dette med teorien for affektiv intelligens begynner man å se konturene av en reell og treffende beskrivelse av virkeligheten. Som teorien for affektiv intelligens beskriver bruker mennesket både affekt og kognisjon for å komme fram til beslutninger, noe som synes å være en realistisk beskrivelse av menneskers atferd.

Det faktum at det finnes et teorimangfold tydeliggjør at virkeligheten er kompleks, og at det er umulig å skulle fange inne hele virkeligheten i en modell. Derfor er det også sannsynlig at man må ta i bruk ulike modeller for å kunne forklare og forstå fenomenet partiidentifikasjon. Michiganmodellen alene kan ikke se ut til å være en treffende beskrivelse av fenomenet i dag. Likevel er det flere av elementene i modellen det er verdt å videreføre ved å oppdatere modellen med teori basert på nyere samfunnsutvikling. Intervjuene viste helt klart at partiidentifikasjon er et affektivt fenomen, men ikke på den måten Michiganmodellen beskriver. Det kan se ut som partiidentifikasjon er et resultat av annet enn arv, selv om det også forekommer. Det må ligge en politisk interesse eller med andre ord et politisk engasjement i bunn. Hvis dette blir koblet opp mot verdigrunnlag og sosial tilhørighet fremgår det at partiidentifikasjon er et resultat av både affekt og kognisjon.

5. Konklusjon

Oppgaven har vist at partiidentifikasjon i Norge har hatt og har fortsatt sammenheng med sosiale skiller og klasser. En svekkelse av klassesamfunnet forklarer derfor en stor del av nedgangen i gruppeorientert partiidentifikasjon. En forlengelse av denne forklaringen er at konfliktnivået har gått ned som en konsekvens av svekkelsen av klassesamfunnet, og at dette følgelig også forklarer nedgangen i partiidentifikasjon. Det synes åpenbart at velgere er nødt til å kunne se forskjeller på politiske partier for å kunne velge ett parti å holde med og stå for. Med andre ord er det ikke høyere utdanningsnivå som har ført til at færre har partiidentifikasjon. Høyere utdanning fører ikke til flere uavhengige velgere slik moderniseringstesens påstår. Moderniseringstesens antakelser om velgere med partiidentifikasjon som politisk usofistikerte kan heller ikke bekreftes her. Velgere med partiidentifikasjon er politisk interesserte og engasjerte velgere. Bakgrunnen for identifikasjonen er ikke en lettvinnt løsning, men et valg som ofte kan ha sammenheng med deres sosiale tilhørighet i samfunnet og et politisk engasjement.

Disse funnene har konsekvenser for Michiganmodellen slik den er originalt. Partiidentifikasjon har en annen betydning i Norge kontra USA på bakgrunn av ulikheter i det politiske system og i samfunnet for øvrig. I Norge har politiske partier historisk forankring i sosiale skiller og klasser, og partiidentifikasjon får derfor en annen betydning for velgerne i Norge. Likevel kan det være slik at den norske partiidentifikasjonen utvikler seg mer i retning av den amerikanske ettersom sosiale skiller får mindre betydning, og det vil være en jevnere fordeling mellom gruppeorientert og partiorientert partiidentifikasjon. Alle funn i oppgaven tyder på at Michiganmodellen ikke kan stå alene lenger for å forklare velgeratferd og partiidentifikasjon. Hvis den kombineres med andre teoretiske perspektiver kan dette gi en fruktbar og relevant beskrivelse og forståelse av partiidentifikasjon i dag.

Listhaug (1988) og Berglund (2004) konkluderer med at partiidentifikasjon går i sykluser, og at partiidentifikasjon etter en stund vil rette seg opp igjen når partiene har fått tilstrekkelig tid til å reagere på endringene. Partiidentifikasjonen gikk svakt opp igjen ved valget i 2005, og det er mulig sammenhengen er slik Listhaug og Berglund taler for. Jenssen (1999) tror på sin side at den endringen som har vært er permanent, og at man ikke vil komme opp på "gamle høyder" når det gjelder andelen som har partiidentifikasjon. Svekkelsen av partiidentifikasjon er såpass sterk at det om ikke annet vil ta lang tid før den kommer opp på et høyt nivå igjen. Uansett er det ingen som vet hva fremtiden bringer så det vil vise seg hvordan utviklingen blir.

Denne oppgaven har sett på bare en av konfliktdimensjonene i norsk politikk. Til gjengjeld har den sett på den mest dyptgripende og omfattende konfliktdimensjonen i norsk politikk. Konflikten i arbeidsmarkedet og dermed skillet mellom sosiale klasser er en sentral og vesentlig konfliktdimensjon⁴⁶. Sammenhengen mellom denne og partiidentifikasjon har vist at partiidentifikasjon i Norge i stor grad har vært gruppeorientert. Nå vet vi at denne er redusert, og både dette og andre empiriske prosjekter om partiidentifikasjon i Norge har vist til samme resultater (Berglund 2004, Listhaug 1988, Jenssen 1998). Det er derfor på tide at den videre forskningen har nye innfallsvinkler til fenomenet. Dette gjelder både å se nærmere på partiorientert partiidentifikasjon, og å benytte andre metoder for å oppnå innsikt og forståelse. En vei å gå er informantintervju. Her vil ny forståelse og kunnskap kunne komme fram i dagens lys.

⁴⁶ Frode Berglund tok som tidligere nevnt for seg flere konfliktdimensjoner, men dette var i en doktoravhandling som følgelig har større omfang enn en masteroppgave.

Litteraturliste

- Berglund, Frode (2003). "Valget i 2001- skillelinjemodellens endelikt?". I Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede...En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm&Søn.
- Berglund, Frode (2004). *Partiidentifikasjon og politisk endring*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Berglund, Frode, Sören Holmberg, Hermann Schmitt og Jacques Thomassen (2005). "Party identification and party choice". I Jacques Thomassen (red.): *The European Voter. A comparative study of modern democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Brader, Ted (2006). *Campaigning for hearts and minds. How emotional appeals in political ads work*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Butler, David og Donald Stokes (1969). *Political change in Britain. Forced shaping electoral choice*. London: Macmillan St. Martin's Press.
- Campbell, Angus, Philip E. Converse, Warren E. Miller og Donald E. Stokes ([1960]1966). *The American Voter*. New York: John Wiley & Sons.
- Campbell, Angus og Henry Valen (1961). "Party identification in Norway and the United States". I *The Public Opinion Quarterly*, 24 (4), 505-525.
- Clarke, Harold D., David Sanders, Marianne C. Stewart og Paul Whiteley (2004). *Political choice in Britain*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russell J. (2000). "The decline of party identifications". I Russell J. Dalton og Martin P. Wattenberg (red.): *Parties without partisans. Political change in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russell J. (2004). *Democratic challenges, democratic choices. The erosion of political support in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Dalton, Russell J. (2008). *Citizens politics. Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. Washington: CQ Press.
- Dalton, Russell J., Paul Allen Beck og Scott C. Flanagan (1984). "Electoral change in advanced industrial democracies". I Russell J. Dalton, Scott C. Flanagan og Paul Allen Beck: *Electoral change in advanced industrial democracies*. New Jersey: Princeton University Press.

- Dalton, Russell J, Ian McAllister og Martin P. Wattenberg (2000). "The consequences of partisan dealignment". I Russell J. Dalton og Martin P. Wattenberg (red.): *Parties without partisans. Political change in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Ellis, Ingunn Opheim (2003). "Politisk kunnskap blant norske velgere". I Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede...En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N.W. Damm&Søn.
- Fiorina, Morris (1981). *Retrospective voting in American national elections*. New Haven/London: Yale University Press.
- Franklin, Mark, Tom Mackie og Henry Valen (1992). "Introduction". I Mark Franklin, Tom Mackie, Henry Valen et al. (red.): *Electoral change. Responses to evolving social and attitudinal structures in Western countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grønmo, Sigmund (1985). "Datakombinasjoner og analysestrategier". I Britt Dale, Michael Jones og Willy Martinussen: *Metode på tvers. Samfunnsvitenskapelige forskningsstrategier som kombinerer metode og analysenivåer*. Trondheim: Tapir.
- Halman, Loek (2007). "Political values". I Russell J. Dalton og Hans-Dieter Klingemann (red.): *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Heidar, Knut og Jo Saglie (2002). "Hva skjer med partiene?". *Makt- og demokratiutredningen 1998-2003*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Holmberg, Sören (1994). "Party identification compared across the Atlantic". I M. Kent Jennings og Thomas E. Miller (red.): *Elections at home and abroad*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Holmberg, Sören (2007). "Partisanship reconsidered". I Russell J. Dalton og Hans-Dieter Klingemann (red.): *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Inglehart, Ronald (1977). *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald og Christian Welzel (2005). *Modernization, Cultural Change and Democracy. The Human Development Sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jensen, Anders Todal (1988). "Fra arbeiderparti til lønnskaperparti". I *Vardøger*, 18, 116-152.
- Jensen, Anders Todal (1999). "All that is solid melts into the air: party identification in Norway". I *Scandinavian Political Studies*, 22 (1), 1-27.

- Knutsen, Oddbjørn (2004). "Voters and social cleavages". I Knut Heidar (red.): *Nordic politics. Comparative perspectives*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Knutsen, Oddbjørn (2006). *Class voting in Western Europe. A comparative longitudinal study*. Oxford: Lexington Books.
- Knutsen, Oddbjørn (2007). "The decline of social class?". I Russell J. Dalton og Hans-Dieter Klingemann (red.): *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Lau, Richard R. og David O. Sears (1986). "An introduction to political cognition". I Richard R. Lau og David O. Sears (red.): *Political Cognition. The 19th Annual Carnegie Symposium on Cognition*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Listhaug, Ola (1988). Citizens, parties and Norwegian electoral politics 1957-1985: an empirical study. Doktorgradsavhandling, Institutt for sosiologi ved Universitetet i Trondheim.
- Listhaug, Ola og Lars Grønflaten (2007). "Civic decline? Trends in political involvement and participation in Norway, 1965-2001". I *Scandinavian Political Studies*, 30 (2), 272-299.
- Mackuen, Michael, George E. Marcus, W. Russell Neuman og Luke Keele (2007). "The third way: the theory of affective intelligence and American democracy". I W. Russell Neuman, George E. Marcus, Ann N. Crigler og Michael Mackuen (red.): *The Affect Effect. Dynamics of emotion in political thinking and behaviour*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Martinussen, Willy (1972). "Velgerne og de politiske stridsspørsmålene 1965". I Valen, Willy Martinussen, Philip E. Converse og Daniel Katz: *Velgere og politiske frontlinjer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Martinussen, Willy (2003). "Demokrati og sosial ulikhet. Politisk deltakelse i Norge i etterkrigstida". I *Sosiologisk tidsskrift*, 10, 223-247.
- Miller, Arthur H. (1986). "Partisan Cognitions in Transition". I Richard R. Lau og David O. Sears (red.): *Political Cognition. The 19th Annual Carnegie Symposium on Cognition*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Mutz, Diana C. (2007). "Political psychology and choice". I Russell J. Dalton og Hans-Dieter Klingemann (red.): *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2007). *Demokrati og ansvar. Politisk representasjon i et flerpartisystem*. Oslo: N. W Damm&Søn.

- Nie, Norman H., Sidney Verba og John R. Petrocik (1976). *The Changing American Voter*. Cambridge: Harvard University Press.
- Ringdal, Kristen (2001). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rosenstone, Steven J. og John Mark Hansen (1993). *Mobilization, participation and democracy in America*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Shively, W. Phillips (1979). "The Development of Party Identification among Adults: Exploration of a Functional Model". *The American Political Science Review*, 73 (4), 1039-1954.
- Schmitt, Hermann og Sören Holmberg (1995). "Political parties in decline?" I Hans-Dieter Klingemann og Dieter Fuchs (red.): *Citizens and the state*. Oxford: Oxford University Press.
- SSB (2001). Norsk standard for utdanningsgruppering. Revidert 2000. Hentet 15.mai 2011 fra: http://www.ssb.no/emner/04/90/nos_c617/nos_c617.pdf
- Taber, Charles S., Milton Lodge and Jill Glathar (2001). "The Motivated Construction of Political Judgments". I James H. Kuklinski (red.): *Citizens and Politics. Perspectives from Political Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Valen, Henry (1972). "Bevegelser i velgerskaren." Del tre, kap. 7-9. I Willy Martinussen, Philip E. Converse og Daniel Katz: *Velgere og politiske frontlinjer*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Valen, Henry (1992a). "Norway". I Mark Franklin, Tom Mackie, Henry Valen et al. (red.): *Electoral change. Responses to evolving social and attitudinal structures in Western countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Valen, Henry (1992b). *Valg og politikk – et samfunn i endring*. Oslo: NKS-Forlaget.
- Valen, Henry og Daniel Katz (1964). *Political parties in Norway. A community study*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Waldahl, Ragnar, Stø, Eivind og Willy Martinussen (1974). *Utvalgsrapport for valgundersøkelsene i Norge 1965-69-73*. Institutt for samfunnsforskning, Oslo. Hentet fra : <http://nsddata.nsd.uib.no/webview/index/no/Individdata/andre-klassifiseringer-7cd-7c243-7cr-7candre-klassifiseringer-7cd-7c243r|andre-klassifiseringer-7cd-7c243r|andre-klassifiseringer|d|243/datasett-som-kan-analyseres-online-7cd-7c337r|datasett-som-kan-analyseres-online|d|337/valgundersoekelsen-1969-73-panel/fStudy/NSD0058>

- Wattenberg, Martin P.(1981). "The decline of political partisanship in the United States: Negativity or neutrality?". I *The American Political Science Review*, 75 (4), 941-950.
- Aardal, Bernt (2003a). "Det første valg i et nytt årtusen". I Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm & Søn.
- Aardal, Bernt (2003b). "Flyktige stemningsbølger eller politiske grunnverdier?". I Bernt Aardal (red.):*Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm & Søn.
- Aardal, Bernt (2003c). "Ideologi og stemmegivning". I Bernt Aardal (red.): *Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm & Søn.
- Aardal, Bernt, Maria Høstmark, Bengt Oscar Lagerstrøm og Guro Stavn (2007). "Valgundersøkelsen 2005, Dokumentasjon og tabellrapport". *Rapport 2007/31*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra <http://nsddata.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.161%3A80%2Fobj%2FStudy%2FNSD0058&node=0&mode=download&v=2&analysismode=table&top=yes&language=no>
- Aardal, Bernt, Maria Høstmark, Henry Valen, Rune Karlsen, Øyvind Kleven og Tor Morten Normann (2003). "Valgundersøkelsen 2001, Dokumentasjon og tabellrapport." *Rapport 2003/14*. Statistisk sentralbyrå. Hentet fra: <http://nsddata.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.161%3A80%2Fobj%2FStudy%2FNSD0058&node=0&mode=download&v=2&analysismode=table&top=yes&language=no>

Appendiks

DEL A

Måling av begreper og valgte variabler med tilhørende spørsmålsformuleringer og missing.

1. Partiidentifikasjon	i
2. Klassevariabler: subjektiv klassebevissthet og identifikasjon	ii
3. Utdanning	iii
4. Politisk interesse	iii
5. Aktivitet	iv
6. Valgrelatert interesse og atferd	vi
8. Evne til politisk orientering	viii
9. Efficacyvariabler	x
10. Andre variabler	xi
11. Variabler i logistisk regresjon 1969/01	xii

DEL B

Korrelasjoner

Tabell 1. Korrelasjoner mellom ulike indikatorer og sterk/svak PID/uavhengig 1969-2005.	xiii
Tabell 2. Korrelasjoner mellom ulike indikatorer og utdanning 1969-2005.	xv
Tabell 3. Korrelasjoner mellom ulike indikatorer og politisk interesse 1969-2005.	xvii

DEL C

Intervju

1. Beskrivelser rundt intervjuene	xix
2. Intervjuguide (delvis strukturert)	xx

Del A

1. Partiidentifikasjon

Partiidentifikasjon er målt med omtrent samme spørsmålet hvert valg, og ligner formuleringen i The American Voter (men det er det målt i en endimensjonal 7 punkts skala).

1969: ”Vil De si at De i alminnelighet tenker på Dem selv som en høyremann (-kvinne), en arbeiderpartimann (-kvinne), en venstremann (-kvinne) osv., eller føler De Dem ikke knyttet til noen av partiene? Betrakter De Dem som en sterkt overbevist tilhenger av Deres parti, eller er De ikke særlig sterkt overbevist?”

Svarkategorier: K (sterk, svak), SF (sterk, svak), A (sterk, svak, styrke ubesvart), V (sterk, svak, styrke ubesvart), KrF (sterk, svak), Sp (sterk, svak, styrke ubesvart), H (sterk, svak) og ingen partitilknytning.

1973: samme spørsmål som i 69.

Svarkategorier: Rv <akp-ml>, Nkp, Sf, Aik, Sos.valgforbund, Dna, V, KrF, Sp, Dnf, H, Alp, ikke knyttet til parti.

Styrken er spurt om i et eget oppfølgingsspørsmål (samme som i 2001 og 2005).

2001 og 05: ”Mange føler seg som tilhengere av et bestemt parti, mens andre føler seg mer ubundet av partiene. Vil du si at du i alminnelighet tenker på deg selv som en høyremann (-kvinne), en arbeiderpartimann (-kvinne), en SV-mann (-kvinne) og så videre, eller føler du deg ikke knyttet til noen av partiene?”

Svarkategorier: Rv, Sv, Dna, V, KrF, Sp, H, FrP, Andre partier/lister, ikke knyttet til et bestemt parti.

Deretter er det spurt om styrken: ”betrakter du deg som sterk overbevist tilhenger av dette partiet, eller er du ikke særlig overbevist?”

Svarkategorier: sterkt overbevist, ikke særlig overbevist, vet ikke. Missing her blir de som er uavhengige.

Omkodinger

1969: styrke og retning i samme variabel.

Omkodet til å angi samlet PID til de 6 hovedpartiene (SF, AP, V, KrF, Sp og Høyre).

Kommunistpartiet er satt i kategori ”andre partier”. Vet ikke er satt som missing.

PID Ap: de med identifikasjon til Ap (sterk, svak, styrke ubesvart) får verdien 1. Resten får verdien 0, og vet ikke blir satt som missing (totalt 39 av 1595).

3 deling av partitilhørighet: sterk, svak PID og uavhengig.

1973: 3 deling av partitilhørighet: sterk, svak PID og uavhengig (12 M¹ av 1225).

PID til Ap er kodet slik at de som har sagt Ap som parti de har partiidentifikasjon til har verdi 1, resten verdi 0. Vet ikke er satt til missing (totalt 15 av 1225).

2001: PID til Ap kodet lik valgene før. M 31 av 2052.

2005: likt de andre valgene. M 25 av 2012.

Sterk, svak PID og uavhengig lik de øvrige.

¹ Missing vil forkortes til M.

2. Klassevariabler: subjektiv klassebevissthet og identifikasjon

1969: ”Det er så meget snakk om forskjellige samfunnsklasser. Folk flest vil si at de hører til en av to klasser: enten arbeiderklassen eller middelklassen. Tenker De noen gang på Dem selv som hjemmehørende i en av disse klassene?”

Svarkategorier: Ja, i tvil/vet ikke, nei, nekter, ubesvart.

Deretter er det fulgt opp med spørsmål om hvilken klasse?

Svarkategorier: Høyere middelklasse, jevnere middelklasse, høyere arbeiderklasse, jevnere arbeiderklasse, vet ikke, nekter, ubesvart.

Også spurt om passiv klasse, men denne variabelen er koblet sammen med aktiv klasse i filen, og det er derfor ikke mulig å bruke dette. Det er snakk om ca.100 respondenter som kan ha passiv klasseidentifikasjon.

1973: samme formulering som i 69.

Svarkategorier: Ja, i tvil/vet ikke, nei, ubesvart, nekter.

Deretter fulgt opp med spørsmål om hvilken klasse.

Svarkategorier: Arbeiderklasse, middelklassen, finnes ikke/nekter, ubesvart, vet ikke.

Også spurt om passiv klasse, men denne variabelen er koblet sammen med aktiv klasse i filen, og det er derfor ikke mulig å bruke dette. Det er snakk om ca.100 respondenter som kan ha passiv klasseidentifikasjon.

2001: ”Man snakker iblant om forskjellige samfunnsklasser; enten arbeiderklassen, eller middelklassen. Tenker du noen gang på deg selv som hjemmehørende i en av disse klassene?”

Svarkategorier: ja, i tvil, nei, vil ikke svare, vet ikke.

Deretter er det fulgt opp med spørsmål om hvilken klasse.

Svarkategorier: arbeiderklassen, middelklassen.

Det er også spurt om passiv klasseidentifikasjon, men denne bruker jeg ikke i oppgaven da det antas at sammenhengen mellom partiidentifikasjon og aktiv klasseidentifikasjon er den som er relevant. I 1969 og 1973 er det snakk om ca. 100 respondenter som har passiv klassetilhørighet, mens det i 2001 er ca. utvalget (1004 hvorav 419 har passiv arbeiderklasseidentifikasjon og 585 har passiv middelklasseidentifikasjon). Å skulle ta med disse i analysen på lik linje som i 1969/73 vil føre til en større feilmåling enn den som er gjort for de 100 respondentene i 69/73. Jeg henviser til Jenssen (1988) som har foretatt målinger av aktiv og passiv klasseidentifikasjon av 69 og 73.

	1969	1973	2001	2005
<i>Subjektiv klasseidentifikasjon</i>	Panel/hele utvalget		Panel/hele utvalget	Ikke stilt.
Ja	661/844	753	340/905	
I Tvil	44/59	53	76/175	
Nei	441/564	411	332/928	
Missing	79/128	8	8/44	
Total	1225/1595	1225	756/2052	
<i>Klassetilhørighet</i>				
Arbeiderklasse	702/896	676	158/419	Ikke stilt.
Middelklasse	357/465	449	182/485	
Missing	166/234	100	416/1148	
Total	1225	1225	756/2052	

3. Utdanning

1969: ”Hvor mye skolegang har De hatt?”

Svarkategorier: folkeskole, framhaldsskole, folkehøyskole, realskole delvis, realskole fullført, gymnas delvis, examen artium, universitet/høyskole delvis og universitet/høyskole eksamen. Missing er 20 av 1595. Kodet om til tredelt utdanningsnivå etter Norsk standard for utdanningsgruppering (SSB 2001): obligatorisk utdanning, mellomutdanning, universitets- og høyskoleutdanning.

1973: ”Hvor mange år omtrent har De gått på skole etter endt folkeskole?”

Svarkategorier: fra 0 til 15. Kodet om til tredelt utdanningsnivå slik som i 69. M 0 av 1225.

2001: 3 delt. M 13 av 2052.

2005: 3 delt. M 0 av 2012.

4. Politisk interesse

1969: ”Vil De si at De i alminnelighet er meget politisk interessert, en del interessert eller lite interessert?” M 3 av 1595.

1973: samme formulering. M 13 av 1225.

2001: samme formulering, men litt andre kategorier: meget, ganske interessert, lite eller overhode ikke interessert? Ganske politisk interesser er sidestilt med en del interessert, og lite interesser er slått sammen med overhode ikke interessert i tabeller og i regresjonen. Det er for øvrig ganske få i kategorien overhode ikke interessert, og en mister derfor ikke mye verdifull informasjon. Dette veies uansett opp av oversiktelighet. M 0 av 2052.

2005: samme som i 01. M 0 av 2012.

5. Aktivitet

Hyppighet politiske diskusjoner

1969: Hvor ofte pratet De om valget i familien eller med venner og bekjente utenom, vil De si daglig, et par ganger i uken, mer sjelden eller aldri? M 121 av 1595.

1973: samme som i 69. M 8 av 1225.

2001: ”Vi vil gjerne høre om du har deltatt i politiske diskusjoner eller samtaler foran valget i år. Hvor ofte pratet du om valget i familien eller med venner eller bekjente. Vil du si omtrent daglig, ett par ganger i uken, mer sjelden eller aldri?”. M 0 av 2052.

2005: samme som i 2001. M 0 av 2012.

Henvendt seg til andre om stemmegivning

1969: Var det omvendt noen De forsøkte å få til å stemme for et bestemt parti?

Svarkategorier: Ja, nei, andre svar. M 125 av 1595.

1973: samme som i 69. M 13 av 1225.

2001: ”Hvor ofte har du gjort følgende aktivitet: snakket med andre for å overtale dem til å stemme på et bestemt parti, eller en bestemt kandidat?”. M 18 av 2052.

2005: ikke stilt.

Partimedlem

1969: ”Er De for tiden betalende medlem av noe politisk parti? Er dette direkte medlemskap eller kollektiv tilslutning gjennom en fagforening? Hvilket parti er det?”

Der hvor det er angitt parti verdi 1, ingen parti og vet ikke er gitt verdien 0. Vet ikke er satt som 0 siden spørsmålet inneholdt kollektivt medlemskap, og det var det mange som ikke var helt sikre på dette (periode med mye omstillinger). Antallet som ikke visste 647 av 1595.

1973: samme som i 69. Antallet som opprinnelig er kodet som missing 454. M 0 av 1225.

2001: ”Er du for tiden betalende medlem av noe parti?”. M 10 av 2052.

2005: samme som i 01. M 1 av 2012.

Stemt ved valg

1969: ”Hvordan var det, fikk De anledning til å stemme?”. Nekter satt til missing (totalt 112 av 1595).

1973: samme som i 69. M 10 av 1225.

2001: ”Stemte du ved valget i høst?”. M 33 av 2052.

2005: samme som i 01. M 10 av 2012.

1969, 73 og 05: antall fulgte radio/tv program i valgkampen.

1969: ”Hvordan var det med kringkastingens valgprogrammer, fikk De anledning til å følge noen av dem i radio eller fjernsyn? Omtrent hvor mange av disse 14 programmene vil De si at De fulgte?” En del missing (74 % av utvalget har tilgang til både tv og radio, tv ikke allment utbredt enda). M 125 av 1595.

1973: ”Hvor mange programmer fulgte De, vil De si de fleste, omtrent halvparten, eller bare noen få?”. M 173 av 1225.

2005: ”Hvor godt fulgte du med på valgkampen i media?” Svarkategorier fra svært godt til fulgte ikke med i det hele tatt. M 9 av 2012.

1969 og 2005: sannsynlighet for å påvirke Stortinget

1969: ”Hvor sannsynlig vil De si at det er at De virkelig ville prøve å gjøre noe med saken, hvis De trodde Stortinget holdt på å gjennomføre en lov De syntes var helt urimelig, er det meget sannsynlig, nokså sannsynlig eller lite sannsynlig?”. M 198 av 1595.

2005: ”La oss si at Stortinget holdt på å behandle en lov om du syntes var helt urimelig. Hvor sannsynlig er det at du virkelig ville prøve å gjøre noe i saken?”.

Svarkategorier: fra meget sannsynlig til ville ikke gjøre noe, i alt 4. M 4 av 2012.

1969 og 2005: har forsøkt å påvirke Stortinget før.

1969: ”Har De noen gang gjort noe for å påvirke en avgjørelse i Stortinget?”.

Svarkategorier: ja, nei, husker ikke. M 124 av 1595.

05: ”Har du noen gang gjort noe for å påvirke en avgjørelse i Stortinget?”

Svarkategorier: ja, nei. M 34 av 2012.

6. Valgrelatert interesse og atferd

Interesse for valgresultatet

1969: ”Vil De si at De personlig bryr Dem meget om hvilket parti eller hvilke partier som vinner eller taper ved valget til høsten, eller spiller det liten rolle for Dem personlig?”

Svarkategorier: bryr seg mye om det, bryr seg noe om det, spiller liten rolle, vet ikke.
M 35 av 1595.

1973: samme som i 69.

Svarkategorier: meget, en del, lite, andre svar. M 22 av 1225.

2001: ”Når du ser tilbake på valget nå i høst, vil du si at du personlig brydde deg mye om hvilket parti eller hvilke partier som vant valget, brydde du den en del om det eller spilte det liten rolle for deg personlig?” M 2 av 2052.

2005: samme som i 01. M 2 av 2012.

Bestemmelsestidspunkt

1969: ”Når var det De bestemte Dem for å stemme på det partiet De valgte - var det lenge før valgkampen begynte, var det en gang under valgkampen eller var det like før valgdagen?”

M 211 av 1595.

1973: samme som i 69. M 111 av 1225.

2001: samme som i 69. M 262 av 2052.

2005: samme som i 01, men ett svaralternativ til ”på selve valgdagen”. M 217 av 2012.

Valgets vanskelighetsgrad

1969: ”Mange sier at det er svært lett å bestemme seg for det parti en bør stemme på ved valget, mens andre synes det er svært vanskelig. Hvordan ser De på dette, synes De det er svært lett, nokså lett, nokså vanskelig eller svært vanskelig?”. I alt 4 svarkategorier.

M 91 av 1595.

1973: samme som i 69, men en mellomkategori (både og). I alt 5 svarkategorier.

M 104 av 1225.

2001: ”Noen sier det var svært lett å bestemme seg ved dette valget, mens andre synes det var svært vanskelig. Hvordan var det med deg, synes du det var svært lett, nokså lett, nokså vanskelig eller svært vanskelig å bestemme seg?”. I alt 4 svarkategorier.

M 264 av 2052

2005: samme som i 01. I alt 4 svarkategorier. M 218 av 2012.

7. Kunnskapsvariabler

1969

"Kan de nevne navnene på noen av kandidatene på den listen De stemte på?"

"Kan de nevne noen av de viktigste sakene i programmet til det partiet De stemte på?" Her har intervjuobjektet mulighet til å nevne fire saker som kommer i hver respektive variabel.

"Gjenkjennelse av politiske ledere av, i alt 7". En variabel summerer opp hvor mange korrekte identifiseringer intervjuobjektet hadde.

Spesielt kan man si at gjenkjennelse av Borten, som var statsminister fra oktober 1965 til mars 1971 er særlig relevant.

"Hvilket parti tilhører den nåværende ordfører i Deres kommune?"

"Har de hørt eller lest om sivilombudsmannen i Norge?"

Jeg forsøkte å lage et sammensatt mål på kunnskap, men korrelasjonene mellom variablene var for lave til å lage en skala.

1973

"Kan de nevne navnet på statsministeren i hver av de siste 3 regjeringene?"

"Kan de nevne hvilke partier som deltok i hver av de tre regjeringene?"

"Tre land ble opptatt som medlemmer av Det europeiske Fellesmarkedet i fjor, kan De si hvilke tre land det var?"

"Gjenkjennelse av politiske ledere, i alt 11". En variabel som summerer opp antall korrekte identifiseringer.

Som i 1969 kan man si at noen er mer relevante enn andre, og i 1973 ville det vært Bratteli som var statsminister fra oktober 1971-oktober 1972 og oktober 1973 til januar 1976, og Korvald som var statsminister fra oktober 1972 til oktober 1973.

Jeg forsøkte også her å lage en skala, men korrelasjonene var lave.

2001

"Så til noen spørsmål om kjennskap til partier og politikk:

Vet du tilfeldigvis hvilke partier som var med i Bondevikregjeringen fra 1997 til 2000?

Husker du hvem som har vært kommunal- og regionalminister det siste året før valget?

Hvem har vært Stortingspresident de siste 4 årene?

Stortinget er ved behandling av lovsaker delt inn i to avdelinger. Kan du nevne navnet på disse avdelingene?"

Korrelasjonene her er også lave, men noen over 0,3 som er minimum. Cronbachs alfa er 0,695. Denne kunnskapsskalaen ligger ferdig som en variabel i datasettet, og er brukt av for eksempel Aardal (2003).

2005

"Vet du tilfeldigvis hvor mange representanter det er på Stortinget nå etter valget?"

"Husker du hvem som har vært moderniseringsminister det siste året før valget?"

"Det har vært gjennomført seks landsomfattende folkeavstemninger her i landet. Husker du tilfeldigvis når den siste av disse var, og hva den gjaldt?"

Korrelasjoner mellom variablene er over 0,3, og Cronbachs alfa for skalaen er 0,707 som er akseptabelt. Skalaen går fra 0 til 4 hvor 4 er rett til alle spørsmålene og indikerer god kunnskap.

8. Evne til politisk orientering

Et mulig mål på hvordan velgerne orienterer seg i det politiske landskap, og som kan være et annet uttrykk for ”politisk sofistikasjon”, er variablene hvor lett intervjuobjektet synes det er å se skiller mellom partiene og rett plassering av partier på høyre- venstre skalaen.

Se skiller mellom partiene

1969: Jeg vil gjerne lese opp en slik mening ad gangen og be Dem velge det svaret nederst på dette kortet som stemmer best med Deres egen mening: Det er vanskelig å se hvor de viktige skillelinjene mellom partiene går.

Svarkategorier: helt uenig, delvis uenig, har ingen mening, delvis enig, helt enig, ubesvart. M 159 av 1595.

1973: samme som i 69. M 9 av 1225.

2001: ”Hvor stor forskjell synes du i alminnelighet at det er mellom partiene på Stortinget, vil du si at forskjellene er meget store, ganske store, ikke særlig store eller er forskjellene meget små?”. M 45 av 2052.

2005: samme som i 01. M 31 av 2012.

Plassering av partier på høyre-venstre skala 1973, 2001 og 2005

Denne skalaen kan fungere som et bedre mål på om man er politisk sofistikert fordi det sier mer om hvordan man klarer å navigere i det politiske landskapet, her konkretisert gjennom å kunne plassere politiske partier relativt til hverandre på venstre-høyreskalaen. Hvis de klarer å sette de ulike partiene ”rett” i forhold til hverandre får de ett poeng, som til slutt summeres opp til en variabel med 15 verdier. For å gjøre denne plasseringen mer entydig, er det kuttet ut to sentrumpartier som kunne gjort det vanskelig med plassering. Disse var Senterpartiet og Venstre ved alle tre valg. Videre er det i 1973 og i 2005 kuttet ut små partier som ikke er veldig synlige i det politiske landskapet. I 1973 var det NKP, Det nye Folkepartiet og Demokratiske Sosialister <AIK>, og Kystpartiet i 2005. Da står det igjen 6 partier i alle tre valgene som respondentene har plassert, noe som resulterer i 15 parvise sammenligninger. For øvrig var Sosialistisk Folkeparti et sentralt fundament for Sosialistisk Venstreparti (SV), så de to kan sammenlignes. Anders Langes Parti som ble stiftet 1973 skiftet navn til Fremskrittspartiet (FrP) i 1977.

I 1973 er høyre-venstreskalaen på 7 verdier hvor 1 er ekstremt konservativ, og 7 ekstrem radikal. I 2001 og 2005 har venstre-høyreskalaen 10 verdier hvor 0 er venstresiden og 10 høyresiden. Dette innebærer følgelig at det er et mindre rom å plassere partiene i på skalaen i 1973, og derfor mindre spredning. Likevel kan dette brukes siden partiene plasseres relativt til hverandre, samt at to sentrumpartier er kuttet ut og man kan anta at det er der folk ville kunne ha hatt spesielt problemer med å vise til nyanser på skalaen.

Et annet poeng er at plassering av partier nok kan være påvirket av hvor du selv plasserer deg på samme skala². Likevel kan man anta at mennesker som er politisk sofistikerte klarer å se hvordan partiene plasseres relativt til hverandre på skalaen.

Den ”rette” rekkefølgen på partiene anses å være fra venstresiden: RV- SV- AP- KrF- H – FrP.

² Signifikant korrelasjon på 5 % nivå kun i 2005 målt med Persons r (=0,07).

Tabell over antall korrekte plasseringer av partier på høyre-venstre skala

	1973	2001	2005
0	25,6 %	4 %	3,7 %
1	1,4 %	0,9 %	0,3 %
2	2 %	0,4 %	0,1 %
3	1,8 %	0,4 %	0,5 %
4	1,8 %	0,4 %	0,3 %
5	3,7 %	0,8 %	0,1 %
6	3,8 %	0,9 %	1,3 %
7	4,2 %	2,5 %	2,4 %
8	6,9 %	3 %	2,6 %
9	9 %	5 %	4,4 %
10	6,4 %	4,2 %	4,8 %
11	2,8 %	7 %	5,4 %
12	2,9 %	7,3 %	6,9 %
13	7,2 %	11,6 %	17,3 %
14	13,4 %	24,9 %	21 %
15	7,5 %	26,6 %	28,8 %
Total	100 %	100 %	100 %

9. Efficacyvariabler

Kan stemme ellers ingen innvirkning

1969: ”Jeg vil gjerne lese opp en slik mening ad gangen og be Dem velge det svaret nederst på dette kortet som stemmer best med Deres egen mening: folk som meg kan nok stemme, men noe annet kan vi ikke gjøre for å innvirke på politikken”.

Svarkategorier: fra helt uenig til helt enig, 5 kategorier. M 156 av 1595.

1973: samme som i 69. M 10 av 1225.

2001: ”Folk som meg kan nok stemme, men noe annet kan vi ikke gjøre for å innvirke på politikken”.

Svarkategorier: fra helt enig til helt uenig, i alt 5 kategorier. Mellomkategorien er ”både og” (det var ingen mening i 69 og 73). Missing 20 av 2052.

2005: samme som i 01. M 3 av 2012.

Storingsrepresentanter mister kontakt med folk flest/har god greie på hva folk mener

1969: ”Jeg vil gjerne lese opp en slik mening ad gangen og be Dem velge det svaret nederst på dette kortet som stemmer best med Deres egen mening: De stortingsmenn vi velger, mister fort kontakten med alminnelige folk”.

Svarkategorier: fra helt uenig til enig, i alt 5 kategorier. M 155 av 1595.

1973: samme som i 69. M 9 av 1225.

2001: ”Noen hevder at stortingsrepresentanter har god greie på hva vanlige folk mener.

Andre hevder at stortingsrepresentanter ikke vet særlig mye om hva vanlige folk mener. Hvis du bruker skalaen på kortet, der 1 betyr at stortingsrepresentantene har god greie og 5 betyr at de vet ikke mye om hva vanlige folk mener? Missing 45 av 2052.

2005: samme som i 01. M 17 av 2012.

Politikk for vanskelig for alminnelige folk

1969: ”Jeg vil gjerne lese opp en slik mening ad gangen og be Dem velge det svaret nederst på dette kortet som stemmer best med Deres egen mening: Politikken er ofte så innviklet at alminnelige folk ikke kan sette seg inn i hva den dreier seg om”.

Svarkategorier: fra helt uenig til helt enig, i alt 5 kategorier. M 154 av 1595.

1973: samme som i 69. M 11 av 1225.

2001: ”Politikken er ofte så innviklet av alminnelige folk ikke kan sette seg inn i hva den dreier seg om”.

Svarkategorier: fra helt enig til helt uenig, i alt 5 kategorier. Missing 12 av 2052.

2005: samme som i 01. M 3 av 2012.

10. Andre variabler

Stemmegivning

Oppfølgingsspørsmål etter spørsmål om de har stemt det valget, hvilket parti eller hvilken liste stemte du på? Lik rangering på partiene hele veien selv om det er noen ulikheter i forhold til kategorier.

1969: Ikke stemt, nekter og vet ikke satt som missing (totalt 219 av 1595).

Ap stemmegivning de som har stemt Ap, resten 0, missing fortsatt 219.

1973: Passer ikke her satt som missing (totalt 112 av 1225).

Ap stemmegivning er de som har stemt Ap, resten 0, missing fortsatt 112.

2001: Vil ikke svare, vet ikke og annen missing satt som missing, totalt 300 av 2052. Ap stemmegivning som andre valg, missing fortsatt 300.

2005: vil ikke svare, vet ikke og annen missing satt til missing, totalt 252 av 2012.

Fars politiske interesse

1969: Husker De om Deres far eller forsørger var meget interessert i politikk, nokså interessert, eller brydde han (hun) seg lite om politikk?”. Missing er 140 av 1595.

Borgerplikt

2001: ”Hvor enig er du i følgende påstand: Det er en borgerplikt å stemme ved valget”. Kategorier fra helt enig til helt uenig. M 36 av 2052.

2005: ”Hvor stor forpliktelse føler du det er å stemme ved Stortingsvalg?”. Kategorier fra svært stor forpliktelse til ingen forpliktelse i det hele tatt, i alt 4. M 2 av 2012.

11. Variabler i logistisk regresjon 1969/01

Variabel	Forklaring	N 1969/2001	Min	Maks
Partiidentifikasjon (Y)	PID verdi 1, uavhengig verdi 0	1556/2021 ³	0	1
Alder (X ₁)		1589/2052	17/17	79/79
Utdanning	Ref.kat Obligatorisk utdanning. Største kategori i 69, minste i 01.	1575/2039	0	1
Obligatorisk utdanning				
Videregående utdanning (X ₂)				
Universitet/høyskoleutdanning(X ₃)				
Subjektiv klasseidentifikasjon(X ₄)	Dummy, de med identifikasjon verdi 1	1465/2008	0	1
Politisk interesse				
Lite/overhodet ikke		1592/2052	0	1
En del/ganske (X ₅)				
Meget (X ₆)				
Fagforeningsmedlem (X ₇)		1555/2035	0	1
<i>Testes også:</i>				
Alder ²	Alder*alder	1589/2052	17 ²	79 ²
Etterkrigsgenerasjon	Født etter 1945 verdi 1, før verdi 0.	1589/2052	0	1
Fars politiske interesse	Far politisk interessert verdi 1, ellers 0	1455	0	1
Samspill				
Utdanning* Politisk interesse				
Kjønn		1595/2052	0	1

Fagforeningsmedlem

1969: Vi er også interessert i folks tilknytning til foreninger i arbeidslivet, foreninger for arbeidsgivere og arbeidstakere, fiskere og gårdbrukere osv. Er De medlem av fagforening tilsluttet Landsorganisasjonen i Norge, er De medlem av yrkessammenslutning ikke tilsluttet Landsorganisasjonen i Norge, eller er De ikke medlem av noen yrkesorganisasjon? Hvilken organisasjon er det?

Kategorier fagorganisert LO, Funksjonærforbundet, Embedsmennenes If, Arbeidsgiverorg, Skogeierforbundet, Bonde- og småbrukarlaget, Fiskarlaget gitt verdien 1. Kategori uorganisert verdi 0. Ubesvart, vet ikke missing (totalt 40 av 1595).

2001: ”Er du medlem av noen faglig organisasjon eller organisasjon for arbeidsgivere eller annen yrkessammenslutning? Svarkategorier, ja, nei, vil ikke/vet ikke. M 17 av 2052.

³ Det er oppgitt tallet både for 1969/2001 her.

Del B Korrelasjoner

Tabell 1. Korrelasjoner mellom ulike indikatorer og sterk/svak PID/uavhengig 1969-2005.

Korrelasjoner mellom sterk, svak PID og uavhengig og ulike variabler.

	1969	1973	2001	2005
<i>Politisk interesse</i>				
Cramers V	0,180**	0,234**	0,188**	0,160**
Pearsons r (fra meget til lite interesse)	0,219**	0,322**	0,258**	0,212**
<i>Utdanning</i>				
Cramers V	0,102**	0,088**	Ikke	0,055**
Pearsons r (fra lav til høy utdanning)	0,126**	0,116**	sig ⁴ .	0,068**
<i>Rett plassering av partier på venstre-høyreskala</i>				
Cramers V	Ikke stilt	0,150**	0,131**	Ikke sig.
Pearsons r (fra 0 til 15 rette)		Ikke sig.	-0,122**	-0,062**
<i>Se skiller mellom partiene</i>				
Cramers V	0,118**	0,129**	0,135**	0,168**
Pearsons r (fra uenig til enig)	0,153**	0,148**	0,149**	0,169**
<i>Interesse for valgresultatet</i>				
Cramers V	0,299**	0,270**	0,204**	0,196**
Pearsons r (r fra bryr seg mye til lite)	0,400**	0,375**	0,266**	0,272**
<i>Valgets vanskelighet</i>				
Cramers V	0,418**	0,340**	0,284**	0,281**
Pearsons r (fra lett til vanskelig)	0,528**	0,440**	0,364**	0,373**
<i>Bestemmelsestidspunkt</i>				
Cramers V	0,234**	0,399**	0,274**	0,278**
Pearsons r (fra lenge før til like før)	0,301**	0,334**	0,363**	0,366**
<i>Kunnskap (skala 01,05)</i>				
Cramers V			0,135**	0,081**
Pearsons r (fra lite til mye kunnskap)			-0,179**	-0,083**

1969: Kunnskap om ordførerens parti: 0,106** og -0,116**

Kjennskap til kandidater på den listen IO stemte på: 0,149** og -0,173**

Kjennskap programposter: stor M.

Hørt om sivilombudsmannen: ikke sig.

Gjenkjennelse Borten: ikke sig.

Antall korrekte identifikasjoner av politiske ledere: 0,106** og -0,116** (fra 0 til 7).

1973: Kjenneskap til partier siste 3 regjeringer signifikant under 0,2. Ellers usignifikant.

Kjennskap til 3 siste statsministre: ikke sig.

Brattelig og Korvald: ikke sig.

Antall korrekte identifiseringer av politiske ledere: ikke sig

Kunnskap om 3 nye EF land: ikke sig.

⁴ Det er satt "ikke signifikant" på korrelasjoner som ikke er signifikante for å lette sammenligningen. Det er en sannsynlighet for type 1 og type 2 feil. Hensikten er likevel et oversiktobilde, og ikke enkeltkorrelasjoner. Hensynet til oversiktighet går dermed foran hensynet til mulige type 1 og 2 feil.

Aktivitet

<i>Aktivitetsvariabler og sterk/svak partiidentifikasjon/uavhengig:</i>	1969	1973	2001	2005
<i>Hyppighet på politiske diskusjoner</i>				
Cramers V	0,107**	0,116**	0,086**	0,080**
Pearsons r (fra ofte til sjeldent)	0,133**	0,142**	0,110**	0,098**
<i>Henvendt seg til andre om stemmegivning</i>				
Cramers V	0,137**	0,232**	0,165**	Ikke stilt.
<i>Stemt ved valg</i>				
Cramers V	0,200**	0,209**	0,106**	0,108**
<i>Partimedlem</i>				
Cramers V	0,408**	0,382**	0,304**	0,296**
<i>Fulgt valgkampen i media</i>				
Cramers V	0,246**	0,151**	Ikke stilt.	0,163**
Pearsons r (fra svært godt til ikke fulgt)	0,187**	0,212**		0,204**
<i>Sannsynlighet for å påvirke Stortinget</i>				
Cramers V	Ikke sig.	Ikke stilt	Ikke stilt.	Ikke sig.
Pearsons r				
<i>Tidligere forsøkt å påvirket Stortinget</i>				
Cramers V	0,088**	Ikke stilt.	Ikke stilt.	0,065**

Efficacy

<i>Efficacyvariabler og sterk/svak partiidentifikasjon/uavhengig:</i>	1969	1973	2001	2005
<i>Kan stemme, ellers ingen innvirkning</i>				
Cramers V	Ikke sig.	Ikke sig.	Ikke sig.	Ikke sig.
Pearsons r				
<i>Stortingsrepresentanter taper kontakt med folk flest</i>				
Cramers V	0,094**	0,097**	0,072*	0,093**
Pearsons r (fra uenig til enig)	0,055*	0,099**	0,050*	0,114**
<i>Politikk for vanskelig for alminnelige folk</i>				
Cramers V	0,118**	Ikke sig.	Ikke sig.	0,081**
Pearsons r (fra uenig til enig)	0,153**			Ikke sig.
<i>Det er en borgerplikt å stemme ved valg</i>				
Cramers V	Ikke stilt	Ikke stilt	0,159**	0,115**
Pearsons r (enig til uenig)			0,193**	0,145**

Tabell 2. Korrelasjoner mellom ulike indikatorer og utdanning 1969-2005.

Korrelasjoner mellom utdanningsgrupper og ulike variabler.				
	1969	1973	2001	2005
<i>Rett plassering av partier på venstre-høyreskala</i>				
Cramers V	Ikke stilt.	0,277**	0,264**	0,264**
Pearsons r (fra 0 til 15 rette)		0,340**	0,263**	0,318**
<i>Se skiller mellom partiene</i>				
Cramers V	0,100**	0,145**	0,079**	0,143**
Pearsons r (uenig til enig)	-0,074**	Ikke sig.	-0,057**	-0,133**
<i>Interesse for valgresultatet</i>				
Cramers V	Ikke sig.	0,092**	0,121**	0,121**
Pearsons r (fra bryr seg mye til lite)		-0,1**	-0,141**	-0,158**
<i>Valgets vanskelighet</i>				
Cramers V	0,112**	0,129**	Ikke sig.	0,081**
Pearsons r (fra lett til vanskelig)	0,109**	0,158**		0,074**
<i>Bestemmelsestidspunkt</i>				
Cramers V	0,094**	0,144**	Ikke sig.	0,060*
Pearsons r (fra lenge før til like før)	0,102**	0,166**		0,048*
<i>Kunnskap (skala i 01 og 05)</i>				
Cramers V			0,208**	0,219**
Pearsons r (fra lite til mye kunnskap)			0,282**	0,282**

- 1969: Kunnskap om ordførerens parti: 0,131** og ikke sig.
 Kjennskap til kandidater på den listen IO stemte på: ikke sig.
 Kjennskap programposter: ikke sig.
 Hørt om sivilombudsmannen: 0,207 og -0,281**
 Gjenkjennelse Borten: 0,067** og -0,059** (fra rett til galt).
 Antall korrekte identifiseringer av politiske ledere: 0,112** og 0,140** (fra 0 til 7).
- 1973: Kjennskap til partier siste 3 regjeringer: 0,119** og 0,147** (fra 0 til 3 rette).
 Kjennskap til 3 siste statsministre: ikke sig.
 Identifisering av Korvald: 0,103** og 0,061* (fra rett til galt).
 Identifisering av Bratteli: 0,111** og 0,106** (fra rett til galt).
 Antall korrekte identifiseringer av politiske ledere: 0,236** og 0,143** (fra 0 til 11).
 Kunnskap om 3 nye EF land: 0,205** og 0,267** (ingen til 3 rette)

Aktivitet

<i>Aktivitetsvariabler og utdanning:</i>	1969	1973	2001	2005
<i>Hyppighet på politiske diskusjoner</i>				
Cramers V	0,125**	0,098**	0,121**	0,151**
Pearsons r (daglig til sjeldent)	-0,152**	-0,119**	-0,151**	-0,200**
<i>Henvendt seg til andre om stemmegivning</i>				
Cramers V	Ikke sig.	Ikke sig.	Ikke sig.	Ikke stilt
<i>Stemt ved valg</i>				
Cramers V	Ikke sig.	Ikke sig.	0,094**	0,165**
<i>Partimedlem</i>				
Cramers V	0,282**	0,080*	Ikke sig.	Ikke sig.
<i>Fulgt valgkampen i media</i>				
Cramers V	Ikke sig	Ikke sig.	Ikke stilt	0,083**
Pearsons r (fra svært godt til ikke fulgt)				-0,060**
<i>Sannsynlighet for å påvirke Stortinget</i>				
Cramers V	0,108**	Ikke stilt	Ikke stilt	0,150**
Pearsons r (meget til lite sannsynlig)	-0,146**			-0,169**
<i>Tidligere forsøkt å påvirket Stortinget</i>				
Cramers V	0,112**	Ikke stilt	Ikke stilt	0,158**

Efficacy

<i>Efficacyvariabler og utdanning:</i>	1969	1973	2001	2005
<i>Kan stemme, ellers ingen innvirkning</i>				
Cramers V	0,206**	0,196**	0,211**	0,218**
Pearsons r (fra uenig til enig)	-0,250**	-0,215**	-0,230**	-0,280**
<i>Storingsrepresentanter taper kontakt med folk flest</i>				
Cramers V	0,134**	0,113**	0,176**	0,193**
Pearsons r (fra uenig til enig)	-0,162**	Ikke sig.	-0,211**	-0,247**
<i>Politikk for vanskelig for alminnelige folk</i>				
Cramers V	0,164**	0,200**	0,202**	0,230**
Pearsons r (fra uenig til enig)	-0,200*	-0,234**	-0,252**	-0,288**
<i>Borgerplikt å stemme ved valg</i>				
Cramers V	Ikke stilt	Ikke stilt	0,102**	0,150**
Pearsons r (fra enig til uenig)			-0,094**	-0,198**

Tabell 3. Korrelasjoner mellom ulike indikatorer og politisk interesse 1969-2005.

Korrelasjoner mellom politisk interesse og ulike variabler.

	1969	1973	2001	2005
<i>Utdanning</i>				
Cramers V	0,114**	0,114**	0,150**	0,188**
Pearsons r (fra meget til lite interesse)	-0,129**	-0,126**	-0,199**	-0,234**
<i>Se skiller mellom partiene</i>				
Cramers V	0,165**	0,222**	0,099**	0,134**
Pearsons r (fra uenig til enig)	0,174**	0,183**	0,113**	0,171**
<i>Interesse for valgresultatet</i>				
Cramers V	0,268**	0,299**	0,308**	0,344**
Pearsons r (r fra bryr seg mye til lite)	0,364**	0,473**	0,452**	0,444**
<i>Valgets vanskelighet</i>				
Cramers V	0,115**	0,094**	0,144**	0,096**
Pearsons r (fra lett til vanskelig)	0,144**	0,128**	0,151**	0,111**
<i>Bestemmelsestidspunkt</i>				
Cramers V	0,110**	0,084*	0,126**	0,112**
Pearsons r (fra lenge før til like før)	0,143**	0,087**	0,166**	0,150**
<i>Kunnskap (skala 01,05)</i>				
Cramers V			0,216**	0,241**
Pearsons r (fra lite til mye kunnskap)			-0,354**	-0,366**
<i>Retts plassering av partier på Venstre-høyreskala</i>				
Cramers V	Ikke stilt	0,224**	0,236**	0,216**
Pearsons r (fra 0 til 15 rette)		-0,302**	-0,283**	-0,328**

1969: Kunnskap om ordførerens parti: ikke sig

Kjennskap til kandidater på den listen IO stemte på: 0,176** og -0,246**

Kjennskap programposter: ikke sig og -0,083*

Hørt om sivilombudsmannen: 0,192** og 0,263**

Gjenkjennelse Borten: 0,100** og 0,126** (fra rett til galt)

Antall korrekte identifiserte politiske ledere: 0,171** og -0,240** (fra 0 til 7 rette)

1973: Gjenkjennelse Bratteli og Korvald: ikke sig

Antall korrekte identifiserte politiske ledere: 0,228** og -0,314** (fra 0 til 11 rette).

3 siste statsministre: 0,139** og -0,180** (1-3 rett)

Partier i siste 3 regjeringer: 0,209** og -0,329** (galt til 3 rett)

Kunnskap om 3 nye EF land: 0,208** og -0,310** (ingen riktig til 3 riktig)

Aktivitet

<i>Aktivitetsvariabler og politisk interesse:</i>	1969	1973	2001	2005
<i>Hyppighet på politiske diskusjoner</i>				
Cramers V	0,199**	0,232**	0,293**	0,294**
Pearsons r (daglig til aldri)	0,317**	0,354**	0,447**	0,443**
<i>Henvendt seg til andre om stemmegivning</i>				
Cramers V	0,158**	0,283**	0,153**	Ikke stilt
<i>Stemt ved valg</i>				
Cramers V	0,076**	0,145**	0,161**	0,267**
<i>Partimedlem</i>				
Cramers V	0,236**	0,222**	0,222**	0,232**
<i>Fulgte valgkampen i media</i>				
Cramers V	0,302**	0,271**	Ikke stilt	0,335**
Pearsons r (fra svært godt til ikke fulgt)	0,256**	0,358**		0,477**
<i>Sannsynlighet for å påvirke Stortinget</i>				
Cramers V	0,146**	Ikke stilt	Ikke stilt	0,152**
Pearsons r (sannsynlig til ikke sannsynlig)	0,225**			0,218**
<i>Tidligere forsøkt å påvirke Stortinget</i>				
Cramers V	0,244**	Ikke stilt	Ikke stilt	0,165**

Efficacy

<i>Efficacyvariabler og politisk interesse:</i>	1969	1973	2001	2005
<i>Kan stemme, ellers ingen innvirkning</i>				
Cramers V	0,160**	0,183**	0,164**	0,154**
Pearsons r (fra uenig til enig)	0,209**	0,157**	0,154**	0,228**
<i>Stortingsrepresentanter taper kontakt med folk flest</i>				
Cramers V	0,137**	0,190**	0,124**	0,123**
Pearsons r (fra uenig til enig)	0,116**	Ikke sig.	0,145**	0,163**
<i>Politikk for vanskelig for alminnelige folk</i>				
Cramers V	0,168**	0,202**	0,160**	0,155**
Pearsons r (fra uenig til enig)	0,219**	0,179**	0,200**	0,224**
<i>Det er en borgerplikt å stemme ved valg</i>				
Cramers V	Ikke stilt	Ikke stilt	0,210**	0,226**
Pearsons r (fra enig til uenig)			0,255**	0,341**

Del C

1. Beskrivelser rundt intervjuene

Intervjuene eller samtalene tok sted der hvor informanten ønsket det slik at han/hun skulle være mest mulig komfortabel med situasjonen. Intervjuene ble innledet med å gi uttrykk for takknemlighet for at informanten tok seg tid, kort beskrivelse av bakgrunnen til intervjuet og prosjektet, og igjen at dette var frivillig og at informasjonen ville bli anonymisert. Jeg noterte noe underveis, men valgte å være relativt tilstedet og heller skrive ned hva jeg husket rett etterpå, noe jeg tror var en fordel for flyten i samtalen. Informantene kunne blitt mer på vakt om jeg hadde notert veldig mye og hatt lite blikkontakt med de i nysgjerrighet for hva det var jeg noterte. Det hadde vært en mulighet å ta opp intervjuet, men jeg valgte å ikke gjøre dette for å beholde den uformelle tonen. Jeg mener jeg likevel fikk med meg det viktigste fra intervjuene uten bruk av lydopptaker. I og med at jeg ikke har foretatt intervju i forskningsøyemed tidligere, var det snakk om en læringskurve fra ett intervju til det neste. I så måte var det også greit å ha en guide å støtte seg til. Etter de to første intervjuene endret jeg noe på intervjuguiden. Spesielt gjaldt dette oppbyggingen av spørsmål i forhold til tidslinjen i utviklingen av partiidentifikasjon, og var mer bevisst å stille spørsmål slik at det passet med en logisk utvikling i informantenes liv

2. Intervjuguide (delvis strukturert)

- Takke for tid, Introdusere meg og min ”stilling”.
- Om temaet og masteroppgaven.
- Hensikten med intervjuet.
- Anonymitet.

1. Hvordan/hvorfor ble du politisk interessert? Har den politiske interessen endret seg?
- 2a. Hvordan og hvorfor knyttet du deg til et politisk parti?
- 3a. Har tilknytningen endret seg på noen måte?
 - *blitt sterkere etter hvert*
 - *svakere ved noen anledninger*
- 3b. Har du opplevd at partitilknytningen har vært i konflikt med andre verdier/politiske saker ved noen anledning? Hvordan løste du dette?
4. Hvordan vil du karakterisere din partitilknytning, og hva betyr den for deg?
 - *sterk/svak?*
 - *identifikasjon – en del av deg og dine verdier*
5. Har du noen gang stemt på et annet parti enn det du har tilknytning til, ev. når og hvorfor?
6. Var dine foreldre eller andre sentrale personer i din familie politisk engasjert eller på noen annen måte engasjert i samfunnet? Tror du det har påvirket at du ble engasjert?
- 7a. Tenker du at det å stemme både er en borgerplikt å stemme?
- 7b. Har du alltid stemt ved valg?
- 7c. Synes du det er lett å bestemme seg for hva du skal stemme?
- 7d. Oppfatter du politikk som håndterlig eller er det vanskelig?
- 7e. Er du stort sett enig i partiets politikk og organisering?
- 7f. Er du aktiv i partiet?
8. Oppfatter du det slik at de som er veldig aktive i partiet har god politisk kunnskap? /hva tenker du om sammenhengen mellom partitilknytning og politisk kunnskap?
9. Man snakker om ulike klasser i samfunnet, som arbeiderklassen eller middelklassen. Vil du si at du hører hjemme i en slik klasse?
10. Har denne klassetilknytning hatt betydning for din partitilhørighet?
11. Hva er din høyeste fullførte utdanning?
 - *Obligatorisk, videregående, høyere utdanning.*

12a. Hvordan oppfatter du forholdet mellom velgere og parti i dag?

- *hvis du tar i betraktning lavere medlemstall, færre med partitilknytning*
- *mange forskere snakker om at partiene er i endring og at noen til og med om at partiene er i forfall/krise. Hva tenker du om denne beskrivelsen?*

12b. Tenker du at partitilknytning generelt har endret seg siden spesielt 1960-tallet?

- *lettere å ha andre standpunkt enn partiet, lettere å skifte standpunkt*
- *endret sammenheng mellom klasse og parti?*

13. Synes du det er lett eller vanskelig å se forskjeller på partiene i dag? Har dette endret seg, hvordan, hvorfor?

14. Er det noe du ønsker å tilføye?

Takk for samtalen!

